IOANNIS LAUNOIJ CONSTANTIENSIS, PARIS. THEOLOGI DE...

Jean : de Launoy, Valenti Gonzaga

Digitized by Google

Digitized by Google

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
8 B
41

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

IOANNIS LAVNOII CONSTANTIENSIS, PARIS. THEOLOGI

DE VARIA ARISTOTELIS IN ACADEMIA PARISIENSI FORTVNA,

EXTRANEIS HINC INDE ADORNATA PRÆSIDIIS,

LIBER.

Ad virum clariſsimum HENRICVM LVD. HABERTVM MOMMORIVM *Libellorum ſupplicum Magiſtrum integerrimum.*

TERTIA EDITIO AVCTIOR ET CORRECTIOR.

LVTETIÆ PARISIORVM,
Apud EDMVNDVM MARTINVM, viâ Iacobæâ, ſub Sole aureo.

M. DC. LXII.

CVM PERMISSV.

Digitized by Google

Tertullianus lib. contra Valentinianos cap. III.

Nihil veritas erubeſcit, niſi ſolummodo abſcondi.

Sanctus Auguſtinus libro de vnico baptiſmate contra Petilianum cap. I.

Prima illic (in quodam Donatiſtarum opere) *inuidia eſt, quod ventilatur in publico res ſecreta. Taceant ergo, qui hoc fieri debere non putant.*

Plinius libro v. epiſtola VIII.

Orationi & carmini eſt parua gratia, niſi eloquentia ſit ſumma; hiſtoria quoquo modo ſcripta delectat.

Digitized by Google

INDEX CAPITVM.

PRÆFATIO *ad virum clariſſimum Henricum Lud. Habertum Mommorium Libellorum ſupplicum Magiſtrum integerrimum.* pag. 1.

CAP. I. *Prima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur, in qua illius præcipui comburuntur libri, eorúmque lectio interdicitur.* 6.

CAP. II. *Primam Ariſtotelis fortunam antiqui Patres Eccleſiæ præiudicarunt, Iuſtinus Martyr, Clemens Alexandrinus, Irenæus, Tertullianus, Origenes, Lactantius, Euſebius, Athanaſius, Hermias, Baſilius Cæſarienſis, Gregorius Nyſſenus, Gregorius Nazianzenus, Epiphanius, Theodorus Presbyter Antiochenus, Fauſtinus Presbyter, Ambroſius, Chryſoſtomus, Hieronymus, Simplicianus Mediolanenſis Epiſcopus, Auguſtinus, Cyrillus Alexandrinus, Cœtus Epiſcoporum Ponti, Socrates, Theodoretus, Petrus Chryſologus, Æneas Gazæus, Nemeſius, Sidonius, Manſuetus Mediolanenſis Epiſcopus, Beda, Rabanus, Remigius Lugdunenſis, Leo IX. Ernulfus Mo-*

ã ij

nachus, Bernardus, Sexta Synodus. 9.

CAP. III. *Nonnihil adhuc expreſſiùs & magis ad rem ſubnotatur. Beatus Bernardus, & Otto Friſingenſis Dialecticam Ariſtotelis in Petro Abaëlardo culpant. Galterus Prior Victorinus contra Abaëlardum, Lombardum, Pictauinum, & Porretanum, tanquam homines Ariſtotelico ſpiritu afflatos, ſcribit. His accedant Robertus Corçeon, & Ioannes Trithemius.* 67.

CAP. IV. *Secunda Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua perſiſtit vetita combuſtorum operum lectio, ſed Dialectica in publicas ſcholas admittitur.* 73.

CAP. V. *In hac fortuna ab antiquorum Eccleſiæ Patrum præiudiciis, & Pariſienſis Concilij decreto nonnihil receditur. Non Ariſtotelis, ſed Beati Auguſtini Dialectica legebatur antea in ſcholis Lutetiæ.* 76.

CAP. VI. *Tertia Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua combuſtorum operum lectio prohibetur, donec ab eis error omnis diſpunctus fuerit.* 78.

CAP. VII. *Ad hanc fortunam obſeruantur magni ponderis tria.*

Secunda fortuna componitur cum tertia. 80.

Simon Tornacenſis propter nimium Ariſtotelis vſum hæreſeos accuſatus, & alij aliter reprehenſi. 81.

Albertus & Thomas in vetitos Ariſtotelis libros ſcribunt commentaria: cur id ita factum. 83.

Digitized by Google

CAP. VIII. *Secunda Ariſtotelis fortuna repetitur, & decreto Gregorij Papæ IX. aliqua ex parte derogatur.* 86.

CAP. IX. *Quarta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua nominatim exprimuntur plures Ariſtotelis libri, qui legantur, præter Phyſicam.* 89.

CAP. X. *Quæ in fortuna huius decurſu contigerunt, eóque pertinent, enarrantur.*

B. Thomas à Facultate Theologia notatus, quòd Ariſtotelis verba paullo frequentiùs vſurparit. 93.

Clemens Auenionenſis Papa quorundam ætatis ſuæ Theologorum flagitia confixit. 96.

Cardinalis Alliacus in eoſdem Theologos inuehitur. 97.

Pariſienſis Cancellarius in eoſdem Theologos inuehitur. 98.

Pariſ. Cancellarij viam inſiſtit auditor Clamengius. 99.

Beatus Vincentius Ferrerius idem cum amico ſuo Clamengio docet. 101.

Nicolaus V. maiorum ſtatutis in Ariſtotele tacitus derogauit. 102.

Grauis de Platone & Ariſtotele contentio inter Card. Beſſarionem, & Marcum Epheſinum. 104.

CAP. XI. *Quinta Ariſtotelis fortuna recenſetur atque explicatur. In qua Cardinalis Totauillæus memoratis in ſuperiori fortuna libris moralem Philoſophiam adiecit, ſed commentarios de phyſico auditu prætermiſit.* 108.

CAP. XII. *Nonnulla in hanc quintam Ariſtotelis fortunam, & eius decurſum animaduertuntur.*

Totauillæus à Gregorij IX. decreto non recedit, ſed à Prouinciali Concilio nonnihil videtur recedere. 111.

Totauillæus ex omnibus Academiæ inſtauratoribus pri-

mus eſt, qui vt Ariſtotelis Ethica legerentur, conſtituit.
Publica vnius Ethicorum Lectoris profeſſio ſuppreſſa. 112.
Raphaël Volaterranus conqueritur Ariſtotelis obſcuritatem in Theologorum commentarios deriuatam eſſe. 113.
De Ariſtotele Theologicis nimiùm immixto, grauium atque eruditorum hominum Ioannis Trithemij, Hieronymi Hangeſti, Ioannis Maioris, Iudoci Clicthouei, Facultatis Theologiæ, Facultatis Artium, & Alberti Pighij querela.
Ioannes Trithemius refertur, & in bonam partem explicatur. 115.
Hieronymus Hangeſtus refertur & explicatur. 116.
Ioannes Maior refertur & explicatur. 117.
Iacobus Almainus refertur. 118.
Iudocus Clicthoueus refertur. 119.
Facultas Theologiæ damnauit Lutheri propoſitiones duas, quæ ad Ariſtotelem nonnihil pertinent. 120.
Pariſiis à Senatu, & Facultate Artium accuſantur quidã Theologi, quòd profeſſioni ſuæ non vacent vti par eſt. 121.
Albertus Pighius refertur, & nonnihil emollitur. 123.
Sanctus Thomas, Facultas Theologiæ Pariſienſis, Hieronymus Hangeſtus, & Ioannes Maior certum præſcribunt modũ, quo habita de Scholaſticis querela ſatisfieri poſſit. 124.
CAP. XIII. *Sexta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua Ramus & Ariſtoteles in arenam deſcendunt, hic cum laude vincit, ille ſine difficultate vincitur: dimicantibus cum Ariſtotele Franciſco I. & nonnullis Profeſſoribus.* 128.
CAP. XIV. *Res multæ ad ſuperiorem fortunam, & illius decurſum animaduertuntur.*
Non immeritò Gallica Latinis admiſcentur. 137.
Neque de cauſa Rami, neque de facto Franciſci Regis quicquam pronuntiandum. 138.
Franciſcus Rex in facto ſuo dedit exemplũ, non accepit. ibid.
Audomarus Talæus Rami controuerſiam illuſtrat. 139.
Bernardinus Donatus Veronenſis Ariſtotelem de animorum immortalitate contra Chriſtianos ſentire docet. 148.

Ioannis Ludouici Viuis de Ariſtotele & eius Philoſophia iudicium. 150.
Guillelmi Poſtelli de Ariſtotelis Philoſophia iudicium. 155.
Melchioris Cani de multis quæſtionibus in Theologia tractari ſolitis cenſura. 160.
Ioannes Maldonatus de inſtituendis Theologiæ diſputationibus præcepta tradit. 164.
Franciſcus Roſerius antiquiorum Theologorum expoſtulationes inſtaurat. 167.
Franciſcus Patricius Gregorio XIV. ſuadet, vt è ſcholis Chriſtianorum tollatur Ariſtotelis Philoſophia. 168.
Ioannes Bodinus refertur, & Ariſtoteli opponitur. 180.
CAP. XV. *Septima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua legendus Ariſtoteles præſcribitur.* 182.
CAP. XVI. *Pauca, ſed contenta paucis multa, in hanc ſeptimam fortunam & illius decurſum obſeruantur.* 184.
CAP. XVII. *Octaua Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua Philoſophus quanto quondam in dedecore, tanto in honore habetur, aduerſarios perſequentibus Academiâ, & Senatu Pariſienſi.* 201.
In Ariſtotelis oppugnatores Pariſ. Theolog. cenſura. 202.
Pariſienſis Senatus Decretum. 212.
CAP. XVIII. *Nonnulla in hanc vltimam Ariſtotelis fortunam, & eius decurſum adnotantur.*
Petrus Gaſſendus cauſam Petri Rami, Ioannis Bitaudi, Antonij Villonij, & Stephani Clauij non admodum iniuſtam fuiſſe reipſa oſtendit. 215.
Gerardi & Arnoldi Bottiorum de Ariſtotele & eius Philoſophia iudicium. 219.
Franciſcus Harlæus Rotomagenſis Archiepiſc. de Ariſtotelis Philoſophia Theologicis nimium immixta conqueritur. 225.

Digitized by Google

Prima Ariſtotelis fortuna cum vltima comparatur. 229.

CAP. XIX. *Quantum ſit vltimæ Ariſtotelis fortunæ præſidium demonſtratur.*

Scilicet præter ea, quæ ex Franciſco I. Facultate Pariſienſis Theologiæ, & Senatuſconſulto notata ſunt.

Hîc pro Ariſtotelis commendatione nonnulla in medium adducuntur: Anatolius Laodicenſis Epiſcopus, Hieronymus, Beda, Lanfrancus, Robertus de Monte, Petrus Cellenſis, Nicolaus Rhodienſis Epiſcopus, Nicolaus V. Pius II. Scholaſtici Ariſtotelis interpretes.

Georgius Hornius vt Philoſophum valde commendet, Hieronymo & Cyrillo Alexandrino ſemel atque iterum imponit; fraus hæc abundè detegitur. 230.

Melchioris Cani de retinenda Ariſtotelis Philoſophia iudicium. 243.

Nonnulla in hoc iudicium animaduerſiones. 249.

Ad Canum pro Ariſtotele accedit Antonius Bernardus Caſertanus Epiſcopus. 255.

Suſceptam à Melchiore Cano, & Antonio Bernardo commendationem Ariſtotelis auget Hieronymus Dandinus. 258.

Nonnulla in elogium iſtud animaduerſiones. 266.

Ad Dandinum accedunt alij duo. 272.

Nonnulla in præcedens elogium animaduerſiones. 274.

CAP. XX. *Libri concluſio ad eundem Habertum Mommorium.*

Digitized by Google

DE VARIA ARISTOTELIS IN ACADEMIA PARISIENSI FORTVNA, EXTRANEIS HINC INDE ADORNATA PRÆSIDIIS, LIBER.

Ad virum clariſſimum HENRICVM LVD. HABERTVM MOMMORIVM *Libellorum ſupplicum Magiſtrum integerrimum.*

QVAM varia fuerit Ariſtotelis in Academia Pariſienſi fortuna, VIR CLARISSIME, deſcribo. Eſt notabilis prorſus rés, atque vt admiratione, ſic & curioſitate digna. Eam ad te potiſſimum defero, qui non ſoles ex hominibus philoſophiam; ſed ex philoſophia

homines æſtimare: nec immeritò. Id enim appoſitè quadrat in prudentiſſimum virum, qui philoſophos omnes habet pro ſapientiæ inſtitoribus. Eos aſpernatur, qui fucoſas exponunt merces; amat, qui ſinceras. Dum verò exponuntur ſinceræ, continuò licitatur vendibiliores, & pretioſiores emit: inſtitor ſit ſiue Plato, ſiue Epicurus, ſiue Zeno, ſiue Ariſtoteles, ſiue quiuis tandem alius: Quorum quiſque ſibi conſtituit ſectam, in ludis principatum dedit, regiúmque ita in ſuos dominatum occupauit. Vnde facta in dominatu ſeruitus, & in ſeruitute dominatus. Quæ duo cùm aliorum, tum Ariſtotelis ſchola ſuppeditat abundè. Sunt enimuerò, qui huius philoſophi doctrinâ, tanquam equus capiſtro, retineantur. Sunt quoque, qui alios aliter ſentire non ſinant. Sunt denique, qui ad ordinandum Chriſtianæ legis ſacrarium, & ad fulcienda illius dogmata introuocare non dubitent. Si quis reclamet, expediunt ſeſe breui manu: Ariſtotelem Theologiæ ancillari dicunt, quod antiquiores Eccleſiarum magiſtri etiam circumſpectiſſimi quique ac ſagaciſſimi non dixerunt. Tum Ariſtoteles ponè ſiparium iſtud ſubridet & dominatur nonnunquam. Id fit eorum cul-

Digitized by Google

pâ, qui expertes ſcripturarum & legitimæ traditionis nihil rectum, niſi quod philoſophi moribus & documentis conſentiat, arbitrantur. Atenim quicquid id eſt, magnæ ceteroquin & accuratæ conſiderationis negotium, ab inſtituto abhorret meo. Aliam ſuſcepi cogitationem, aliud amplector opus, in quo non diſputatoris, ſed hiſtorici tenendæ ſunt partes. Exequor fortunæ caſus octo, quos Ariſtoteles ab anno Chriſti M. CC. tulit Lutetiæ Pariſiorum. Primus continet Synodi decretum, quo huius Philoſophi opera comburuntur præcipua, eorúmque deſcriptio & lectio dirarum obnunciatione vetantur. Secundus refert monimenta, quibus incenſorum operum ſola prohibetur lectio, ſed Dialecticæ ſtudium adeò non permittitur, vt ſumma eáque ſacra auctoritate decernatur. Tertius Pontificium aliquod exhibet diploma, quo incenſorum operum lectio cauetur vſque eò, quoad manus erroris emendatrix acceſſerit, & illius omnis ſublata fuerit ſuſpicio. Quartus eam tractat Academiæ Reformationem, vbi propria nomenclatione deſignantur explicandi in ſcholis libri fere omnes, præter eos, qui περὶ τῆς φυσικῆς ἀκροάσεως inſcribuntur. Quintus eoſdem libros

recipit, alios pari modo repudiat, ſed Metaphyſicis atque Ethicis ſtudium adſcribit maximum. Sextus proponit editam à Franciſco I. Rege ſanctionem, qua ſedatur excitata Ramum inter & ceteros Profeſſores controuerſia, & vindicantur omnes Ariſtotelis libri, & cum primis Dialectica, in quam Ramus commentariis paullo durioribus animaduerterat, vt illi ſuas inſtitutiones commodiùs anteferret. Septimus legendos in Academia libros præſcribit. Octauus libris omnibus auctoritatem tribuit adhuc maiorem, eámque partim cenſoria Theologorum Pariſienſium ſubſcriptione, partim grauiſſimo Senatus placito confirmat. Singuli caſus ſuam habent velut appendicem, in qua vel defenduntur vberiùs, vel illuſtrantur ampliùs, iis ad ſubſidium extrinſecus accerſitis, quæ conueniſſe vnum in locum, atque inter ſe congruere videntur. Vbi quid damni vel vtilitatis Ariſtoteles importarit Theologiæ, identidem ex bonis autoribus apparet. Primus & vltimus fortunæ caſus tam ſunt diſſimiles, quàm qui maximè Hic in honore & deliciis putatur: Ille in infamia & tormentis ponitur. Quintus à primo abeſt eò longiùs, quò magis appropinquat

vltimo. Qui ſuperſunt, medium quendam modum ſeruant vtcunque tolerabiliorem. Ceterùm à primo ad vltimum ſemper eſt mutatum aliquid, in peiuſne an in melius, oportet pronunciare alterutrum; ſed cùm vtrumque ſuos nanciſcatur fautores acerrimos, vtrum verius, pronunciatu eſt, ſi non difficile, certè minùs tutum. Aliud eſt cenſere de rebus proletariorum, quibus nulli ſunt nerui, aliud de magnatum, quibus nocendi poteſtas nuſquam deeſt; aliud quoque cenſere de rebus hominum, qui viuere deſierunt, aliud de hominibus, quibuſcum quietè & tranquillè viuitur. Non omnes enim, quibuſcum agitur, veritatem puram putam amant, aut ferre volunt. Quinetiam eâ manifeſtam in lucem proditâ expalleſcunt, immurmurant, maledicunt, tumultuantur, ſuóque exemplo docent, imperitis hominibus nihil eſſe crudelius, & dum accedit fucata pietas, ne pilus quidem vllus ſupereſt ad augendum iniquitatis tantæ faſtigium. Sed iſtic iudicium non interpono meum: interponat ſuum, qui voluerit. Non conſulo tamen. Impendet enim ex vtraque parte periculum, ſi ſopitus ignis recaleſceret. Hinc anathemata, inde exilia, & forſan vtraque timeri meritò poſſent.

Digitized by Google

Quocirca hoc vt iniudicatum in medium relinquo, hiſtoriam perſecuturus.

CAPVT PRIMVM.

Prima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur, in qua illius præcipui comburuntur libri, eorúmque lectio interdicitur.

PRIMAM igitur Ariſtotelis fortunam ordior ab Senonenſi vel potiùs Pariſienſi Concilio, quod Epiſcopi prouinciæ anno M. CC. IX. Luteciæ celebrarunt. In eo damnati ſunt errores Almarici & Ariſtotelis opera, quæ Pariſienſis Academiæ Profeſſores non ita pridem legebant & ſuis illuſtrabant commentariis. Id autem teſtatur Rigordus in vita Philippi Auguſti his verbis: *In diebus illis* (M. CC. IX.) *legebantur Pariſiis libelli quidam de Ariſtotele, vt dicebantur, compoſiti, qui docebant Metaphyſicam, delati de nouo à Conſtantinopoli, & à Græco in Latinum tranſlati, qui quoniam non ſolùm hæreſi* (Almarici) *ſententiis ſubtilibus occaſionem præbebant, immo & aliis nondum inuentis præbere poterant, iuſſi ſunt omnes*

comburi; & ſub pœna excommunicationis cautum eſt in eodem Concilio, ne quis eos de cætero ſcribere, & legere præſumeret, vel quocunque modo habere. Hæc auctor æqualis, in quibus cauſæ ſunt duæ, cur quidam Ariſtotelis libri flammis vltricibus à Synodo Epiſcoporum addicantur: vna, quòd Almarico errandi præbuiſſent occaſionem: altera, quòd nondum inuentis erroribus fauere opitularique potuiſſent.

Robertus ſancti Mariani Autiſiodorenſis Monachus, ſeu potiùs Hugo, qui Chronologiam Roberti ad annum M. CC. XXIII. perduxit, meminit quidem huius Concilij, ſed in rebus Ariſtotelis quid factum fuerit, non omnino perſpectum atque animaduerſum habuit. Illius verba ſunt hæc ſub finem anni M. CC. X. *Erant per id tempus quidam ſcioli literarum in Francia, ſed peſtilentis doctrinæ clanculo diſcurrentes, & vana quædam & impia dogmata, fideique omnino contraria latenter plurimis ſuſurrantes, & niſi præueniſſet eos virorum prudentium cauta ſagacitas, plures in barathrum perfidiæ demerſiſſent. Nam de communi Epiſcoporum conſilio miſſi ſunt, qui actus eorum ſagaciter explorarent, per quos comperti & detecti, captíque & adducti Pariſiis cuſtodiæ manci-*

Digitized by Google

pantur. Erant autem numero XIV. *quorum erant aliqui ſacerdotes, curam animarum habentes, quibus fecerat fauorem ad populum fucata ſpecies honeſtatis, & vitæ grauitas ſuperducta. Congregato igitur Epiſcoporum Concilio aſsidentibus Magiſtris Pariſienſibus, propalantur eorum ineptiæ, omniúmque iudicio reprobantur, & iudicati hæretici exponuntur publicæ poteſtati, ex quibus decem traduntur incendio, reliqui quatuor murali recluſione damnantur. Affuit tali ſpectaculo innumerabilis hominum multitudo, nec ſine fructu. Hoc actum eſt, quia inde & area Domini mundata eſt, euentilando zizania, ne fidelium greges corrumperent, & pleriſque timor incuſſus eſt, & repreſſa temeritas, ne nouis adinuentionibus adhærerent. Habuit autem initium hæc adinuentio profana verborum à quodam nomine Almarico, quem non longè antè defunctum iudicauerunt anathemate percellendum, fecerúntque corpus ipſius à tumulo erui, & velut hoſtem fidei extra locum fidelium procul poni. Librorum quoque Ariſtotelis, qui de naturali philoſophia inſcripti ſunt, & ante paucos annos Pariſiis cœperant lectitari, interdicta eſt lectio tribus annis, quia ex ipſis errorum ſemina viderentur exorta.* Non in tres tantùm annos, vt hîc ſcribitur, ſed

in omne tempus operum Ariſtotelis lectio prohibita eſt. Rem meliùs nouerat Rigordus, qui ſancti Dionyſij Monachus cùm eſſet, & Regis medicus, Luteciæque degeret, quæ vidit ipſe, monimentis conſignauit ſuis. Deinde Ioannes Victorinus in memoriali hiſtoriarum MS. quod habet Collegium Nauarræ, & Concilij iſtius & rerum in eo geſtarum mentionem facit, nec omnino ſignificat, ad certum aliquod tempus interdictos fuiſſe Ariſtotelis libros. Hic auctor Luteciæ floruit Philippo Pulcro rege. Tum demum quæ ſumus poſtea dicturi, hac in parte monachum Autiſiodorenſem adhuc erraſſe confirmabunt.

CAPVT II.

Primam Ariſtotelis fortunam antiqui Patres Eccleſiæ præiudicarunt.

QVÆ modò recenſita eſt Ariſtotelis fortuna, grauiſſimum ab antiquis Eccleſiæ Patribus præiudicium accepit, ſed præcipua illorum ſuffragia referre operæpretium eſſe duco.

Primus mihi occurrit Iuſtinus ex Philo-

Digitized by Google

ſopho Chriſtianus Martyr in dialogo cum Tryphone: *Quid autem ſit Philoſophia, & qua de cauſa ad homines ſit demiſſa, permultos latet. Non enim eſſent, ſi ſcirent, neque Theoretici, neque Platonici, neque Stoïci, neque Peripatetici, neque Pythagorici, cùm ea vna ſit ſcientia.* Et poſt alia de ſeipſo locutus: *A Stoico deſciui, & ad alium me contuli* (Peripateticum) *vocitatum hominem, vt ipſe exiſtimabat, acutum. Hic me primis diebus ſecum eſſe paſſus, poſtea mercedem à me ſibi deſignari petiit, ne infructuoſa mihi cum eo eſſet conſuetudo. Ego verò illum hanc ipſam ob cauſam reliqui, ne philoſophum quidem omnino eſſe opinatus.* Sic Iuſtinus Ariſtotelem habet. Deinde idem vel quiſquis ille Chriſtianus Doctor librum edidit, cui titulus eſt: *Quorundam Ariſtotelicorum dogmatum euerſio.* Vbi paullo poſt initium: *Inter eos verò, qui prophetarum ſcriptis fidem non habuerunt, ac coniectura propria ducti, quod eis placitum eſſet de Deo & creatione definierunt, magnum eſt & inter ipſos inuicem & apud quemquam eorum aduerſus ſeipſum de rebus, earúmque principio iuxta ſubſtantiam, & numerum & motum & finem, diſsidium. Id quod ex Ariſtotele (præterquam quòd is nihil veri de rebus, quas definiendas ſi:i*

commentationibus ſuis ſtatuit, affert) declaratur : 1. ex locis XII. lib. I. de naturali auſcultatione. 2. ex loco vno libri II. 3. ex locis VI. libri III. 4. ex locis XVI. libri IV. 5. ex locis II. libri V. ex locis V. libri IX. de eadem naturali auſcultatione. 6. ex locis VIII. libri I. de cælo. 7. ex locis XI. libri II. de cælo. 8. ex locis IV. libri III. de cælo.

Secundus Clemens Alexandrinus in admonitione ad Gentiles : *Sed nec moleſtum fuerit, vt arbitror, cùm ad hunc locum peruenerim, meminiſſe etiam Peripateticorum. Cuius quidem ſectæ qui eſt pater, nihil de eo patre, qui eſt ſupremus, intelligens, putat eſſe animam vniuerſi, hoc eſt mundi, animam Deum eſſe exiſtimans; ipſe à ſeipſo confoditur. Qui enim vſque ad Lunam eius definit prouidentiam, deinde mundum Deum eſſe exiſtimat, auertitur, vt qui eum, qui eſt Dei expers, Deum eſſe arbitretur. Ereſius autem ille Theophraſtus familiaris Ariſtotelis alicubi quidem cælum, alicubi verò ſpiritum Deum eſſe exiſtimat.* Deinde libro V. Stromatum: *Ita inquiunt, ſed materiam ponunt Philoſophi & Stoïci, & Pythagoras : quinetiam Ariſtoteles Peripateticus, non autem vnum principium.*

Tertius Irenæus Lugdunenſis Epiſcopus libro aduerſus hæreſes II. cap. XIX. *Quod autem Saluatorem ex omnibus factum eſſe Æonibus dicant, omnibus in eum deponentibus velut florem ſuum, non extra Heſiodi pandoram nouum aliquid afferunt. Quæ enim ille ait de illa, hæc hi de Saluatore inſinuant. Pandoron introducentes eum, quaſi vnuſquique Æonum quod haberet optimum, donauerit ei. Ipſam autem eduliorum & reliquarum operationum indifferentem ſententiam, & quod putent à nemine in totum poſſe coinquinari propter generoſitatem, licèt quodque manducent, vel operentur, à Cynicis poſſederunt, cùm ſint cum eis eiuſdem teſtamenti. & minutiloquium autem & ſublimitatem circa quæſtiones, cùm ſit Ariſtotelicum, inferre fidei conantur. Quod autem velint in numeros transferre vniuerſum hoc, à Pythagora acceperunt.* Hîc Valentinus & illius ſectatores Ariſtoteli accepta referunt duo, minutiloquium & ſublimitatem, vel vt habet vetus codex, multiloquium & ſubtilitatem, quibus Chriſtianæ fidei ſimplicitatem & candorem corrumpebant.

Quartus Tertullianus libro de præſcriptione hæreticorum cap. VII. *Ipſæ denique hæreſes à Philoſophia ſubornantur. Inde*

Æones, & forma neſcio quæ & Trinitas hominis apud Valentinum: Platonicus fuerat. Inde Marcionis Deus melior de tranquillitate: à Stoïcis venerat. & poſt alia: *Vnde malum & quare? & vnde homo, & quomodo? & quod proximè Valentinus propoſuit, vnde Deus? ſcilicet de enthymeſi & ectromate, miſerum Ariſtotelem! qui illis Dialecticam inſtituit, artificem ſtruendi & deſtruendi verſipellem in ſententiis coactam, in coniecturis duram, in argumentis operariam contentionem, moleſtam etiam ſibi ipſi, omnia retractantem ne quid omnino tractaverit. Hinc illæ fabulæ & genealogiæ interminabiles & quæſtiones infructuoſæ, & ſermones ſerpentes velut cancer, à quibus nos Apoſtolus refrænans nominatim Philoſophiam conteſtatur, caueri oportere, ſcribens ad Coloſſenſes: Videte, ne quis vos circumueniat per philoſophiam & inanem ſeductionem, ſecundùm traditionem hominum præter prouidentiam Spiritus Sancti. Fuerat Athenis, & iſtam ſapientiam humanam affectatricem & interpolatricem veritatis de congreſſibus nouerat, ipſam quoque in ſuas hæreſes multipartitam varietate ſectarum inuicem repugnantium. Quid ergo Athenis & Hieroſolymis? quid Academiæ & Eccleſiæ? quid hæreticis & Chriſtia-*

Digitized by Google

nis? Noſtra inſtitutio de porticu Salomonis eſt, qui & ipſe tradiderat, Dominum in ſimplicitate cordis eſſe quærendum. Viderint qui Stoïcum & Platonicum & Dialecticum Chriſtianiſmum protulerunt. Quàm perniciosa Chriſtianæ fidei fuerit tunc Ariſtotelis Dialectica & Philoſophia, nemo meliùs Tertulliano nouerat, ſed nemo quoque accuratiùs expoſuit. Huic qui vellet nonnihil adiicere, otio abuteretur & literis.

Idem in libro aduerſus Hermogenem cap. I. *Nec ipſe Apoſtolicus Hermogenes in regula perſeuerauit. Sed viderit perſona, cum doctrina mihi quæſtio eſt. Chriſtum Dominum non alium videtur aliter cognoſcere, alium tamen facit, quem aliter cognoſcit. Immo totum quod eſt Deus aufert, nolens illum ex nihilo vniuerſa feciſſe, à Chriſtianis enim conuerſus ad Philoſophos, de Eccleſia in Academiam & Porticum, inde ſumpſit à Stoïcis materiam cum Domino ponere, quæ ipſa ſemper fuerit neque nata, neque facta: nec initium habens omnino, nec finem, ex qua Dominus omnia poſtea fecerit.* Sic in Academicorum & Stoïcorum philoſophiam transfert lapſum Hermogenis. Deinde cap. VIII. *Solus eam* (materiam) *Hermogenes cognouit, & hæreticorum Patriarchæ Philoſo-*

phi. Quod de ceteris quidem, tum præſertim de Ariſtotele intelligendum eſt.

Quintus Origenes Clementis Alexandrini diſcipulus libro I. contra Celſum: *Quis autem*, inquit, *eorum qui ſe contulerunt ad Philoſophiam, aut fortè fortuna ſectæ alicui deditus, aut à magiſtro inductus, aliter ſe ad eam applicat, quàm ſi credat illam præſtantiorem cæteris? Non enim expectat, donec auditis omnium Philoſophorum opinionibus, earúmque varietatibus, tum ſingulis adſtructionibus aut ſubuerſionibus, ita demum electionem faciat, Stoicúſne malit fieri, an Platonicus, an Peripateticus, Epicureuſne, aut cuiuſuis ſectæ Philoſophicæ? ſed ratione quapiam, aut potiùs ſi hoc inficientur, impetu ferantur ad exercendam diſciplinam, verbi gratia, Stoïcam relictis cæteris, contempta Platonica vt humiliore, Peripatetica vt humanis affectibus obnoxia, & plus quàm aliæ ſectæ tribuente bonis, quæ magni fiunt apud homines*. At Peripateticæ ſectæ caput eſt Ariſtoteles.

Deinde libro II. contra eundem: *Quoniam autem pro Philoſopho vult haberi Celſus, interrogemus eum, num Platonis erat crimen, quod vigeſimo anno poſtquam eum audire cœperat Ariſtoteles, à præceptore de-*

Digitized by Google

ſciſcens, accuſauit eius doctrinam de immortalitate animæ, & ideas Platonis argutationes nominauit. Poſſemus & ampliùs argutando quærere: Ergo Plato nihil ampliùs valebat in dialectica, nec idoneus erat tradendis ſuis cogitationibus, ex quo deſertus eſt ab Ariſtotele, & proinde falſa ſunt Platonis dogmata? an fortè poſſibile eſt, quod facilè Platonici conceſſerint, Ariſtotelem erga magiſtrum ſuum fuiſſe ingratum & improbum?

Huc ſpectare poteſt Helladius Beſantinous in libris Chreſtomathiæ, dum apud Photium in Myriobiblo Cod. CCLXXIX. de Ariſtotele ſic loquitur: *Ariſtoteles Peripateticæ princeps ſcholæ à Platone pullus nominatus eſt, quòd præceptori contradiceret. Equo enim volupe eſt etiam patrem mordere.* Quamobrem non facilè admittentur, quæ in Excerptis è vita Pythagoræ hoc modo traduntur apud eundem Photium Cod. CCLIX. *Plato & Ariſtoteles vno ſenſu immortalem dicunt animum, quamuis alij altam mentem Ariſtotelis non intelligentes, mortalem eſſe animam, eum dicere exiſtiment.*

Neque verò credendum eſt, vel ſecum vel cum magiſtro, quem apud Hieronymum imitatur, pugnaſſe Origenem, quando id fecit, quod eum feciſſe idem Hieronymus

nymus ad Magnum ſcribit his verbis: *Hunc* (Clementem Alexandrinum) *imitatus Origenes decem ſcripſit Stromateas, Chriſtianorum & Philoſophorum inter ſe ſententias comparans, & omnia noſtræ religionis dogmata de Platone & Ariſtotele, Numenio Cornutóque confirmans.* Scilicet vanitatem numinum & vitiorum, quæ Philoſophi admittebant, deſtruens, atque inde Chriſtianæ legis dogmata confirmans. Nam vt *mendacium adſtrui, niſi deſtructa veritate, non poteſt*, quemadmodum ait Phœbadius Aginnenſis Epiſcopus; ſic & Origenes iis in libris putauerat deſtruendum ſibi eſſe mendacium, vt veritas adſtrueretur. Vno verbo comparationem illam tanta ſolertia & cautione inſtituit, vt omnia noſtræ religionis dogmata Chriſtianorum ſententiis defenderentur, & Philoſophorum neutiquam oppugnarentur. Quò ſpectat illud homiliæ XI. in cap. I. Geneſeos: *Sanè præter hoc quod ex lege Dei edocemur, ſi etiam ex his eruditionibus, quæ extrinſecus videntur eſſe in ſæculo, aliquas contingimus, verbi cauſa, vt eſt eruditio literarum, vel artis Grammaticæ, vt eſt Geometrica doctrina, vel ratio numerorum, vel etiam Dialectica diſciplina, & hæc omnia extrinſecus*

quæſita ad noſtra inſtituta perducimus, atque in aſſertionem noſtræ legis adſciſcimus, tunc videbimur vel alienigenas in matrimonium ſumpſiſſe, vel etiam concubinas: & ſi de huiuſmodi, coniugiis diſputando, contradicentes redarguendo conuertere aliquos poterimus ad fidem, & ſi ſuis eos rationibus & artibus ſuperantes ad veram Philoſophiam Chriſti & veram ſcientiam Chriſti, pietatem Dei ſuſcipere ſuaſerimus, tunc ex Dialectica & Rhetorica videbimur quaſi ex alienigena quadam vel concubina filios genuiſſe.

Sextus Lactantius Firmianus libr. I. contra Gentiles cap. VI. *Ariſtoteles quamuis ipſe ſecum diſsideat, ac repugnantia ſibi dicat, & ſentiat, in ſumma tamen, vnam mentem præeſſe mundo teſtatur.* Deinde lib. II. cap. XI. *Et ÿ maximè fuerunt in ea ſententia, qui eſſe prouidentiam negant. Nam Stoici animantium fabricam diuinæ ſolertiæ tribuunt. Ariſtoteles autem labore ſe ac moleſtia liberauit dicens ſemper mundum fuiſſe. Itaque & humanum genus, & cætera, quæ in eo ſunt, initium non habere, ſed fuiſſe ſemper ac ſemper fore.*

Septimus Euſebius Cæſarienſis Epiſcopus libr. XV. de Præparatione Euangelica cap. I. *Atque vt ab Ariſtotele ordiar.*

Fuêre quidem nonnulli, nec obſcuri alioqui Philoſophi, à quibus ipſa quoque hominis vita calumniis proſciſſa eſt. At ego ne auditione quidem ſuorum in eum maledicta ſuſtinere poſſim. Quamobrem editas ab Ariſtotele Peripateticæ defenſionis eius rationes exponam. Idem cap. III.

Moſes, Hebræique Prophetæ beatè viuendi finem in præpotentis Dei cognitione & amicitia, quam religio perficiat, conſtituunt. Veram porro religionem illam eſſe, docéntque, quomodo Deo virtutum omnium complexione placeamus. Hanc enim bonorum cauſam eſſe, cùm & in vnius Dei poteſtate verſentur omnia, & à Deo ſuis amatoribus omnia ſuppeditentur. His gemina Plato ſtatuens beatitudinis finem in virtute ponit. At Ariſtoteles aliam inſiſtit viam, nec aliter beatum quemcumque futurum eſſe defendit, quomodo ſi & bona corporis vtetur valetudine & externis opibus abundauit, quibus ipſa ſi virtus careat, timetur nihil. Eum verò quàm acriter petant, quemadmodum hanc eius opinionem falſi coarguant Platonis diſcipuli, ex ſequentibus intelliges. Idem cap. IV.

Attici Platonici diſputatio aduerſus Ariſtotelem à Moſe & Platone in conſtituenda finis ratione diſſidentem. Idem cap. V.

Moſes præterea Hebræíque Prophetæ, quibus etiam Plato ſuffragatur, prouidentiam vniuerſa complecti, diſtinctè claréque poſuerunt. Ariſtoteles in lunari orbe metam Numini, terminúmque conſtituens, partes mundi reliquas eius curæ gubernationíque ſubduxit, quam ob cauſam his ab eodem Attico verbis reprehenditur. Idem cap. VI.

Mundum inſuper Moſes cum aliquo generatim ortu poſuit, tum parentem eius molitorémque Deum huic rerum vniuerſitati præfecit. Quo in genere Moſi quoque affinia Plato philoſophatur. Contrariam vtrique Ariſtoteles hac in quæſtione viam inſiſtens ab eodem Attico ſic ad verbum ſcribente reuincitur. Idem cap. VII.

Eiuſdem (Attici) *aduerſus eundem* (Ariſtotelem) *quintam corporum eſſentiam inducentem, quam neque Moſes, neque Plato nouit.* Idem cap. IX.

Eiuſdem (Attici) *aduerſus eundem* (Ariſtotelem) *cum Platone ſimul, Hebræorúmque doctrina in quæſtione de animorum immortalitate pugnantem.*

Sic Euſebius cùm ex Moſe, tum ex Attico & Platone refellit Ariſtotelem, vt qui certè præ ceteris Philoſophis minùs conſentiat Chriſtianæ religioni, eiúſque

dogmatibus. Quicquid id eſt, perſuaſum habet vir prudentiſſimus, faciliores ad fidem noſtram patefieri non poſſe aditus, quàm ſi Gentilium & cum primis Ariſtotelis Philoſophia tolleretur.

Deinde in libri v. hiſt. Eccleſiaſticæ capite XXVII. de Artemonis hæreſi, quam Paulus Samoſatenſis inſtaurauit: *Sacras audacter deprauarunt ſcripturas, veteris fidei canonem abrogarunt, Chriſtum ignorarunt. Neque quid ſacræ & diuinæ literæ de illo dicunt, inquiſiuerunt. Sed quænam ſyllogiſmi figura ad ſuam impietatem confirmandam reperiretur, ſtudioſè indagarunt. Quod ſi quiſquam fortè illis aliquod diuini eloquij teſtimonium proferat, quærunt, vtrum coniunctam an diſiunctam ſyllogiſmi figuram poſſit efficere? Relictis verò & depoſitis ſacrarum literarum ſtudiis omni cura & cogitatione in Geometriam incumbunt, & tanquam ex terra editi de terra loquuntur, & Chriſtum, qui ſit de cælo venturus, penitus ignorant: Euclides enim apud quoſdam eorum propter Geometriæ artem enixè recolitur. Ariſtoteles & Theophraſtus in ſumma habentur veneratione. Galenum etiam fortaſſe nonnulli ſummè venerantur. Hi ergo tum infidelium artibus ad erroris ſui ſententiam roborandam abutuntur,*

Digitized by Google

tum ſollerti impiorum aſtutia & ſubtilitate ſimplicem ac ſinceram diuinarum ſcripturarum fidem adulterant. Si quando igitur hæretici Scripturarum ſenſum corrumpunt, id præſertim Ariſtotelis opera moliuntur.

Tum in libri VII. capite XXVI. ſcribit Anatolium, qui Laodicenſis fuit Epiſcopus, Alexandriæ Philoſophiam Ariſtotelis tradidiſſe: hoc ei laudi non ducit: Verba ſunt: *Anatolius genere etiam Alexandrinus poſt illum* (Euſebium) *creatur Epiſcopus* (Laodiceæ) *bonus, vt aiunt, boni viri ſucceſſor. Qui cùm ob eloquentiam, tum ob doctrinam humaniorem, & cognitionem Philoſophiæ inter homines noſtri temporis, qui erant ſpectatiſſimi, facilè principem locum obtinuit. Quippe in Arithmetica, Geometria, Aſtronomia, & diſſerendi facultate, in contemplatione & perſpicientia naturæ, in oratorum quoque diſciplinis venerat ad ſummum. quarum rerum gratia, fama eſt, ciues Alexandriæ eum & ludo, in quo Ariſtotelis doctrina docebatur, magiſtrum præfeciſſe.* Hæc de Anatolio, quem aliis de capitibus plurimum laudat. Vtrum autem Alexandriæ ciues, qui Ariſtotelis ſcholæ præfecerant Anatolium, fuerint omnes Chriſtiani, necne, Euſebius diſertè non exprimit. Sed non

Digitized by Google

omnes fuiſſe Chriſtianos, cùm ex eodem cap. facilè colligitur, tum ex ratione temporis, quo docuit. nam docuit multò ante annum Chriſti CCLXXII. quo creatus eſt Laodicenſis antiſtes. Tunc Alexandriæ & aliis in locis Chriſtiana vexabatur religio, & plures ab ea ſuſcipienda ſuppliciorum atrocitate deterrebantur.

Octauus Athanaſius Alexandrinus Epiſcopus in Dialogo II. aduerſus Macedonianum. *Dic ergo canes, ſerpentes, & cetera animalia vniuerſa, imò & non animalia duntaxat irrationalia, ſed & plantas, & ſi quid aliud è terra prodit, eiuſdem eſſe cum hominibus eſſentiæ. Nam communi terreſtrium nomine gaudent illa quidem, ſed rationem eſſentiæ eandem non admittunt. Macedonianus. Ego non ſum ſectator Ariſtotelis. Orthodoxus. Neque ego. Macedonianus. Imò pronuntiatum illud Ariſtotelicum eſt,* ὁμωνύμων *id eſt, quorum nomen commune eſt, eorum diuerſam eſſe eſſentiæ rationem. Orthodoxus. Tunc verò in hominibus, in aſinis, in bobus, in equis, in aliis denique animalibus eandem eſſentiæ rationem eſſe dicis. Macedonianus. Etiam. Orthodoxus. Eadem igitur tuæ, quæ & irrationalium, eſſentiæ eſt ratio. Macedonianus. Eſt, de terra enim omnes procreati ſumus. Ortho-*

doxus. Ego non Ariſtotelis auctoritatem, ſed veritatem ſecutus, quorum idem nomen eſt, illorum eandem eſſentiæ rationem eſſe nego; nec eodem irrationalia & rationalia eſſentiæ cenſu habeo. Orthodoxus & hæreticus, Athanaſius & Macedonianus in eo conueniunt, vt Ariſtotelem è ſcholis Theologorum procul remoueant.

Nonus Hermias Philoſophus Chriſtianus in libello, qui Gentilium Philoſophorum Irriſio inſcribitur: *Sed huic*, inquit, (Archælao) *magniloquus Plato non aſſentitur, qui rerum exordia, Deum & materiem & exemplar eſſe dixit. Iam verò perſuaſum mihi eſt. Quidni verò? Cùm Philoſopho, qui Iouis currum etiam fecerit, crediturus ſim? A tergo autem ſtat eius diſcipulus Ariſtoteles, qui magiſtrum ob currus fabricationem illam æmulatur: Ille alia principia deſcribit, facere nimirum & pati. ac id quidem quod faciat, nulla re affici, videlicet ætherem: Id verò, quod patiatur, quatuor habere qualitates, ariditatem, humiditatem, caliditatem, frigiditatem: horum autem mutua inter ſe mutatione omnia & oriri & interire. Defatigatus iam ſum, ſurſum ac deorſum opinionibus iactatus. Verùm Ariſtotelis ſententiæ ſtabo. neque vlla ampliùs ſententia tu-*

Digitized by Google

multum mihi concitabit. Sed quid agam? Nam ſenes his vetuſtiores animi mei neruos incidunt, &c. Hoc loco Hermiam in omnem euentum poſui. quo enim tempore floruerit, hactenus non potui certò ſcire.

Decimus Baſilius Cappadocum Epiſcopus in libro 1. contra Eunomium: *Num Ariſtotelis aut Chryſippi ſyllogiſmis opus eſt, vt eum perdiſcamus, qui ingenitus eſt, neque à ſeipſo, neque ab alio genitum, nec priorem eſſe nec poſteriorem ſeipſo? Quorſum igitur hæc tendunt ab ipſo comparata? Primùm mihi videtur honori ſibi apud auditores futurum putaſſe, quaſi ſolido ac ſollerti ſit ingenio præditus, & acutus in proſpiciendis incongruis, & acutior in diſſoluendo, quod deprehenderit, & harum rerum gratia volubili orationis curſu glorietur, & demonſtrationem ſubtiliter deducam, quòd nec à ſeipſo, nec ab alio ingenitus eſt, ſit genitus.* Sic Eunomius Ariſtotelis & Chryſippi ſyllogiſmos adhibet, quibus ſua dogmata ſtabiliat: Baſilius verò procul abiicit, iiſque Chriſtianam fidem facilè carere docet.

Hic locus in cauſa mihi eſt, cur ad Ariſtotelem minùs, quàm ad reliquos Philoſophos transferam, quæ de Baſilio Gregorius Nyſſenus ſcribit in vita Moſis, hunc

Digitized by Google

Scripturæ verſiculum, *Profunda tu ne ſcruteris*, interpretatus: *Conuenientior eſt ſublimior ſenſus eo, qui ad literam exponenti occurrit, quaſi nimirum ſcriptura iubeat, vt ij, qui honeſtè ac liberaliter ex virtute vitam inſtituunt, eruditionis Gentilium diuitias ſibi comparent, quibus alieni à fide homines exornantur, moralem naturalemque Philoſophiam, Aſtronomiam, Geometriam, Muſicam, Dialecticam, ceteráſque ſcientias, quibus alieni ab Eccleſia florent, accipere ab illis, & illos abutentes priuare ſi poſſibile eſt, & in meliores vſus transferre iubemur. Vt quæ nobis vſui futuræ ſint, cùm opus fuerit, diuini myſterij templum his ſpiritualibus opibus exornare. Qui enim tales opes ſibi collegerunt, Moyſi circa tabernaculum teſtimonij laboranti de rebus ſuis ad ſanctorum conſtructionem conferunt, quod etiamnum fieri videmus. Multi Gentilium eruditionem, tanquam donum quoddam Eccleſiæ offerunt, cuiuſmodi magnus ille fuit Baſilius, qui cùm Ægyptiorum opes in iuuenili ætate ſibi egregiè comparaſſet, Deóque conſecraſſet, verum Eccleſiæ tabernaculum exornauit.*

Vndecimus Gregorius Nyſſenus Epiſcopus in oratione VI. contra Eunomium: *Quia Apoſtolus inquit, Dominus Spiritus*

eſt. Quid igitur hoc ad eſſentiam? Sed Spiritum pro eſſentia poni iubent demonſtratiuarum argumentationum artes: hæc ſunt Ariſtotelici artificij præclara documenta: Propterea nos qui huius ſapientiæ ſacris non ſumus initiati, miſerabiles ſecundùm tuum ſermonem: beatus autem, non tamen omnino, qui per talem argumentationem verum inueſtigat. Sic intelligere Apoſtolum, vt pro eſſentia vnigeniti, ſpiritum ab ipſo poni exiſtimet.

Deinde in oratione XI. contra eundem: *Hic accuratè promulgans Ariſtotelicam diuiſionem noſtro ſermoni affinxit genera & ſpecies & differentias & indiuidua, & omne quod eſt in Categoriis artificium ad calumniam noſtrorum decretorum in medium protulit.*

Tum in præfatione Catecheticæ orationis: *Quoniam autem Seuerus ſolas iactat voces, in ſolis verbis ac ſonis collocat pietatem, licèt dicat Apoſtolus: Non enim eſt in ſermone regnum Dei, ſed in virtute & veritate. Is autem apud Seuerum optimus agnoſcitur Theologus, qui in prædicamentis Ariſtotelis & in ceteris, quæ apud philoſophos ſunt præclara, fuerit exercitatus, neceſſe eſt, nos ſignificata vniuſcuiuſque dictionis eorum, quæ accipiuntur, tanquam ſententiæ in iis quæ*

Digitized by Google

dicuntur apud Seuerum , opportunè declarare ex ſententia Doctorum Eccleſiaſticorum , in qua ea acceperunt , vt qui in libros ſubſcriptos inciderint , poſſint cùm primùm legerint , intelligere vnum eorum , quæ dicuntur , neque propter ignorationem ſignificationis dictionum impediantur ne comprehendant ea , quæ ſunt in ipſis theoremata. Sic hæretici in Theologorum ſcholas inducunt Ariſtotelem , quem inde abigit Gregorius Nyſſenus.

Duodecimus Gregorius Nazianzenus oratione XXVI. *Aliàs contrà exiguo ingenio eſt & lingua pauper, nec verborum flexus & captiones nouit, nec ſapientium dicta & ænigmata, nec Pyrrhonis inſtantias aut aſſenſus, retentiones, aut oppoſitiones, nec ſyllogiſmorum Chryſippi ſolutiones, aut prauum artium Ariſtotelicarum artificium, aut Platonicæ eloquentiæ præſtigias, quæ velut Ægyptiacæ quædam plagæ in Eccleſiam noſtram irrepſerunt.* Eleganti cum primis & appoſita ſimilitudine ſignificat, magnum eſſe detrimentum, quod artes Ariſtotelis & Platonis eloquentia importarunt Eccleſiæ.

Deinde in oratione XXXIII. *Sunt enim quidam, quibus non aures duntaxat, ſed etiam lingua, atque adeò manus ipſæ, vt video, ad ſermones noſtros pruriunt, quique*

Digitized by Google

profanis vocum nouitatibus, & contentionibus falsò nominatæ ſcientiæ, atque diſputationum pugnis, quæ nullam vtilitatem afferunt, oblectantur. Nam his nominibus, quicquid in verbis, vel ſuperuacaneum vel curioſum eſt, vocat Paulus ille breuiati verbi præco & aſſertor, ille piſcatorum diſcipulus & præceptor. Hi verò, de quibus orationem habemus, vtinam quemadmodum linguam volubilem habent, atque in nobilioribus & probatioribus verbis inſectandis acrem & vehementem, ſic etiam in agendo nonnihil ſaltem, aut etiam æquè operam collocarent. Id quod ſi facerent, minus vtique cauillatores eſſent, nec tam abſurdè, atque inſolenter in verbis perinde, atque in aleæ ludo verſarentur. Liceat enim mihi ridiculè de re ridicula loqui. Quoniam autem omni pietatis viâ ſublatâ & deletâ, hoc vnum ſibi proponunt, vt quæſtiones vel ſtringant vel ſoluant (quemadmodum qui in theatris certamina peruulgant, & quidem huiuſmodi certaminum genera, quæ non iuxta palæſtræ leges victoriam comparant, ſed imperitorum duntaxat oculos perſtringunt, ac laudem à ſpectatoribus captant) & res huc redit, vt horum diſputationibus, & forum omne circumſtrepat, & conuiuia omnia huiuſmodi nugarum tædio obtun-

dantur, atque & feſtum omne infeſtiuum ſit, mœſtitiaeque plenum, vt luctus omnis maiori calamitate, hoc eſt, quaeſtionum argutiis mitigetur, ac denique gynaecea omnia ſimplicitatis alumna turbentur, & pudoris flos praecipiti hac contendendi libidine compiletur, quoniam, inquam, haec ita ſe habent; adeóque intoleranda eſt vis huius mali, vt periculum ſit, ne magnum fidei noſtrae myſterium exigua quaedam articula eſſe videatur. Et poſt alia. *Cur accuſatores ipſos Iudices conſtituimus? cur hoſtibus in perniciem noſtram gladios porrigemus? quo pacto, quoue modo eos huiuſmodi ſermonem accepturos cenſes, qui adulteria & puerorum ſtupra laudibus efferunt, qui vitia adorant, nec quicquam ſupra ſtupra corpus cogitare poſſunt, qui heri & nudiuſtertius Deos ſibi condiderunt, eóſque turpiſſimis facinoribus claros & nobiles? an non craſſè, non fœdè? non ineptè? denique non ſuo more? nonne deorum ſuorum ac vitiorum patrocinium à theologia ſua haurient? nonne cùm ipſi his vocibus calumniam ſtruamus, quo tandem animo illos adducere queamus, vt philoſophiam noſtram amplectantur?* & poſt alia. *Quid ergo, vir optime, relictis aliis omnibus itineribus perinde ac doctrinam noſtram paupertatis damnantes ad vnum hoc iter ferimini omnes,*

quod per diſputationes ac ſpeculationes, vt ipſi putatis, vt autem ego, nugas & præſtigias teritur? Obiurget vos Paulus poſt gratiarum enumerationem acriter his verbis inuehens: non omnes Apoſtoli? non omnes Prophetæ? & quæ ſequuntur: eſto autem: ſit ipſe altus & ſublimis, & ſublimioribus ſublimior, atque ipſis etiam nubibus, ſi ita lubet, altior, rerum quæ oculorum aſpectum ſuperent, ſpectator, & arcanorum verborum auditor, poſt Heliam in ſublime raptus, poſt Moyſem Dei conſpectione donatus, poſt Paulum in cælum euectus, quid tandem eſt, quod alios quoque vnius diei momento ſanctos fingis, & Theologos creas, eruditionémque ipſis velut inſpiras, & multa imperitè doctorum conciliabula facis? cur aranearum telis infirmiores illaqueas? ex eo quo tibi ſcitum aliquid ac præclarum facere videris? cur aduerſus fidem crabrones excitas? cur Dialecticorum agmen nobis ex tempore producis? non aliter & fabulæ olim gigantes? cur læuiſſimos quoque viros & virorum nomine indignos velut colluuiem quandam in vnam voraginem cogens, ac verborum illecebris magis ac magis effeminans, nouam ex ipſis impietatis officinam condidiſti, aſtutè interim earum amentia ad vtilitatem tuam abutens, ex eáque meſſem faciens?

teſt, inquirentes, aduerſus veritatem temerè inſurgunt. Perinde ſcilicet, ac ſi ea, quæ vim omnem & facultatem verborum ſuperant, ab ipſis ſolis percipi poſſe oporteat, vel omnino percipi non poſſe, quia ipſi ea intellectu aſſequi nequeunt. Nos autem ſcripturæ diuinæ veſtigiis hærentes, atque offendicula ea, quæ cæcutientibus moleſtiam exhibent, ſubmouentes, ſalutem retinebimus. Dialecticorum nomine tum alios, tum Ariſtotelem præſertim intelligit.

Decimus tertius Epiphanius Conſtantiæ Cypri Epiſcopus libro II. hæreſi LXIX. *Huic argumento non diſsimile eſt aliud ab nouis illis Ariſtotelicis inuentum. Nam huius Philoſophi virus omne in ſeipſis expreſſerunt, & innocentem Spiritus ſancti ſimplicitatem, benignitatémque reliquerunt: de quibus ita Dominus loquitur: diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus veſtris. At illi manſuetudine relicta calliditatem potiùs amplexi ſunt, séque ad Ariſtotelem & ceteros huius mundi Dialecticos accommodare maluerunt, quorum fructus ita conſectantur, nullam vt iuſtitiæ frugem proferant, nec vllum Spiritus ſancti beneficium, vtpote contentionis plus æquo cupidi impetrare meruerint.*

Digitized by Google

Idem indiculo libri III. de Aëtianis: *Anomæi ſiue Aëtiani Chriſtum & Spiritum ſanctum à Deo funditus alienum eſſe prædicant, quos creatos eſſe, neque quicquam habere ſimilitudinis aſſerunt. Quippe ſyllogiſmis quibuſdam Ariſtotelicis, ac Geometricis Dei naturam explicare ſtudent, iiſdémque probant Chriſtum à Deo oriri non poſſe.*

Idem eodem libro III. hæreſi LXXVI. *Aëtius cùm Alexandriæ Ariſtotelico cuidam Philoſopho ac Sophiſtæ nauaſſet operam, ab eóque Dialecticam didiciſſet, totus in illud incubuit, vt diuinarum rerum rationem quibuſdam futuris explicaret, id quod ſummo in otio à prima luce in veſperam vſque, ſed eas pertinaci opera contendebat, nimirum vt Geometricas figuras diuinas ad res tractandas, definiendas, docendáſque transferret.* Et poſt alia, *Fieri non poteſt, vt ingenita increatáque natura creata ſit aliquando, ab eáque creatæ rei conditione velut pœnitendo ad priorem illum ingeniti ſtatum poſtliminio reuertatur, quantumuis Ariſtotelicis tuis iiſque infinitis quæſtionibus implicare nos ſtudeas, cæleſti ac ſimplici, caſtáque Spiritus ſancti doctrina derelicta.* Et poſt alia: *Deſine igitur, Aëti, Ariſtotelicas illas tuas voces & inanes obtrudere. Nobis enim citra vllum erroris periculum cer-*

tiſsima Chriſti doctrina ſufficit, cùm ita loquitur, Ego exiui à patre, & vado. Et poſt alia: *Neque id hortatione vlla perficere potes, vt Ariſtotelis præceptoris tui diſcipuli eſſe velimus, aut piſcatorum, qui Dei Spiritu colluſtrati ſunt, doctrinam relinquere, illiteratorum quidem & rudium, ſed veritatis nihilominus præconum, quo munere Dei virtute ac beneficio perfuncti ſunt. Non enim in ſyllogiſmis argumentiſque regnum cæleſte poſitum eſt, neque in arroganti inflatóque ſermone, ſed in virtute ac veritate. Nos autem ſatis ſupérque hactenus tuam illam de priuatione affectionum ac poſitionum diſputationem audiuimus.* Sic Anomœi & Aëtiani patronum adhibent Ariſtotelem, quo ſuam hæreſim confirment. & quem ideo ſanctiſſimus Pater refellit, & à Chriſtianorum ſcholis abigendum cenſet.

Decimus quartus Theodorus Preſbyter Antiochenus libro de Incarnatione contra hæreſes: *Quando autem Seuerus nudis vocibus acquieſcit, vtique pietatem ſupponit conſiſtere in ſolis verbis ac ſonis, reclamante Apoſtolo, qui dicit: Non in ſermone eſt regnum Dei, ſed in virtute & veritate. è regione is demùm ab ipſo Seuero præſtantiſſimus agnoſcitur Theologus, qui ſcitè ſe exercuit in Ari-*

ſtotelicis Categoriis , & reliquo ſupellectile externorum à Chriſto Philoſophorum. Ex hoc autem teſtimonio conſtat Ariſtotelem perinde ab Eccleſia , atque hæreticum à Catholico diſtare.

Decimus quintus Fauſtinus Preſbyter in libri contra Arianos cap. 11. *Noli infelix aduerſus Chriſtum Dominum totius creaturæ Ariſtotelis artificioſa argumenta colligere, qui te Chriſtianum qualitercumque profiteris.* Quem Philoſophum Epiphanius vt Anomœorum & Aëtianorum patronum, hunc Fauſtinus vt Arianorum hyperaſpiſtem execratur. Sed poſtea ſubiicit: *Inſpice potiùs diuinos libros, & de diuina fide diuinis vtere ſermonibus.*

Decimus ſextus Gregorius Beticus Eliberitanus Epiſcopus in libro de fide contra Arianos eandem omnino orationem vſurpat. Quo fit, vt repetenda eſſe minimè videatur.

Decimus ſeptimus Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus libro 1. Officiorum cap. XIII. *Et primò eorum aſſertionem, qui Deum putant curam mundi nequaquam habere, ſicut Ariſtoteles aſſerit vſque ad Lunam eius deſcendere prouidentiam.* Et poſt alia: *Nam de Ariſtotelis opinione quid loquar, qui putat Deum ſuis contentum eſſe finibus, & præſcri-*

Digitized by Google

pio regni modo degere, vt poëtarum loquuntur fibulæ, qui mundum in tres ferunt eſſe diuiſum, vt alij cælum, alij mare, alij inferna coërcenda imperij ſorte obuenerint, eóſque cauere, ne vſurpata alienarum partium ſollicitudine inter ſe bellum excitent. Similiter ergo aſſerit, quòd terrarum curam non habeat, ſicut maris vel inferni non habet.

Idem in libri I. de fide cap. V. *Auferhinc argumenta, vbi fides quæritur. In ipſis gymnaſiis ſuis iam Dialectica taceat. Non quæro, quid loquantur Philoſophi: requiro, quid faciant: ſoli in ſuis gymnaſiis remanſerunt. Vide quæ fides argumentis præponderet. Illi cotidie à ſuis conſortibus deſeruntur, qui copioſè diſputant: iſti cotidie creſcunt, qui ſimpliciter credunt. Non creditur Philoſophis, creditur piſcatoribus; non creditur dialecticis, creditur publicanis. Illi voluptatibus & deliciis orbem ligarunt. Iſti ieiuniis & doloribus exuerunt. Plures itaque tam cœpit illicere iniuria, quàm voluptas. Nunc videamus, quo diſtant à Gentilibus Ariani. Illi Deos appellant diſpares ſexu, diſſimiles poteſtate: Iſti Trinitatem aſſerunt differentis diuinitatis & diſſimilis poteſtatis. Illi deorum ſuorum principium aſſerunt temporale, & iſti Chriſtum cœpiſſe ex tempore mentiuntur. Nónne ex Philoſophia*

omnem impietatis ſuæ traxerunt colorem? Alludit ad Ariſtotelis Philoſophiam, qua vtebantur Ariani, vt ex beato cumprimis Hieronymo poſtea conſtabit.

Decimus octauus Ioannes Chryſoſtomus homilia III. in cap. I. epiſt. ad Rom. *Voluerunt enim ampliùs quiddam inuenire, finibus ſibi datis non contenti: quapropter & ab iis exciderunt, vt qui nouitatem appetiuerint. Etenim huiuſcemodi omnia Græcorum fuêre. ob quod aduerſum ſemetipſi mutuò ſtetêre. Et Ariſtoteles quidem aduerſus Platonem inſurrexit. Stoïci autem in hunc infremuerunt, & alius aliis hoſtis extitit, vt non tam illos conueniat ob ſapientiam admirari, quàm auerſari & odiſſe, quoniam quidem ob hoc ipſum & ſtulti fuere. Niſi enim ſeipſi cogitationibus, ſyllogiſmis ac ſophiſmatis commiſiſſent, illis non accidiſſet, quod accidit. Deinde accuſationem in illos intendens, taxat omnem illorum idololatriam.*

Hunc ſcopum rurſus ferit idem auctor in Pſalm. CXV. *Vide quantum ſit periculum res fidei permittere humanis rationibus, & non fidei.* Iterum homil. XXIV. in Ioannem: *Nihil peius eſt, quàm humanis rationibus ſpiritualia ſubiicere. Hoc illum* (Nicodemum) *impedit, ne quid magnum, ne quid*

profundum contemplaretur. Ideo nos fideles appellamur, vt humanarum cogitationum vanitate contempta ad fidei altitudinem euadamus.

Decimus nonus Hieronymus Preſbyter Doctor Eccleſiæ in dialogo contra Luciferianos: *Reuera de Platonis & Ariſtotelis ſinu in Epiſcopatum alleguntur. Quotus enim quiſque eſt, qui non apprimè in his eruditus ſit? Denique ex literatis quicumque hodie ordinantur, id habent curæ, non quomodo ſcripturarum medullas ebibant, ſed quomodo aures populi declamationum floſculis mulceant. Accedit ad hoc, quòd Ariana hæreſis magis cum ſapientia ſæculi facit, & argumentationum riuos de fontibus Ariſtotelis mutuatur.* Profectò cœnoſos admodum eſſe oportet fontes, è quibus Ariani ſuas rationes depromunt.

Deinde in libro I. contra Pelagianos: *Hæc argumentatio tortuoſa eſt, Eccleſiaſticam ſimplicitatem inter Philoſophorum ſpineta concludens. Quid Ariſtoteli & Paulo? quid Platoni & Petro?* Quàm nihil ſit commune Eccleſiæ Chriſtianorum & Ariſtoteli, demonſtrari non potuit apertiùs. Idem in libro III. contra eoſdem Pelagianos: *Diſputatio tua non ex fontibus veritatis & Chri-*

ſtiana ſimplicitate, ſed ex Philoſophorum minutiis & arte deſcendit.

Tum in epiſtola LXII. contra Ioannem Hieroſolymitanum: *Fides pura & aperta confeßio non quærit ſtrophas & argumenta verborum, quod ſimpliciter creditur, ſimpliciter confitendum eſt.* His autem duobus poſtremis locis Hieronymus cùm alios, tum Ariſtotelem maximè perſtringit.

Poſtremò in libro x. contra Heluidium: *Non Rhetorici campum deſideramus eloquij, non Dialecticorum tendiculas, nec Ariſtotelis ſpineta conquirimus, ipſa ſcripturarum verba ponenda ſunt*, &c.

Viceſimus Simplicianus Mediolanenſis Epiſcopus, Ambroſij ſucceſſor, apud Auguſtinum libro VIII. Confeſſ. cap. II. vbi ſic Auguſtinus ipſe loquitur: *Perrexi ergo ad Simplicianum patrem in accipienda gratia tua tunc Epiſcopi Ambroſij, quem verè vt patrem diligebas. Narraui ei circumitus erroris mei. Vbi autem commemoraui legiſſe me quoſdam libros Platonicorum, quos Victorinus quondam rhetor vrbis Romæ, quem defunctum Chriſtianum eſſe audiueram, in Latinam linguam tranſtuliſſet, gratulatus eſt mihi, quòd non in aliorum Philoſophorum ſcripta incidiſſem, plena fallaciarum & deceptionum ſecun-*

dùm elementa huius mundi , in iſtis autem omnibus inſinuari Deum & eius verbum. Hoc autem ſermone, *aliorum Philoſophorum ſcripta plena ſunt fallaciarum & deceptionum, ſecundùm elementa huius mundi* , Ariſtotelem perſtringit maximè , & deſignat ad fugam. Quin autem Auguſtinus in Simpliciani tranſierit ſententiam , id dubitationem habere nullam videtur. Simplicianus ergo & Auguſtinus non inutile credunt eſſe , ſi Ariſtoteles de Chriſtianorum ſcholis manibúſque ſubducatur.

Viceſimus primus Auguſtinus ipſe quo fuerit in Ariſtotelem animo, manifeſtè declarat in libri I. contra Iulianum capite IV. vbi ſine vllo diſcrimine illi exprobrat Philoſophi categorias , quibus armatus eductos in aciem à ſancto Doctore Patres adorietur , & legitimas illorum impreſſiones hæreticum in modum declinabit. Auguſtini verba ſunt: *Rogo, fili Iuliane, quid reſpondebis? Quibus eos oculis intueberis? Quæ tibi argumenta ſuccurrunt? Quæ Ariſtotelis Categoriæ , quibus vt in nos velut artifex diſputator inſilias , videri appetis elimatus? Quæ tuorum argumentorum vel acies vitrea, vel plumbei pugiones in illorum conſpectu exeri audebunt?* Inter vſum Categoriarum Ari-

Digitized by Google

ſtotelis & abuſum non diſtinguit, nec forſan inter Chriſtianos diſtinguendi tunc conſuetudo fuit: timebant *Danaos & dona ferentes.*

Deinde in libri II. contra Iulianum capite x. *Sanctos & in ſancta Eccleſia illustres Antiſtites Dei, non Platonicis, Ariſtotelicis & Zenonicis, aliiſque huiuſcemodi vel Græcis vel Latinis, quanquam & iſtis aliquos eorum, verùm omnes ſacris literis eruditos, nominatim, ſicut oportebat, expreſſi.* & poſt alia: *Nunquid poſtremò de qualiumcunque Clericorum turba isti ſunt, quos vrbana exagitatos dicacitate, vel potiùs vanitate contemnis, quia non poſſunt ſecundùm Categorias Aristotelis de dogmatibus iudicare? Quaſi tu, qui maximè quereris examen vobis & Epiſcopale iudicium denegari, Peripateticorum poſſis inuenire Concilium, vbi de ſubiecto & his, quæ ſunt in ſubiecto contra originale peccatum dialectica ſententia proferatur. Iſti Epiſcopi ſunt docti, graues, ſancti, veritatis acerrimi defenſores aduerſus garrulas vanitates, in quorum ratione, eruditione, libertate, quæ tria bona iudici tribuiſti, non potes inuenire quod ſpernas.*

Idem in libri III. contra eundem cap. II. *Vbi eſt acumen tuum, quo tibi videris &*

Categorias Ariſtotelis aſſecutus, & aliam Dialecticæ artis aſtutiam.

Idem in lib. v. contra eundem cap. XIV. *Sed magnum aliquid te Dialectica docuit, rem quæ in ſubiecto eſt, ſine illa re eſſe non poſſe, in qua ſubiecta eſt: & ideo putas, malum, quod eſt in parente, vtique in ſubiecto alij rei, id eſt, ad quam non peruenit, reatum non poſſe tranſmittere. Rectè hoc diceres, ſi malum concupiſcentiæ de parente non perueniret ad prolem. Cùm verò ſicut ſine illo nemo naſcatur, quomodo dicis, eò non peruenire, quò tranſit? Non enim Ariſtoteles, cuius Categorias inſipienter ſapis, ſed Apoſtolus dicit: per vnum hominem peccatum intrauit in mundum.*

Idem in lib. VI. cap. XVIII. contra eundem: *Quid autem dicere voluiſti, quaſi claudens, vt loqueris, Ariſtotelis palæſtram, vt inde ad ſacras literas reuertaris?* Deinde cap. XX. *Quòd autem dixi, qui miratur, quia creatura Dei ſubditur diabolo, non miretur, ſubditur enim creatura Dei creaturæ Dei, minor maiori: cur ita poſuiſti, vt ſequentia mea verba non adderes, quibus oſtendi quemadmodum dixerim, minor maiori, humana ſcilicet Angelicæ, niſi vt minus intelligeretur ſenſus meus, vt faceres tibi locum, vbi ſicut

ſoles de Ariſtotelicis Categoriis obtendere nebulas imperitis, in quibus latenter putarent te aliquid dicere, quid diceres neſcientes. Ad hoc enim redacta eſt hæreſis veſtra, vt gemant ſectatores veſtri non inueniri dialecticos iudices in Eccleſia, de ſcholis Peripateticorum ſiue Stoïcorum, à quibus poſſitis abſolui: quò enim pertinet, quid ſibi vult, vt quid dictum eſt, quod dixiſti? Quia maior & minor ad finitam ſpeciem pertinet quantitatis. Sed quantitas, inquit, non ſolùm contrariorum capax non eſt, quod ei cum qualitate, atque aliis prædicamentis, verùm etiam nec contrarium habet, quod ei cum ſubſtantia eſt definitione commune; bonum verò, & malum contraria ſunt. Hæc profectò nunquam diceres, ſi lectores vel auditores librorum tuorum putares intellecturos eſſe quod dicis. Hæc ille, quibus Ariſtotelicam in Theologicis ſubtilitatem auerſatur.

Idem de Philoſophorum libris ſic capiendum eſſe fructum monet libri II. de doctrina Chriſtiana cap. XXXIX. *Philoſophi autem qui vocantur, ſi qua fortè vera, & fidei noſtræ accommoda dixerunt, maximè Platonici, non ſolùm formidanda non ſunt, ſed ab eis tanquam iniuſtis poſſeſſoribus in vſum noſtrum vendicanda.*

Digitized by Google

Porrò quantum in Theologia Philoſophicis diffidendum ſit rationibus, etiam dum videntur neceſſariæ: ita docet lib. III. de doctrina Chriſtiana cap. XXVII. *Vbi talis ſenſus eruitur, cuius incertum certis ſanctarum ſcripturarum teſtimoniis non poſſit aperiri, reſtat, vt ratione reddita manifeſtus appareat, etiamſi ille, cuius verba intelligere quærimus, eum fortè non ſentit. Sed hæc conſuetudo periculoſa eſt. Per ſcripturas enim diuinas multò tutiùs ambulatur: quas verbis tranſlatis opacatas cùm ſcrutari volumus, aut hoc inde exeat, quod non habeat controuerſiam: aut ſi habet, ex eadem ſcriptura, vbicunque inuentis atque adhibitis eius teſtibus terminetur.* Qui ſic loquitur, ne videtur quidem Ariſtotelis Philoſophiam vt Theologiæ ſeruam, quemadmodum aiunt, admittere.

Ex iis autem omnibus, quæ retulimus, manifeſtè deprehenſum apparet, calumniatorem eſſe Felicianum illum Arianum, contra quem Auguſtinus toto vno libro decertauit. Felicianus enim ipſe cùm Ariſtotelicis artibus vteretur, iis Auguſtinum vti ſubdolè querebatur. Res ſic ſe habet cap. IV. libri quem Auguſtinus contra Felicianum compoſuit in forma Dialogi:

Digitized by Google

Fel. *Hoc ſi ita eſt, duo fateris ingenita, & quomodo altera patris, altera filÿ putatur eſſe perſona, cùm per ſignificationem communis ingeniti vtraque videatur eſſe perſona.* Avg. *In hoc quidem à maioribus veſtris non mediocris calumniæ ſophiſma contexitur, tamen per auxilium ipſius Trinitatis Catholica neceſſe eſt ſimplicitate ſoluatur.* En aperta fraus Ariani hominis & ſociorum, qui ex Ariſtotele rationes ad oppugnandam Trinitatem comparare ſolebant: Deinde ſoluto argumento, & ſimulata fraude illa, Felicianus Auguſtino crimen infert Ariſtotelicæ ſubtilitatis: Fel. *Quantum ad me attinet, non video quid iſta nunc colligas: Nam quamuis Ariſtotelica mecum ſubtilitate contendas, fieri tamen non poteſt, vt eum, qui genitus eſt ab eo qui genuit, nulla æui intercidentis antiquitate diſcernas.* Avg. *&c.*

Viceſimus ſecundus Cyrillus Alexandrinus Epiſcopus in Theſauro aſſertione XI. contra Eunomium: *Ex Ariſtotelica diſciplina nobis inſultantes, & mundanæ ſapientiæ faſtu turgidi inanes verborum crepitus excitant, parum ſibi perſuadentes, ſe Ariſtotelicæ diſciplinæ ignaros oſtendi poſſe. Mirandum enim eſt, quòd cùm rationem maioris & minoris excutiant, ad ſermonem de ſimili & diſſi-*

Digitized by Google

diſsimili prolabantur, neſcientes iuxta Ariſtotelis placita, quo ipſi plurimùm ſeſe iactitant, ſimile & diſsimile non in eodem genere collocari, in quo maius & minus. Sic Eunomianos coarguit, qui Catholicis Ariſtotelicam doctrinam opponebant. Nihil olim in hæreticorum ore frequentius, quàm Ariſtotelis doctrina. Nihil in Catholicorum frequentius, quàm Ariſtotelicorum dogmatum contemptio.

Idem in lib. IV. contra Iulianum Imp. de Platonis auditoribus: *Quos inter vnus erat elatiſsimi ſupercilij, & nimium quàm arrogans, & in exquiſita ſtatuendorum dogmatum atque ratiocinandi diligentia ſummæ vir facultatis Ariſtoteles eius* (Platonis) *diſcipulus.* atque id generis Philoſophus ad tradendam Chriſtianorum Theologiam non eſt aptus.

Viceſimus tertius Cœtus Epiſcoporum Ponti in Epiſtola ad Leonem Thracem Imp. part. III. Chalced. Conc. cap. LII. *Hæc breuiter piſcatoriè, & non Ariſtotelicè ſuggeſsimus.* Quæ ſcilicet de antiquorum Conciliorum fide ſuggeſſerant. Iſtud loquendi genus acceptum referri poteſt Hieronymo; qui ſic ait aduerſus Luciferianos: *Oro te, vt Philoſophorum argumentatione de-*

poſita, Chriſtiana mecum ſimplicitate loquaris, ſi tamen Dialecticos non ſequeris, ſed piſcatores. Verùm curioſè animaduertenda eſt Epiſcoporum antitheſis, qua dum Eccleſiæ fidem exponunt, Ariſtotelem procul amandant.

Viceſimus quartus Socrates Scholaſticus in libri II. Hiſtoriæ Eccleſiaſticæ capite XXVIII. *Antiochiæ, quæ eſt in Syria, Ætius cognomento Atheus, alius hæreſis auctor exoritur. Iſte quamuis cum Ario ſentiret, eandémque tueretur opinionem, tamen ab Arianis, quod Arium in communionem receperant, ſe ſegregauit.* Et poſt pauca: *Ob quam cauſam Ætius ſe ab Arianis penitus ſeiunxit. Etiam ante illud tempus Ætius fuerat hæreticus, & Arij dogmati patrocinari ardenti ſtudio contenderat. Nam cùm Alexandriæ aliquantulum profeciſſet in literis, deceſſit. Antiochiam autem Syriæ profectus, (in ea namque ciuitate natus fuit) à Leontio, qui tum Epiſcopus erat Antiochiæ, Diaconus conſtitutus eſt. Paullo pòſt eos qui fortè in eius venere colloquium, ſuis obſtupefecit arguitiis. Iſtud autem effecit fretus elenchis ſophiſticis Ariſtotelis (ſic enim liber eſt ab auctore inſcriptus) quorum ſubſidio cùm diſſereret, captioſas ratiocinationes, quas ipſe non poterat diſ-*

Digitized by Google

ſoluere, imprudens contexuit. Quippe Ariſtotelis inſtitutum à peritis minimè didicerat. Nam Ariſtoteles propter Sophiſtas, qui tum Philoſophum irriſere, hanc diſſerendi rationem pro adoleſcentibus conſcripſit, & ita ſophiſticis & fallacibus quibuſdam argutiis reſtitit. Itaque Academici, qui Platonis & Plotini ſcripta explanant, ea quæ ſunt argutè & ſubtiliter ab Ariſtotele diſputata, admodum reprehendunt. At Ætius vtpote Magiſtrum Academicum minimè conſecutus, in captioſis reprehenſionum inhæſit fallaciis. Quapropter mente non poterat comprehendere, quomodò ſit generatio ingenita, & qua ratione, quod genitum eſt, coæternum ſit cum eo, quod illud genuerit: adeò autem doctrinæ inops, adeóque ſacrarum literarum rudis & ignarus fuit, ac fallax duntaxat ratiocinandi genus & certandi ſtudio comparatum (quod quidem ab indocto & agreſti facilè fieri poßit) ſibi acquiſiuerat, ſic vt in veteribus ſcriptoribus, qui ſacra eloquia ad fidem Chriſtianam ſpectantia interpretati fuiſſent, non modò non eſſet exercitatus, ſed Clementem, Africanum, & Origenem, viros omni doctrinæ ſapientiæque genere literatè peritos prorſus reiiceret, atque adeò epiſtolas, quas nugis litigioſis fallacibúſque concluſiunculis deditâ operâ referce-

rat, ad Imperatorem Conſtantium, & alios nonnullos conſcriberet. Ob quam cauſam Atheus nuncupatus eſt. Et quanquam eadem cum Arianis aſſerebat, tamen à ſuis qui inuolutam & captioſam ratiocinandi viam ab eo traditam, minimè intelligere poterant, pro hæretico, vtpote cum Arianis conſentiente, habitus eſt. Hæc de Ærio Socrates, qui licèt videatur eius culpam in non intellectum potiùs, quàm intellectum Ariſtotelem reiicere, Ariſtotelem tamen effeciſſe ſcribit, vt hinc hæreticus, inde Atheus haberetur.

Deinde in libri v. capite XXIII. *Quinetiam aly, qui ab eo* (Eunomio) *nomen habuerunt, in varias ſectas diſpartiti ſunt. Nam primùm Theophronius quidam Cappadox, qui captioſas argutias certandi ſtudio accommodatas ab Eunomio didicerat, & pingui minerua, vt aiunt, Ariſtotelis tum categorias, tum librum de interpretatione animo complexus erat, libros compoſuit, eóſque de mentis exercitatione inſcripſit. Inde in odium apud ſuæ religionis fautores incurrens, ab illis tanquam ſectæ ſuæ deſertor eiectus fuit.* Theophronius memoratos Ariſtotelis libros, vt inſtrumentum condendæ vel tuendæ hæreſeos aſſumit. Sed Catholici non vtebantur li-

bris Ariſtotelis, vt Chriſtianæ religionis dogmata vel ſancirent, vel ab impetitionibus hæreticorum defenderent.

Viceſimus quintus Theodoretus Epiſcopus Cyri libro IV. cap. XXVI. *Didymus autem à puero ſenſu oculorum orbatus, & poëticis ac rhetoricis diſciplinis excultus eſt, & Arithmeticam, Geometriam & Aſtronomiam, Ariſtotelis ſyllogiſmos & Platonis facundiam aurium adiumentis didicit, non quaſi veritatem iſta doceant, ſed quòd arma ſint veritatis contra mendacium.* Hîc diligenter obſeruandum eſt, quâ ratione Didymi ſtudia bonam in partem interpretetur. Didicit ille Ariſtotelis ſyllogiſmos, non qui veritatem doceant, ſed quibus veritas defenſetur: eos tamen libro de Religioſâ hiſt. cap. XXVII. damnare videtur. Sic autem de Barradato loquitur: *Iam verò mentis intelligentia præſtans, optimè interrogat & reſpondet, rectiúſque interdum ac potentiùs argumentatur, quàm qui in Ariſtotelicis labyrinthis verſati ſunt.* O egregiam Ariſtotelicæ diſciplinæ cum labyrintho comparationem, qua differendi modus impeditus & inextricabilis explicetur! Vnde Catullus carmine LXV.

Ne Labyrintheis è flexibus egredientem

Tecti fruſtraretur inobſeruabilis error. Quæ cùm ita ſint, Theodoretus Didymum, quòd Ariſtotelis ſyllogiſmos didiciſſet, excuſare potiùs, quàm laudare videtur. Itaque cùm ex propria mente de Philoſophorum ſyllogiſmis loquitur, longè aliter loquitur in Sermone v. de natura hominis. *Democritus, Epicurus, & Ariſtoteles, animam incorruptibilem eſſe liberè aſſeruerunt.* Et poſt alia; *Ariſtoteles autem Platoni adhuc viuenti manifeſtè aduerſatus eſt, bellúmque contra Academiam ſuſcepit, neque doctrinæ illi honorem habuit, quam cupidiſſimè perceperat: neque celeberrimi viri gloriam eſt reueritus, neque Platonicæ eloquentiæ vim pertimuit, ſed licenter illi aduerſarium ſe præbuit: cùm haud ſanè meliorum, ſed multò peiorum dogmatum auctor extiterit. Nam cùm ille animam dixerit immortalem eſſe, hic mortalem dixit: & cùm ille Deum res omnes prouidentia complecti docuerit, hic quantum eius verba ſonant, terram diuinæ prouidentiæ exſortem fecit. Ad lunam enim vſque Dei gubernationem pertinere ait, cætera fato eſſe ſubiecta. Plurima verò & alia innouauit, quæ nunc recenſere ſuperuacaneum duxi. Illi ergo mutuas inuicem meritò demoliti ſunt opiniones. Falſitas*

enim non ſolùm veritati, ſed & ſibi ipſi contraria eſt. Veritas autem eſt ſibi concors, & vnam modò falſitatem infeſtam habet. Itaque pronum eſt inuenire, de hominis natura, & Moſem Legiſlatorem, & Prophetam Dauid, & fortiſsimum Iob, & Eſaiam ac Ieremiam, vniuerſúmque Prophetarum Chorum, Matthæum quoque, Ioannem, Lucam, & Marcum, & Petrum, ac Paulum, vniuerſúmque Apoſtolorum Cœtum, conſona vbique cunctos homines docuiſſe. Neque enim eſt horum audire alium, qui hos homines, alium, qui illos indigenas ex ſeſe ortos affirmet: neque alios, qui mortalem, alios, qui immortalem animam dicant: neque alios, qui perturbationum dominam rationem, alios, qui mancipium ſeruámque aſſerant. Omnes enim concordi ratione docent, ex terra & aqua cæteríſque elementis humanum corpus effictum eſſe; animam verò nequaquam ita in corpus demiſſam, vt antea exiſteret, ſed corpore iam plaſmato creatam eſſe. Et poſt alia: *Omnes ſiquidem veritatis præcones, Prophetæ, inquam, & Apoſtoli, Græcæ quidem eloquentiæ expertes fuerunt: quia tamen verâ ſapientiâ abundarunt, cunctis & Græcis & Barbaris nationibus diuinam attulere doctrinam, terrámque vniuerſam, &*

maria ſcriptis de virtute ac pietate libris impleuerunt: cunctíque nunc mortales abdicatis Philoſophorum nugis, piſcatorum publicanorúmque diſciplinis fruuntur, & ſutoris volumina amplexantur. Et poſt alia: *Nos verò iſtorum lugemus inſaniam, qui cùm videant homines barbari ſermonis Græcæ locutionis facundiam ſuperaſſe, ſcitéque ornatas fabulas penitus profligatas, piſcatorúmque ſolæciſmis diſſolutos fuiſſe Atticos ſyllogiſmos*, &c.

Viceſimus ſextus Petrus Chryſologus Rauennatenſis Epiſcopus Philoſophorum Platonis, Ariſtotelis, Epicuri ſcholas inter ſe committit, & omnes vanitati & impietati deputat, in ſermone v. de duobus filiis prodigo & frugi: *Verùm cùm nihil diuinum, nihil ſalutare profuturum, nihil gentilis inueniret in talibus, deſperans de Deo, de prouidentia, de iudicio, de futuris, ab ſchola ad ventris ſe deponebat ingluuiem, cupiens ſaturari de ſiliquis, quas porci manducabant. Hoc norunt Epicurei, qui cùm Platonicas & Ariſtotelicas percurrerent ſcholas, nullámque illic aut diuinitatis aut ſcientiæ inuenirent diſciplinam, Epicuro ſe tradunt vltimo deſperationis & voluptatis auctori.*

Viceſimus ſeptimus Æneas Gazæus ex Philoſopho Platonico Chriſtianus in Theophraſto, vbi & de animorum immortalitate & de corporum reſurrectione diſputat: *Ariſtoteles autem*, inquit, *diſcipulus diuerſum ſentit, & animam excogitato nouo nomine* ἐντελέχειαν, *id eſt, continuatam quandam ac perennem motionem appellat, quam exiſtimat materiæ quaſi extremam manum imponere, ac forma cùm ſit, ſimul cum corpore diſſolui.* Et poſt alia: *An Empedocli aſſentiar, qui putat animam, vt peccatorum antea commiſſorum pœnas luat, in hanc vitam ablegari: aut Platoni potiùs adſtipuler, qui modò ſtatuit animam ad exoluenda ſupplicia, modò dicit eandem, vt illud, quod vniuerſum dicimus, perficiatur, ídque modò ſua ſponte, modò coactam, iam aliunde excitatam, iam ſuo ipſius motu proprio emitti (Ariſtotelem enim, qui nimia quadam ſua, atque intemperata ſapientia falſus, animarum immortalitatem è medio omnem ſuſtulit, ſilentio prætereo.) Reliqui deinceps hoc omnes agunt, vt alij aliorum ſententias deſtruant atque conuellant; quo fit, vt & aliis & ſibi ipſis contrarias opiniones prodant.*

Viceſimus octauus Nemeſius Epiſcopus

eandem incudem tundit in libro de natura hominis: *Ariſtoteles*, inquit, *qui animam dicit* ἐντελέχειαν, *nihilominus idem ſentit, quod qui qualitatem eam eſſe volunt. Sed explicemus priùs, quam* ἐντελέχειαν *vocet.* & quibuſdam interiectis, *Quare aut mortalem animam dicat* (Eunomius) *vt Ariſtoteles & Stoïci, qui voluerunt eam in corpore generari*, &c. Hic auctor contra Eunomium diſputans etſi videtur Origenianæ de animarum ortu ſententiæ nonnihil fauere, in eo tamen, quod pertinet ad rem, aliis Patribus mirificè conſentit. Quidquid id eſt; næuus in candidiſſimo pectore non multùm deformitatis importat.

Viceſimus nonus Sidonius Aruernorum Epiſcopus libri IV. epiſt. III. *Sentit vt Pythagoras, diuidit vt Socrates, explicat vt Plato, implicat vt Ariſtoteles.* Idem carm. II.

Quæ vel Ariſtoteles partitus membra loquendi,
Argumentoſis dat retia ſyllogiſmis.

Ariſtotelem perinde habet atque eum, qui veritati laqueos parat.

Triceſimus Manſuetus Mediolanenſis Epiſcopus in epiſtola ad Conſtantinum

Imp. *Nam ſi ſunt, qui audacia Dialecticæ artis inflati, cothurnata ceruice, buccis tumeſcentibus, ſinuoſis circumitionibus, & flexuoſis ambagibus, phaleris verborum, pompíſque ſermonum ſua ferali calliditate ſimplicem fidei rationem conuellere, & delegatas à Patribus regulas conculcare vel temerare voluerint.* Et poſt alia: *Si relegas, inſigniſſime Imperator, non cum Dialecticis, non cum Rhetoricis, non cum Grammaticis, ſed cum Ruricolis & Piſcatoribus Dominus poſuit rationem, & his tradidit ſui ſecreta conſilij, quos & principes ordinauit.* Cùm alios Philoſophos intelligit, tum præſertim Ariſtotelem, cuius Dialecticâ hæretici contra Chriſtianos vtebantur.

Triceſimus primus Beda Preſbyter Anglorum Doctor lib. IV. in cap. IX. Samuëlis: *In Concilio Nicæno Gentilis quidam Philoſophus Ariſtotelicis permultùm armatus argumentis Chriſtianos creberrimè prouocans, à nullo doctorum etiam Dialectica arte illuſtrium quibat ſuperari, donec exurgens miræ ſanctitatis Epiſcopus, ſophiſticæ quidem locutionis funditus ignarus, ſed diuinæ fidei ſapientia præclarus, multifidas eius verſutias ſimplici per omnia, ſed veraci proſecutione caſſaret.* Hîc Ariſtoteles arma ſuppe-

ditat, quibus Chriſti religio impugnetur. Vnde factum, vt Beda ſic Dialecticam reiiciat in cap. VII. Leuitici: *Humana doctrina, Grammatica, aut Rhetorica, aut Dialectica, ex quibus in his, quæ de fide ſentienda ſunt, nihil accipiendum.*

Triceſimus ſecundus Rabanus Moguntinenſis Epiſcopus libro VIII. in Eccleſiaſticum cap. XI. *Magis in omnibus claret Catholici viri modeſta doctrina, quæ in diuinis libris conſiſtit, quàm omnis Philoſophorum multiplex in diſputando & in argumentando ſollertia. In hac enim paucis & puris ſermonibus irreprehenſibilis per omnia elucet veritas, in illa verò inexquiſitarum rerum oberrans opinio garrula loquacitate, imò manifeſta apparet falſitas.* Perſtringit quidem Philoſophos omnes, ſed præſertim Ariſtotelem, quem ab antiquioribus Eccleſiarum magiſtris repudiatum nouerat, atque vt Chriſtianæ fidei hoſtem acriter laceſſitum.

Triceſimus tertius Remigius Lugdunenſis in cap. II. epiſt. I. ad Corinthios: *Deſtructus eſt Plato & Ariſtoteles per mortem* (Chriſti,) *& eorum ſapientia in Eccleſia pro nihilo ducitur.* Si Remigius verum dicit, qui Ariſtotelem & eius ſapientiam

in Eccleſiam inducit, Chriſti conſilio repugnat. Quippe ſuo facto adſtruit Ariſtotelem, qui à Chriſto deſtructus eſt.

Triceſimus quartus Leo nonus in epiſtola ad Michaëlem Conſtantinopolitanum Patriarcham, & Leonem Acridanum Epiſcopum cap. 11. *Iſti verò incorruptibili caritati eius, qui vniuit Eccleſiam, vt exhiberet ſibi veſtemglorioſam, non habentem maculam aut rugam, impias & ſacrilegas manus ad diſcindendum crudeliter iniiciunt, linguas magniloquas & doloſas ad confodiendum illam exacuunt, nihil pendentes ineffabili ac ſpeciali artificio coæternæ Dei Patris ſubſtantiæ compactam & contextam, nec humano ingenio, ſeu Philoſophorum ſyllogiſmis aut argumentationibus conſutam. Stulta enim mundi elegit Deus, vt confundat ſapientes. Neque enim per Rhetores & Sophiſtas collegit piſcatores, ſed per piſcatores & ſimplices piſcatus eſt Sophiſtas & Oratores, quia ſicut egregius Paulus dicit, Non eſt in ſermone regnum Dei, ſed in virtute.* At Philoſophorum ſyllogiſmi & argumentationes cùm ad alios, tum præſertim ad Ariſtotelem ſpectant, cuius Philoſophia tunc vigebat in Occidente.

Triceſimus quintus Ernulfus monachus

Anglus reſpondens variis quæſtionibus, quas illi vir quidam grauis, nomine Rambertus, propoſuerat: *In quarta*, inquit, *quæſtione, ſic quæritur: Si integer Chriſtus ſumitur, vtrum ſolum corpus ſine anima, aut etiam anima cum corpore ſumitur? Cuius generis percunctationes ab his proponi ſolent, qui appetunt ſapientes videri, quos magis delectat Philoſophicis diſputationibus elatè inſeruire, quàm Eccleſiaſticis diſciplinis & ſacris auctoritatibus humiliter ac fideliter obedire. Hi timentibus Deum, à fide potiùs, quàm ratione probantibus, corpus Chriſti ſanguinémque eſſe, quod ſumitur de altari, decipulas huiuſmodi obtendere ſolent. Corpus Chriſti, quod ſumitur de altari, aut eſt animatum, aut inanimatum: ſi eſt animatum, mirum eſt, cur non ex ſe mouetur: ſi verò inanimatum, quomodo eſt illud, quod ſurrexit à mortuis, & viuit in ſæcula ſæculorum? Item ſic aiunt; Corpus Chriſti aut eſt corruptibile, aut incorruptibile: ſi eſt incorruptibile, quomodo frangitur, minuitur, inueteratur? Si autem eſt corruptibile, qualiter verum eſt, veram reſurrectionem illud accepiſſe, & veræ incorruptibilitatis particeps eſſe? Has, vt dictum eſt, nodoſas diſputationes illi obiicere moliuntur, quos amor humanæ laudis, quos fauor fatigat popularis, qui*

Digitized by Google

gaudent imperitis ſcrupuloſarum parare laqueos quæſtionum, quibus ſacrarum non ſufficit robur & auctoritas ſcripturarum, quibus cordi eſt potiùs ſequi rationem ſapientiæ ſæcularis, quæ ſtulta facta eſt à ſapientia Dei, quàm fidei veritatem, quæ inſcrutabilia penetrat. Et quibuſdam interpoſitis: *Hoc idcirco dixerim, vt quæ ſola fide intuenda ſunt, in quæſtionem non adducatis, quia non eſt vtile animæ Chriſtianæ inſolitis diſputationibus diſcutere myſteria redemptionis noſtræ.* Hæc ex MS. codice, qui Rotomagi aſſeruatur in Bibliotheca Virorum cl. fratrum Bigotiorum. Porrò diſputationes Philoſophicæ, quas auctor Eccleſiaſticis diſciplinis & auctoritatibus ſacris opponit, aliæ non ſunt præterquam Ariſtotelicæ; quas ſcilicet Ariſtotelis Philoſophia ſuppeditabat, vt noſtræ redemptionis myſteria ludibrio exponerentur.

Triceſimus ſextus Beatus Bernardus ſermone II. in die Pentecoſtes: *Gaudeo vos eſſe de hac ſchola, de ſchola videlicet ſpiritus, vbi bonitatem & diſciplinam & ſcientiam diſcatis, & dicatis cum Sancto: Super omnes docentes me intellexi. Quare? inquam. Nunquid quia purpura & byſſo me indui, & quia lautioribus epulis abundaui? Nunquid quia*

Digitized by Google

Platonis argutias, Ariſtotelis verſutias intellexi, aut vt intelligerem, laboraui? Abſit inquam, ſed quia teſtimonia tua exquiſiui. Idem ſerm. 1. in feſto Apoſtolorum Petri & Pauli: *Hi ſunt magiſtri noſtri, qui à magiſtro omnium vias vitæ pleniùs didicerunt, & docent nos vſque in hodiernum diem. Quid ergo docuerunt, vel docent nos Apoſtoli ſancti? Non piſcatoriam artem, non ſceno-factoriam, vel quicquid huiuſmodi eſt, non Platonem legere, non Ariſtotelis verſutias inuerſare.* Item ſermone 11. de Natiuitate Domini: *Solus iſte de ſola Virgine naſcitur, & Virginis vterum nouo & ſingulari partu diuinitas humana ſigillat. Vbi nunc Ariſtotelicæ ſubtilitatis facunda quidem, ſed infecunda loquacitas? Si peperit, cum viro concubuit, velit, nolit, vertitur in habitum priuatio, nec adſtringitur Dialecticis terminis omnium terminator; ad cuius imperium perit natura, diſſueſcit conſuetudo.* Sic Platonem & præſertim Ariſtotelem à Chriſtianorum ſcholis exigendum eſſe cenſet, qui à nonnullis Patrum vltimus eſt appellatus.

Hos autem habui diuerſarum Orientis & Occidentis Eccleſiarum Doctores, quos producerem & in vnum veluti conſeſſum congregarem. Et certè neſcio, an vnquam vllo

vllo in Concilio tot numerati fuerint viri ſanctitate & ſcriptis illuſtres, quot hîc numerari poſſunt.

Vt vt ſit, iis adiungimus ſextam Synodum, in cuius actione XI. hæc approbantur: *Conſtantinus piiſsimus Imperator, & ſancta Synodus dixerunt: Similiter & alter liber relegatur. Et accipiens idem religioſus lector & notarius Antiochus huius librum relegit habentem in ſuperſcriptione ita: Sermo miſſus à Macario Archiepiſcopo Theopoleos Lucæ Preſbytero & Monacho in Africa, qui ſcripſerat de noua hæreſi Maximianorum: & dum lectio eiuſdem ſermonis fieret, ſancta Synodus dixit: Relecto iam libello Macarij, qui oblatus eſt piiſsimo & tranquilliſsimo noſtro Domino atque magno victori Imperatori. Similiter autem relecto & illo quaſi proſphonetico ſermone, qui ſicut ſuperſcriptus eſt, ad à Deo conſeruandam eius fortitudinem factus eſt. & hoc expleto: Inſuper autem ad relegendum incepto etiam præſente ſermone ad Lucam quendam Monachum Africæ habentem ordinem oppoſitionum & Ariſtotelis ſyllogiſmos, & diſſonantem omnino à ſanctis quinque vniuerſalibus Conciliis & ſanctis probabilibus Patribus, qui nunquam tale aliquid admiſerunt, præuidimus interruptionem fieri lectionis de*

huiuſmodi ſermone ad Lucam, eo quòd extranea ſunt, atque aliena ab Eccleſiaſticis dogmatibus, quæ in eo continentur, & ſibi & veritati omnino contraria. Veteres hæretici ex Ariſtotele deprompſerunt arma, quibus in arcem religionis noſtræ inuaderent. Catholici verò tractatores nullam Ariſtoteli fecerunt audientiam, eúmque è ſcholis Chriſtianorum abegerunt.

Hæc autem ſunt illuſtria præiudicia, quibus cùm vti potuerint Pariſienſis Concilij Patres, comburendos eſſe Ariſtotelis libros non immeritò decreuerunt, atque eorum deſcriptione, & lectione commiſſis fidei ſuæ populis interdixerunt.

Digitized by Google

CAPVT III.

Nonnihil adhuc expreſſiùs & magis ad rem ſubnotatur. Beatus Bernardus, & Otto Friſingenſis Dialecticam Ariſtotelis in Petro Abaëlardo culpant. Galterus Prior Victorinus contra Abaëlardum, Lombardum, Pictauinum & Porretanum, tanquam homines Ariſtotelico ſpiritu afflatos, ſcribit. His accedunt Robertus Corçeon, & Ioannes Trithemius.

PROXIMO cap. ea retuli, quæ Pariſienſe Concilium ſatis diu præceſſerunt. Nunc refero, quod contigit non multò ante Concilij tempus, cùm Beatus Bernardus Abaëlardo ſeſe oppoſuit, & Dialecticam Ariſtotelis exprobrauit. Sic enim ea de re loquitur in epiſtola ad Innocentium II. *Habemus in Francia nouum de veteri magiſtro Theologum, qui ab ineunte ætate in arte Dialectica luſit, & nunc in ſcripturis ſanctis inſanit. Olim damnata & ſopita dogmata, tam ſua videlicet, quàm aliena ſuſci-*

Digitized by Google

tare conatur, & inſuper noua addit. Hoc loco de Ariſtotelis Dialectica ſermonem eſſe, colligi facilè poteſt, cùm ex iis, quæ ſanctiſſimus Pater, de Ariſtotele ſuperiori cap. tradit, tum ex iis, quæ modò dicturus ſum.

Otto Friſingenſis Epiſcopus eadem de Abaëlardo memoriæ prodidit libro 1. de geſtis Friderici primi Imperatoris: *Habuit primò præceptorem Roſelinum quendam, qui primus noſtris temporibus in Logica ſententiam vocum inſtituit.* Et poſt alia: *Inde magiſtrum induens Pariſius venit, plurimùm in inuentionum ſubtilitate non ſolùm ad Philoſophiam neceſſariarum, ſed & pro commouendis ad iocos animis vtilium valens.* Et poſt alia: *Sententiam vocum ſeu nominum in naturali tenens facultate non cautè Theologiæ admiſcuit. Quare de ſancta Trinitate docens & ſcribens, tres perſonas, quas ſancta Eccleſia non vacua nomina tantùm, ſed res diſtinctas, ſuiſque proprietatibus diſcretas hactenus & piè credidit, & fideliter docuit, nimis attenuans, non bonis vſus exemplis inter cætera dixit: Sicut eadem oratio eſt propoſitio, aſſumptio & concluſio, ita eadem eſſentia eſt Pater & Filius & Spiritus ſanctus. Ob hoc Sueſſionis Prouinciali contra eum Synodo, ſub præ-*

Digitized by Google

ſentia Romanæ ſedis Legati congregata ab egregiis viris & nominatis magiſtris Alberico Remenſe, & Leutaldo Nouarienſe Sabellianus hæreticus iudicatus, libros, quos ediderat, propria manu ab Epiſcopis igni dare coactus eſt.

Sub illud tempus Lutetiæ fuit è ſancti Victoris cœnobio, qui Petrum Abaëlardum, Petrum Lombardum, Petrum Pictauinum, & Gilbertum Porretanum hæreſeos inſimulauerit, quòd Trinitatis & diuinæ Incarnationis myſteria ſpiritu cenſerent Ariſtotelico. Hic vocatur Magiſter Galterus Prior ſancti Victoris, compoſuítque libros IV. quibus eſt titulus, *Contra manifeſtas & damnatas etiam in Conciliis hæreſes, quas Sophiſtæ Abaëlardus, Lombardus, Petrus Pictauinus, & Gilbertus Porretanus libris ſententiarum ſuarum acuunt, limant, roborant.* Prologus ſic incipit: *Quiſquis hoc legerit, non dubitabit quatuor Labyrinthos Franciæ, id eſt Abaëlardum & Lombardum, Petrum Pictauinum & Gilbertum Porretanum vno ſpiritu Ariſtotelico afflatos, dum ineffabilia Trinitatis & Incarnationis ſcholaſtica leuitate tractarent, multas hæreſes olim vomuiſſe, & adhuc errores pullulare.* Tum libro IV. *Dialectici, quorum Ariſtoteles prin-*

Digitized by Google

ceps eſt, ſolent argumentationum retia tendere, & vagam Rhetoricæ libertatem; & Syllogiſmorum ſpineta concludere. Hi ergo in eo totos dies & noctes terunt, vt interrogent, vel reſpondeant, vel dent propoſitiones, vel accipiant, aſſumant, affirment, atque concludant. Et poſt pauca: *Ex his* (Dialecticorum regulis) *ſunt ſententiæ Abaëlardi, Porretæ*, &c. Hinc de Petro Pictauino: *Sicut enim rerum omnium, ita & propoſitionum infinita conuerſio eſt: Vnum idémque verum & falſum, & neutrum adhibitis mille differentiis facillimè negat & probat. Si eis credis, vtrum Deus, an non Deus, vtrum Chriſtus homo, an non homo, aliquid, an non aliquid, nihil, an non nihil, vtrum Chriſtus, an non Chriſtus ſit, neſcis, & ſic de cæteris.* Huius operis, quod multa ſcitu digna continet, exemplaria duo MSS. vidi in Bibliotheca S. Victoris: alterum relatam ſuprà inſcriptionem habet, alterum ea caret.

Thomas Campanella diſput. in prolog. inſtaurat. ſcient. art. 1. & alij rerum geſtarum ignari, Hæreſiarcham cum iniuria vocant Abaëlardum, qui Synodis Eccleſiæ acquieuit, & apud Cluniacenſes Monachos in pace & vitæ ſanctimonia migrauit.

Digitized by Google

Ad Petrum autem Lombardum quod attinet, illius ſententiæ ventilatæ ſunt in Concilio Romano, quod Alexander III. habuit; qui & de certis quibuſdam Lombardi propoſitionibus ad Guillelmum Senonenſem Archiepiſcopum & Legatum reſcripſit. Hæc altercatio ad plures annos durauit. Tunc Ioachimus Abbas Florenſis cœnobij in Lombardum, eiúſque Sententias paullo atrociùs inuaſit, ſed Innocentius III. impetum tandem repreſſit in Lateranenſi Concilio, cui anno M. CC. XV. præfuit. Vt vt ſit, Galterus Prior, & Ioachimus Abbas, vel alij certè, id demum conſecuti ſunt, vt ex Sententiis Lombardi poſteà fieret indiculus nonnullarum, quæ minimè docerentur. Hæ ad calcem Sententiarum deſignantur hoc modo: *Articuli, in quibus Magiſter Sententiarum communiter non tenetur.*

Hîc non poſſum ſilentio præterire, quæ Otto Friſingenſis de Porretano tradidit lib. I. de geſtis Frederici cap. LII. *Ait ergo prædictus Epiſcopus* (Pictauienſis) *quid eſt, quod dicis eſſe Deum, nihil eſt; erat quippe quorundam in Logica ſententia, vt cùm quis diceret Socratem eſſe, nihil diceret. Quos præfatus Epiſcopus ſectans talem dicti vſum*

haud præmeditatè ad Theologiam verterat. Deinde cap. LXII. *Dum ita per aliquot dies iam ſæpe dictus Epiſcopus coram ſummo Pontifice de fide ſua in ciuitate Pariſius diſcuteretur, ſentiens Papa vtpote vir cautus & religioſus cauſæ difficultatem protelandam, eam vſque ad Concilium vniuerſale adiudicauit. Erat enim in proxima mediana quadrageſimæ dominica apud Galliarum metropolim Remis generale indictum Concilium.*

Robertus Corçeon Pariſienſis Theologus grauiter irridet & contemnit eos, qui Philoſophicas, id eſt, Ariſtotelicas in Sacramentum Euchariſtiæ propoſitiones intrudunt. Ariſtotelicas dico, quia quo tempore in Academia enituit, non alia, quàm Ariſtotelis Philoſophia tradebatur. Sic autem ſcribit in Summa, quæſt. de ſpecie panis: *De iis, qui multas Philoſophicas quæſtiones proponunt in myſterio Euchariſtiæ: Stultus quilibet poteſt in his ſecretis & myſteriis occultis plura inquirere, quàm totus mundus poſſet ſoluere.* Hæc autem Summa M S. eſt in Bibliotheca ſancti Victoris. Robertus verò fuit ſuo tempore in Gallia Sedis Apoſtolicæ Legatus, & ad eum extant Innocentij III. epiſtolæ, quibus quanta fuerit in eo & auctoritas & eruditio, cognoſci poteſt.

Ad extremum Ioannes Trithemius de Abaëlardi ſtudiis ſic pronunciat libro de Scriptoribus Eccleſiaſticis, *Ab hoc tempore* (quo ille vixit) *Philoſophia ſæcularis ſacram Theologiam ſua curioſitate inutili fœdare cœpit. Scripſit volumen Dialectica obſcuritate ſubumbratum, multis ſententiis varium, quod prænotare voluit Theologiam ſuam.* Sæcularis Philoſophiæ nomine Ariſtotelicam indicat, cui Abaëlardus non indiligentem operam nauauerat, & quam ſic laudat lib. III. Introductionis ad Theologiam: *Vnde Ariſtoteles in ſecunda qualitatis genere ſanatiuum & durum ad potentiam reducit.*

CAPVT IV.

Secunda Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua perſiſtit vetita combuſtorum operum lectio, ſed Dialectica in publicas ſcholas admittitur.

CIRCA annum M. CC. XV. qui Sedis Apoſtolicæ Legatus Pariſienſem Academiam meliorem reduxit in ordinem, illique docendi modum præſtituit; ne quis

Ariſtotelis libros de Metaphyſica & Philoſophia naturali legeret, interdixit. Sunt autem hæc illius verba: *R. ſeruus crucis Chriſti diuina miſeratione tituli ſancti Stephani in Cœlio monte Presbyter Cardinalis Apoſtolicæ Sedis Legatus, vniuerſis magiſtris & ſcholaribus Pariſius, ſalutem in Domino. Nouerint vniuerſi, quòd cùm Domini Papæ ſpeciale habuiſſemus mandatum, vt ſtatui Pariſienſium Scholarum in melius reformando impenderemus operam efficacem, nos de bonorum virorum conſilio ſcholarium tranquillitati volentes impoſterum prouidere, ordinauimus & ſtatuimus in hunc modum. Nullus legat Pariſius de artibus citra viceſimum primum ætatis ſuæ annum, & quòd ſex annis audierit de artibus ad minus, niſi rationabilis cauſa interuenerit, quam publicè vel coram examinatoribus debebit probare, quòd non ſit reſperſus aliqua infamia, & quòd cùm legere diſpoſuerit, examinetur quilibet ſecundùm formam, quæ continetur in ſcripto Domini Petri Pariſienſis Epiſcopi, vbi continetur pax confirmata inter Cancellarium & ſcholares à iudicibus delegatis à Domino Papa, ſcilicet ab Epiſcopo & Decano Trecenſibus, & à Petro Epiſcopo, & à Cancellario Pariſienſi approbata & confirmata. & quòd legant libros*

Ariſtotelis de Dialectica tam de veteri, quàm de noua in ſcholis ordinariè, & ad curſum. Poſt alia: *Non legantur libri Ariſtotelis de Metaphyſica, & de naturali Philoſophia, nec ſummæ de iiſdem, aut de doctrina magiſtri Dauid de Dinant, aut Almarici hæretici, aut Mauricij Hiſpani.* Poſt alia: *Vt autem iſta inuiolabiliter obſeruentur, omnes qui contumaciter contra hæc ſtatuta noſtra venire præſumpſerint, niſi infra quindecim dies à die tranſgreſſionis coram Vniuerſitate magiſtrorum & ſcholarium, vel coram aliquibus ab Vniuerſitate conſtitutis præſumptionem ſuam curauerint emendare, legationis, qua fungimur auctoritate vinculo excommunicationis innodamus. Actum anno Domini* M.CC.XV. *menſe Auguſto.* Hoc monimentum in codicibus & archiuis Academiæ Pariſienſis aſſeruatur, & nuper in lucem editum eſt. Hæc eſt igitur altera librorum Ariſtotelis fortuna, qua recipiuntur alij, alij verò repudiantur. Recipitur quidem Dialectica ſeu Organum, ſed Metaphyſica & naturalis Philoſophia repudiantur.

CAPVT V.

In hac fortuna ab antiquorum Eccleſiæ Patrum præiudiciis, & Pariſienſis Concilij decreto nonnihil receditur. Non Ariſtotelis, ſed Beati Auguſtini Dialectica legebatur anteà in ſcholis Lutetiæ.

SVperiori capite alteram expoſuimus Ariſtotelis fortunam, quæ ſi comparetur cum prima, caſum habuit paullo tolerabiliorem. In prima hinc decernitur à Concilio, vt Ariſtotelis opera comburantur, inde prohibetur ſeueriſſimè, ne à quoquam deſcribantur. Tum antiqui Patres Dialecticam Ariſtotelis perinde ac ceteros libros auerſantur & refugiunt, quippe qui putent ab illa non exiguam Chriſtianæ religioni perniciem importari. In hac ſecunda Phyſicorum quidem & Metaphyſicorum Commentarij vetantur, ſed Dialectica non vetatur, immo ſtatuitur, vt ad illius præcepta literarij adoleſcentes informentur. Quo factum eſt, vt is Philoſophus alienæ gloriæ hæreditatem creuerit

Lutetiæ Pariſiorum. Hac enim in vrbe ſub illud tempus deſiit Auguſtini Dialectica doceri, quæ antè magno ſtudio, ſummóque conſenſu docebatur. Ea de re inſignis extat locus in libro 1. de vita Odonis Cluniacenſis Abbatis: *Odo vir beatiſſimus ex Francorum proſapia extitit oriundus, ſed intra domum Willelmi robuſtiſſimi Ducis Aquitaniæ eſt alitus; XIX. ætatis ſuæ anno apud Beatum Martinum Turonis eſt tonſus, ibíque Grammaticæ laribus eſt educatus. Deinde apud Pariſium Dialectica, Muſicáque à Remigio doctiſſimo viro eſt inſtructus.* Et poſt alia: *Odo his diebus adiit Pariſium, ibíque Dialecticam ſancti Auguſtini Deodato filio ſuo miſſam perlegit, & Marcianum in liberalibus artibus frequenter lectitauit. præceptorem quippe in his omnibus habuit Remigium.* Sic igitur vſus obtinuerat, vt Lutetiæ Auguſtini Dialectica traderetur. Eam doctiſſimus ille vir Remigius tradidit, eam poſt Remigium Odo, & poſt Odonem alij tradiderunt. Verùm tandem aliquando Auguſtinus Ariſtoteli, Chriſtianus videlicet Gentili ceſſit.

Digitized by Google

CAPVT VI.

Tertia Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua combuſtorum operum lectio prohibetur, donec ab eis error omnis diſpunctus fuerit.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

AD annum M. CC. XXXI. Gregorius IX. prouinciale Concilium, quo proſcribuntur Ariſtotelis opera, his verbis temperauit: *Gregorius Epiſcopus ſeruus ſeruorum Dei dilectis filiis vniuerſis magiſtris & ſcholaribus Pariſienſibus, ſalutem & Apoſtolicam benedictionem. Parens ſcientiarum Pariſius velut altera Cariatſepher ciuitas litterarum cara claret, magna quidem, ſed de ſe maiora facit optari docentibus & diſcentibus gratioſa. In qua vtique tanquam in officina ſapientiæ ſpecialis habet argentum venarum ſuarum principia, & auro locus eſt, in quo ritè conflatur. Ex quibus prudentes eloquij myſtici murenulas aureas vermiculatas argento cudentes, & fabricantes monilia ornata lapidibus pretioſis, immo nulli pretio comparandis, ſponſam Chriſti decorant.* Et poſt alia: *Circa ſtatum itaque ſcholarium & ſcholarum hac*

Digitized by Google

ſtatuimus obſeruanda. Et poſt alia: *Ad hæc iubemus, vt magiſtri artium vnam lectionem de Priſciano, & vnam poſt aliam ordinariè ſemper legant, & libris illis naturalibus, qui in Concilio prouinciali ex certa ſcientia prohibiti fuere Pariſius, non vtantur, quouſque examinati fuerint, & ab omni errorum ſuſpicione purgati. Magiſtri verò & ſcholares Theologiæ in facultate, quam profitentur, ſe ſtudeant laudabiliter exercere: nec Philoſophos ſe oſtentent, ſed ſatagant fieri Theodidacti, nec loquantur in lingua populi, linguam Hebræam cum Aſotica confundentes, ſed de illis tantùm in ſcholis quæſtionibus diſputent, quæ per libros Theologicos & Sanctorum Patrum tractatus valeant terminari.* Et poſt alia: *Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ prouiſionis, conſtitutionis, conceſſionis, prohibitionis & inhibitionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apoſtolorum eius ſe nouerit incurſurum. Datum Laterani Pontificatus noſtri anno* V. *menſe Aprili.* Hoc autem reſcriptum ſeu diploma in codicibus & tablino Pariſienſis Academiæ aſſeruatur. Hæc eſt igitur tertia Ariſtotelis fortuna, in qua, qui libri

de naturali Philoſophia tractant, à ſcholis vſque prohibentur, dum ab omni erroris ſuſpicione purgati fuerint. Atque ita dum Pontifex Pariſienſe Decretum emollire videtur, grauiſſimè confirmat.

CAPVT VII.

Ad hanc fortunam obſeruantur magni ponderis tria.

IN huius fortunæ volubilitate obſeruanda nobis occurrunt tria, quæ non exiguæ digna conſiderationis videntur.

Secunda fortuna componitur cum tertia.

Et primò quidem in ſecunda fortuna Ariſtotelis de naturali Philoſophia commentariorum lectio interdicitur. In hac verò tertia permittitur, dummodo iidem commentarij corrigantur, hoc eſt, reſecentur ea, quæ Chriſtianæ religionis dogmatibus incommodare poſſunt. De Dialectica & Metaphyſica cùm Gregorius in diplomate verbum nullum faciat, an admittantur, vel repudientur, incertum. Quidquid

Digitized by Google

quid id eſt, Pontifex Pariſienſis Concilij decretum emolliendo confirmat. Atqui ea ratione dici poteſt, & Pontificem & Concilium, cui cum Epiſcopis Pariſienſes magiſtri interfuerant, in eandem tranſiiſſe ſententiam.

Simon Tornacenſis propter nimium Ariſtotelis vſum hæreſeos accuſatus, & alij aliter reprehenſi.

DEINDE ſub illud tempus, quo illa peracta ſunt, floruit Lutetiæ Simon Tornacenſis, qui quòd Ariſtoteli nimiùm addictus eſſet, in hæreſeos crimen incurrit. Teſtatur id Henricus Gandauenſis in libri de Scriptoribus Eccleſiaſticis capite XXIV. *Simon Tornaci oriundus ex Dialectico ſubtiliſſimo, immo omnium liberalium artium ferè ſui temporis peritiſſimo, Theologicæ etiam ſcholæ Pariſius Cathedram meruit aſcendere magiſtralem, in qua plurimos habuit auditores. Scripſit librum quem vocauit ſententiarum ſuarum. Scripſit etiam quæſtiones ſuas, quas in ſcholis ſuis diſputatas determinauit Pariſius. Expoſuit etiam ſymbolum, quod dicitur Athanaſij, ſubtiliter. Sed dum nimis & in hoc & in aliis ſcriptis ſuis Ariſtotelem ſe-*

quitur, à nonnullis modernis hæreſcos arguitur. Hoc autem mihi viſum eſt dignum, quod hoc loco notaretur. Ad hiſtoriam enim huius temporis, in quo verſamur, pertinet, vt ſciatur, fuiſſe, qui Lutetiæ Gregorij & prouincialis Concilij decreto paruerint, & qui non paruerint. Paruerunt, qui Simonem hæreſeos accuſarunt, cùm in reprehenſum à ſe crimen, opinor, non inciderint. non paruit Simon, qui ab illis hæreſeos accuſatus eſt. Aut certè ſi paruit, non eo paruit modo, quo ſuſpicionem erroris declinaret.

Præter iſtum Simonem fuerunt alij, quos Odo Theologus & Cancellarius Pariſienſis, mox Cardinalis & Tuſculanus Epiſcopus ſeuerè redarguit. Locus eſt in ſermone Dominicæ 11. poſt feſtum Trinitatis: *Et nota quòd cibo, quem tulerunt filij Iſraël de Ægypto, triginta diebus vſi ſunt, manna quadraginta annis, ad notandum, quòd in ſcientiis Philoſophorum modicum debemus morari, in Theologia omnibus diebus. Sed moderni totum tempus in ſæculari ſcientia expendunt, parum vel nihil de ſcientia Dei curantes: ſicut ruſticus, qui ventrem ſuum ſic implet pane hordeaceo, quòd ſuperaddere non poteſt de pane albo. Similiter quidam ſemper*

Digitized by Google

ſtant in oſtio, & in domo Theologiæ nunquam intrant. Sed turpe eſt vt Macch. II. in proœmio effluere, in hiſtoria ſuccingi. Proœmium dico artes, hiſtoriam ſacram ſcripturam: Artes ſunt quaſi ancillæ: Theologia domina. Sic plerique adulterantur cum ſuis ancillis, de domina parum curantes, ſed contra præſumentes ſupra vires. Quo forſan effectum eſt, vt Beatus Ludouicus Odoni æqualis magiſtrorum commentariis parum oblectaretur. Id teſtatum reliquit Gaufridus Bellilocus in cap. XXIII. de vita illius: *Non libenter*, inquit, *legebat in ſcripturis magiſtralibus, ſed in Sanctorum libris authenticis & probatis*, quos inter numerat Ambroſium, Auguſtinum, Hieronymum, Gregorium. Atque ita magiſtrorum, qui tunc viuerent aut vixerant, opera videtur veterum Eccleſiæ tractatorum libris opponere.

Albertus & Thomas in vetitos Ariſtotelis libros ſcribunt commentaria: cur id ita factum?

POSTREMÒ Albertum Magnum, & Thomam Aquinatem eius diſcipulum in Ariſtotelis libros commentaria edidiſſe conſtat; ſed edidiſſe, cùm libri recèns damna-

ti eſſent Pariſiis, & à Gregorio IX. vetitum, ne quis eos antè legeret, quàm eſſent emendati, permirum videri poſſet. Hîc celandum mihi fuit. Veritas occultari non poſtulat, quinetiam occultata erubeſcit. Illud Alberti & Thomæ factum accipiant alij, quomodo voluerint, omnino meus erit, qui benigniùs accipiet. Ego interim hanc in partem interpretor, vel quòd Albertus & Thomas alibi, quàm Lutetiæ commentaria hæc ſcripſerint, ſéque à Pariſienſis Concilij decreto, & ab impoſita per Gregorium IX. Pariſienſi Academiæ lege immunes crediderint; vel quòd cùm Lutetiæ commentarentur, Concilij decretum, Gregoriíque legem penitus ignorauerint. Non ſum quidem neſcius, Doctores illos potuiſſe ab Apoſtolica Sede legendi Ariſtotelem commentandíque veniam quærere, ſed quòd quæſiuerint, inuenire me nuſquam memini. Obtentum id veniæ genus, etiamſi petitum eſſet, vt facilè credatur, non ſinunt Gregorij verba hæc, ſi, vt oportet, conſiderentur: *Magiſtri verò & ſcholares Theologiæ in facultate, quam profitentur, ſe ſtudeant laudabiliter exercere, nec Philoſophos ſe oſtentent, ſed ſatagant fieri Theodidacti, nec loquantur in lin-*

gua populi, linguam Hebræam cum Aſotica confundentes, ſed de illis tantùm in ſcholis quæſtionibus diſputent, quæ per libros Theologicos, & Sanctorum Patrum tractatus valeant terminari. De reliquo rationes meas, quibus purgandi mihi ſunt viſi Albertus & Thomas, eatenus præſto, quatenus ab aliis plauſibiliores exponantur.

Quæ cap. I. ex Rigordo, & cap. III. ex Gregorio Papa IX. retuli, aliàs edideram in calce cuiuſdam libelli, qui inſcribitur: *Syllabus rationum, quibus cauſa Durandi de concurſu cauſæ primæ cum ſecundis defenditur, aduerſus inofficioſam quorundam recentiorum cenſuram.* Thomas Campanella diſput. in prolog. inſtauratarum ſcientiarum art. II. deſcripſit id totum, & poſtea cùm ſanctum Thomam non fuiſſe Peripateticum doceret, hanc meam obſeruationem ſubodoratus ita dixit: *Nullo pacto putandus eſt Ariſtotelizaſſe, ſed tantùm Ariſtotelem expoſuiſſe, vt occurreret malis per Ariſtotelem illatis, & crederem cum licentia Pontificis.* Ego quoque non repugnanter crederem, ſi talis licentia compareret. verùm ſi beatus ille Doctor viueret, culpandúſque foret, ſine dubio mallet cum veritate redargui, quàm excuſari cum falſitate.

CAPVT VIII.

Secunda Ariſtotelis fortuna repetitur, & Decreto Gregorij Papæ IX. aliqua ex parte derogatur.

AD annum M. CC. LXV. quarta Ariſtotelis fortuna numerari potuit, niſi quæ quarta eſſe potuit, eadem fuiſſet ac ſecunda. Sed hoc tempore Gregorij IX. præſcripto cùm derogatum ſit nonnihil, id obſeruare operæpretium videtur. Res autem ſic ſe habet in diplomate, quo Simon Sedis Apoſtolicæ Legatus ſecundam Ariſtotelis fortunam confirmauit: *Simon miſeratione diuina tituli S. Cæciliæ Presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, vniuerſis præſentes literas inſpecturis, ſalutem & ſinceram in Domino caritatem. Nouerit Vniuerſitas veſtra, quòd nos perſonaliter accedentes ad Eccleſiam ſancti Maturini Pariſienſis, præſentibus Rectoribus & Procuratoribus Vniuerſitatis ſcholarium Pariſienſium, & pluribus aliis, ipſiſque Rectoribus, & Procuratoribus volentibus, ac claues præbentibus, quas habebant, arcam, in qua ſeruantur literæ, & pri-*

Digitized by Google

uilegia Vniuerſitatis ipſius, fecimus aperiri, in qua inter cetera inuenimus ac vidimus, & diligenter inſpeximus quaſdam literas patentes, ſigillatas ſigillo pendenti reuerendi Patris quondam R. miſeratione diuina tituli ſancti Stephani in Cœlio monte Presbyteri Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legati, vt prima facie apparebat, ſanas & integras, non cancellatas, nec abolitas, quarum tenor talis eſt: R. ſeruus crucis Chriſti diuina miſeratione tituli ſancti Stephani in Cœlio monte Presbyter Cardinalis, Apoſtolicæ Sedis Legatus, vniuerſis magiſtris & ſcholaribus Pariſienſibus ſalutem in Domino. Nouerint vniuerſi, quòd cùm Domini Papæ ſpeciale habuiſſemus mandatum, vt ſtatum Pariſienſium ſcholarum in melius reformando impenderemus operam efficacem, nos de bonorum virorum conſilio ſcholarum tranquillitati volentes impoſterum prouidere, ordinauimus & ſtatuimus in hunc modum: Nullus legat Pariſius de artibus citra viceſimum primum ætatis ſuæ annum. Et poſt alia quæ cap. 4. retulimus. *Quòd legant libros Ariſtotelis de Dialectica tam de veteri, quàm de noua in ſcholis ordinariè & non ad curſum. Legant etiam in ſcholis ordinariè duos Priſcianos, vel alterum ad minus. Non legant in feſtiuis diebus, niſi Phi-*

loſophos & Rhetoricas, & Quadriuialia, & Barbariſmum & Ethicam, ſi placet & quartum Topicorum. Non legantur libri Ariſtotelis de Metaphyſica & de naturali Philoſophia, nec Summæ de eiſdem, aut de doctrina magiſtri Dauid de Dinant, aut Amalrici hæretici, aut Mauricij Hiſpani. Et poſt alia: *Vt autem iſta inuiolabiliter obſeruentur, omnes, qui contumaciter contra hæc ſtatuta noſtra venire præſumpſerint, niſi infra quindecim dies à die tranſgreſſionis coram Vniuerſitate magiſtrorum & ſcholarium, vel coram aliquibus ab Vniuerſitate conſtitutis præſumptionem ſuam curauerint emendare, Legationis, qua fungimur, auctoritate vinculo excommunicationis innodamus. Actum anno gratiæ* M. CC. XV. *menſe Auguſto. In quorum teſtimonium & fidem in perpetuum faciendam, præſentes literas per infrà ſcriptum Notarium noſtrum, qui omnibus prædictis interfuit, fieri fecimus, & in publicam formam redigi, ac noſtri ſigilli munimine roborari. Datum Pariſiis* X. *Calend. Aprilis, Pontificatus Domini Clementis Papæ IV. anno primo.* Sic altera repetita eſt Ariſtotelis fortuna, quæ cap. IV. explicatur. Sed illa cùm videtur rurſus in auctoritatem admitti, videtur quoque Gregorij IX. ſtatuto derogari. Vetat Gregorius, ne ad

Ariſtotelis Phyſicam, quæ naturalis Philoſophia dicitur, ante extinctionem errorum, quibus ſcatet, lectio adhibeatur. In hoc verò decreto Simon Legatus naturalis Philoſophiæ lectionem ſimpliciter & ſine vlla exceptione prohibet. niſi forſan id, quod egit Legatus, publicæ teſtificationis potiùs, quàm inſtaurationis vel aſſertionis rationem habere dicatur. Quam in partem quis voluerit accipiet. quæ geſta ſunt mihi ſufficit narraſſe. Phyſicæ adiungitur Metaphyſica, cuius apud Gregorium nulla mentio, niſi naturalis Philoſophiæ titulo Metaphyſicam quoque comprehendat.

CAPVT IX.

Quarta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua nominatim exprimuntur plures Ariſtotelis libri, qui legantur, præter Phyſicam.

ANNO M. CCC. LXVI. Cardinales duo, cùm ex auctoritate Vrbani V. Pariſienſem Academiam reformarunt, Ariſtotelis libros paullo humaniùs adhuc tractauere. Res autem ſic ſe habet in inſtrumen-

Digitized by Google

to, quod in eiuſdem Academiæ armariis extat: *Miſeratione diuina Ioannes tit. ſancti Marci, & Ægidius tit. ſancti Martini in montibus, Presbyteri Cardinales, Commiſſarij ad infrà ſcripta à ſanctiſſimo in Chriſto Patre, & Domino noſtro Domino Vrbano diuina prouidentia Papa V. ſpecialiter deputati, dilectis nobis in Chriſto Cancellario Eccleſiæ Pariſienſis, ac magiſtris Doctoribus, & ſcholaribus vniuerſis, & ſingulis Studij Pariſienſis, ſalutem, & ſinceram in Domino caritatem.* Et poſt relatam Vrbani Papæ bullam, aliáque nonnulla: *Item ſtatuimus eadem auctoritate, quòd ſcholares antequam ad determinandum in artibus admittantur, congruè ſint in Grammatica edocti, & doctrinale, & Græciſmum audiuerint, dummodo in Studiis, aut aliis locis, vbi Grammaticam didicerunt, dicti libri legantur.*

Item quòd audiuerint veterem artem totam, librum Topicorum potiſſimè quoad quatuor libros, & libros Elenchorum, Priorum & Poſteriorum completè, etiam librum de Anima in toto vel in parte.

Item quòd nullus admittatur ad determinandum in artibus, niſi ad minus fuerit ſtudens Pariſius per duos annos, omni diſpenſatione interdicta. Item quòd nullus admitta-

tur ad licentiam in dicta facultate, nec in examine Beatæ Mariæ, nec in examine Beatæ Genouefæ, niſi vltra prædictos libros audiuerit Pariſius, vel in alio Studio generali, librum Phyſicorum de generatione & corruptione, de cælo & mundo, parua naturalia, videlicet libros de ſenſu & ſenſato, de ſomno & vigilia, de memoria & reminiſcentia, de longitudine & breuitate vitæ, librum Metaphyſicæ, vel quòd actu audiuerit eundem, & quòd aliquos libros Mathematicos audiuerit. Et poſt alia: *Prædicta autem omnia, & ſingula auctoritate prædictâ mandamus per Cancellarios, Rectores & magiſtros, Doctores & ſcholares prædictos Studij & Vniuerſitatis, præſentes & futuros, cuiuſcunque fuerint dignitatis, nobilitatis, præeminentiæ, ordinis, gradus, & ſtatus, vel conditionis, inuiolabiliter obſeruari, non obſtantibus &c. vt in præſcriptis literis Apoſtolicis continetur, & cuicunque habere volenti per vos Cancellarium antedictum, penes quem hoc præſens publicum inſtrumentum, háſque veſtras literas volumus remanere, & per vos publicari, eorum cùm petierint copiam dare, ſuis tamen ſumptibus & expenſis. In quorum omnium teſtimonium præſentes literas, ſeu præſens publicum inſtrumentum per Arnoldum Notarium publicum*

infrà ſcriptum fieri, ſignari, & publicari mandamus, & appenſionibus noſtrorum ſigillorum muniri. Datum & actum Auenioni in hoſpitio habitationis præfati Domini Ioannis Cardinalis anno M. CCC. LXVI. *Indict.* IV. *die* V. *menſis Iunij, Pontificatus ſanctiſsimi in Chriſto Patris & Domini noſtri Vrbani diuina prouidentia Papæ V. prædicto anno* IV. In hac fortuna iam tum primùm nominantur Ariſtotelis opera, quæ legi permittuntur, immo vt legantur, de iiſque interrogati ſcholares in examine publico reſpondeant, ſtatuitur. Quæ verò non recenſentur opera, ab Academiæ ſcholis adhuc excludi non immeritò creduntur. Sunt autem in eorum numero, quæ de phyſico auditu inſcribuntur. Ceterùm quin Cardinales reformationis huius auctores ſuperioribus ſtatutis derogauerint, negari non poteſt. Nam in prouinciali Concilio cauetur, ne quis *eos libellos, qui docebant Metaphyſicam, de cetero legere & ſcribere præſumeret, vel quocumque modo habere.* Inter decreta Legati, qui ſub Innocentio III. Pariſienſem Academiam redegit meliorem in ſtatum, præcipitur, *vt legantur Ariſtotelis libri de Dialectica tam veteri quàm noua, ſed vt non legantur libri de Metaphyſica, & de naturali*

Digitized by Google

Philoſophia. Hi verò Cardinales iubent vt liber Metaphyſicæ, & alia quædam opera, quæ ad naturalem Philoſophiam pertinent, legantur. Sed in hoc facto ex antiquis Patribus, quos ſequerentur, nullos, aut paucos habuerunt.

CAPVT X.

Quæ in fortunæ huius decurſu contigerunt, eóque pertinent, enarrantur.

AB hac fortuna ad proximam occurrunt nonnulla, quæ ſilentio prætermitti non poſſunt, niſi hiſtoriæ vis & nocumentum adferatur.

B. Thomas à Facultate Theologiæ notatus, quòd Ariſtotelis verba paullo frequentiùs vſurparit.

INPRIMIS viceſimus-primus ab hac reformatione agebatur annus, cùm Facultas Theologiæ Pariſienſis tractatum aduerſus Ioannem Monteſonum edidit, cúmque Auenioni per oratores ſuos Romanæ Curiæ obtulit. In quo conqueritur, ſanctum Thomam in eas leges, quæ ſuperioribus

Digitized by Google

capitibus expoſitæ ſunt, & maximè in reſcriptum Gregorij IX. peccaſſe. Tractatus verba ſunt ad calcem Magiſtri Sententiarum. Sed ibi deſunt nonnulla, quæ ex codice MS. Nauarrici Collegij in Academia Pariſienſi refero.

In Corollario 1. Probationis 1. Concluſionis III. capitis III. hæc traduntur: *Primò ſequitur, quòd cùm auctoritas vel doctrina ſancti Thomæ in multis fundetur in ratione humana, ſaltem in illis non oportet, quòd ſit ita firma, quin poſſit eſſe in fide erronea. Aliter enim locus ſumptus ab auctoritate, quæ fundatur in ratione humana, non eſſet infirmiſſimus, vt ipſe dicit, ſed iam attingeret illam firmitatem, quæ fundatur in reuelatione diuina, quod eſt contra ipſum, & maximè apparet propoſitum, quia eius doctrina in multis innititur auctoritatibus & rationibus Philoſophorum, & præcipuè Peripateticorum. Nam in omnibus etiam arduiſſimis fidei articulis & humanam rationem tranſcendentibus ipſe vtitur dictis Ariſtotelis, & immiſcet eius philoſophiam doctrinæ fidei, ſicut patet cuilibet intuenti. Hoc autem præbet occaſionem errandi, cùm ipſemet dicat, quòd auctoritates Philoſophorum ſint argumenta extranea doctrinæ ſacræ.* Et poſt alia: *Philoſophicas &*

naturales rationes applicare & adaptare rebus diuinis, & maximè in arduis fidei articulis ſæpe dat cauſam & occaſionem errandi, & hoc expreſſè docet Dominus Altiſsiodorenſis in principio Summæ ſuæ Theologicæ, vbi dicit, quòd ideo decepti fuerint hæretici, quia rationes rerum naturalium proprias volebant applicare rebus diuinis.

Deinde circa finem: *Nec apparet iſtud mirabile, ſi ſanctus Thomas in hac doctrina errauit, quia, vt dicunt, non loquitur ibi Theologicè, cùm nullam Scripturæ aut Sanctorum auctoritatem inducat, ſed ſolùm Philoſophicè, & ſecundùm rationes naturales. Hoc autem in doctrina Theologica præſtat occaſionem errandi, ſicut ſupradictum eſt in primo Corollario probationis primæ Concluſionis tertiæ huius cap.* (III.) *vnde dicunt etiam, quòd in terminis Philoſophiæ & naturalibus principiis in eodem libro cap.* XV. *errauit manifeſtè, vbi declarando qualiter Deus omnipotens dicatur, quædam non poſſe, inter alia dixit, quòd Deus non poteſt facere vnum & idem eſſe, & non eſſe: quod eſt contradictoria eſſe ſimul: & poſtea ſubdit: quòd contradictio in contrariis & priuatiuè oppoſitis includitur. Sequitur enim, quod ſi eſt album & nigrum, quòd ſit album & non album.* Et

poſt alia : *Dicunt etiam quòd in pluribus locis doctrinæ ſuæ ipſe errauit per hoc quòd principia Philoſophiæ, ſeu potiùs quædam Philoſophorum verba ad concluſiones Theologiæ nimis applicauit. Non enim loqui taliter debent Theologi, qualiter loquuntur Philoſophi, ſicut docet Auguſtinus* x. *lib. de Ciuit. Dei capite* XXIII. *dicens : Liberis verbis loquuntur Philoſophi, nec in rebus ad intelligendum difficillimis offenſionem religioſarum aurium pertimeſcunt. Nobis autem ad certam regulam loqui fas eſt ; ne verborum licentia etiam de rebus, quæ his ſignificantur, impiam gignat opinionem.* Hoc loco Philoſophorum nomine Facultas præcipuè intelligit Ariſtotelem, quo frequenter vtitur B. Thomas.

Clemens Auenionenſis Papa quorundam ætatis ſuæ Theologorum flagitia confixit.

Clemens VII. qui Auenione ſedit, & à Gallis, adeóque ab Academia Pariſienſi, legitimus habitus eſt Pontifex, malè excipit nonnullos ætatis ſuæ Theologos, qui peccatum idem peccabant. Hoc ita refertur ad annum M. CCC. XC. in hiſtoria MS. Caroli VI. quæ in Bibliotheca Thuana aſſeruatur : *Sacram Theologiam paruipendebat.*

debat. Cùm vir præpotens ei nepotem commendaret, quòd Theologiæ Pariſius ſtuderet. Quid, inquit, fatuitatis fuit ad hoc amicum dilectum applicare, cùm illi Theologi ſint phantaſtici homines reputandi. Non omnes ſine dubio perſtringit, ſed eos tantùm, qui non, vt oportet, vacabant ſacræ doctrinæ, nec ad Gregorij IX. præſcriptum Theologicas quæſtiones dirimebant.

Cardinalis Alliacus in eoſdem Theologos inuehitur.

PETRVS ALLIACVS Pariſienſis Theologus Cardinalis & Epiſcopus Cameracenſis eoſdem Theologos ſic accipit in opuſculo nondum edito, quod *Inuectiua contra Pſeudo-paſtores* inſcribitur: *Nullum eis* (Pſeudo-paſtoribus) *ſacræ Scripturæ ſtudium; nullum diuinæ ſapientiæ colloquium, ſed tota erat eorum occupatio circa ſapientiam huius mundi, quæ ſtultitia eſt apud Deum: quia ſi fortè de ſacris Theologicis Scripturis Pariſius aliquid murmurabant, hoc inter epulas, hoc inter pocula, hoc inter cœnas & prandia, hoc non ieiuna mente, ſed ventre ſaturo ructabant, vnde eis poterat illud ironicum conuenire: Ecce inter pocula quærunt Romulidæ*

Saturi, quid dia Poëmata narrent? O viles quæſtionum diſputationes! O inutilis argumentorum collatio! Ibi erat frequentiùs quæſtio vinolenta, nec deerat ſolutio virulenta. Ibi audiebantur blaſphemiæ, damnabantur probatæ ſententiæ; ibi Theologia, quaſi ſentilogia, & doctores Catholici velut phantaſtici ſpernebantur. Ibi lex Conſtantini vltra legem Chriſti: & decreta Gratiani ſupra præcepta Domini colebantur. Sic licuit ſemper piis & doctis hominibus redarguere, quæ cùm in ceteris, tum in ſua potiſſimum facultate redarguenda cognoſcerent. A quibus enim aliis id miſericordiæ & pietatis opus exſpectaretur?

Pariſienſis Cancellarius in eoſdem Theologos inuehitur.

MAGISTRVM ſequutus Ioannes Gerſon Pariſienſis Cancellarius eoſdem ſeuera reprehenſione caſtigauit, & qua ratione phantaſtici dicerentur, expoſuit ſua in Marcum Lectione. Illius verba ſunt: *Deinde cur ob aliud appellantur Theologi noſtri temporis Sophiſtæ verboſi & phantaſtici, niſi quia relictis vtilibus & intelligibilibus pro auditorum qualitate transferunt ſe ad nudam Logicam,*

Digitized by Google

vel Metaphyſicam, aut etiam Mathematicam, vbi & quando non oportet, nunc de intenſione formarum, nunc de diuiſione continui, nunc detegentes ſophiſmata Theologicis terminis obumbrata, nunc prioritates quaſdam in diuinis, menſuras, durationes, inſtantia, ſigna naturæ & ſimilia in medium adducentes, quæ etſi vera eſſent & ſolida, ſicut non ſunt, ad ſubuerſionem tamen magis audientium vel irriſionem, quàm ad rectam fidei ædificationem ſæpè proficiunt. Non aliam præter Ariſtotelis Logicam ſignificat vel Metaphyſicam, quæ tunc in ſcholis terebatur omnium manibus. Idem in tractatu de examinatione doctrinarum, conſideratione VI. *Porro ſi quæratur à me quis inter ceteros doctores plus videatur idoneus? Reſpondeo ſine præiudicio, quod Dominus Bonauentura, quoniam in docendo ſolidus eſt & ſecurus, pius & iuſtus & deuotus: præterea recedit à curioſitate quantum poteſt, non immiſcens poſitiones extraneas vel doctrinas ſæculares, dialecticas aut phyſicas, terminis theologicis obumbratas more multorum.*

Pariſienſis Cancellarij viam inſiſtit auditor Clamengius.

AD Ioannem Gerſonem magiſtrum di-

ſcipulus appropinquat Nicolaus Clamengius, in opere MS. quod de inſtituendo Theologiæ ſtudio compoſuit. *Quocirca miror*, inquit, *Theologos noſtri temporis paginas diuinorum teſtamentorum ita negligenter legere, & in neſcio quarum ſatis ſterilium ſubtilitatum indagine ſua ingenia conterere, vtque verbis vtar Apoſtolicis, languere circa quæſtiones & pugnas verborum, quod Sophiſtarum eſt, non Theologorum. Quid autem languere circa quæſtiones & pugnas verborum, & quid ſibi illa verba volunt Apoſtolica? Illos certè reprehendere volunt, qui omiſſa fertili, & fructuoſa arbore ſacrarum literarum, in ſiluaticis & ſterilibus pabulum doctrinæ requirunt, inter quos languere dicuntur, id eſt, fame ac ieiunio, nullo ibi reperto fructu tabeſcere, & ſi quem fortè in illis fructum inuenire contingat, ſimilis eſt pomis Sodomorum, quæ exteriori quidem ſpecie pulchra & decora videntur, vbi verò ea manu carpis, in puluerem ac fumum ſoluuntur. Pulchra namque primo conſpectu videntur ſophiſmata, ingenioſa, acuta, ſubtilia, ſed ſi verborum ſoluta intricatione fructum ibi requiras, velut fumus, euaneſcunt, quia intus inania fuerunt. Propterea ſcriptum eſt: qui Sophiſticè loquitur, odibilis eſt.* Et poſt alia:

Digitized by Google

Nunc autem pleroſque videmus ſcholaſticos ſacrarum inconcuſſa teſtimonia ſcripturarum tam tenuis æſtimare momenti, vt ratiocinationem ab auctoritate ductam velut inertem & minimè acutam, ſibilo ac ſubſannatione irrideant, quaſi ſint maioris ponderis, quæ phantaſia humanæ imaginationis adinuenit. Eas intelligit argutias & ſubtilitates, quas pepererat recepta Ariſtotelis Philoſophia, & quibus ductam è Scriptura ratiocinationem Sophiſtæ Theologi poſtponebant.

Sic fuerunt omni tempore, qui quam profitebantur artem, malè profiterentur.

Beatus Vincentius Ferrerius idem cum amico ſuo Clamengio docet.

VINCENTIVS FERRERIVS ab excellentiſſimis illis Theologiæ magiſtris qui ætate ſua floruerunt, diſſentire non potuit: id teſtatur in ſermone, quem in commemoratione ſancti Pauli habuit: verba ſunt: *Secundò dicit, prædicate Euangelium, non dicit Ouidium, vel Virgilium, vel Horatium, ſed prædicate Euangelium.* Et poſt pauca: *Ideo prædicate Euangelium, quia prædicare verba damnatorum, damnatio eſt: dicit enim Hieronymus, quòd Ariſtoteles & Plato in infer-*

no ſunt. Hæc ille, quem Clamengius & magiſtrum vocat, & cuius laudes & miracula epiſt. cxiii. perſequitur.

Nicolaus V. maiorum ſtatutis in Ariſtotele tacitus derogauit.

Nicolavs V. qui anno m. cd. xlvii. Romanam ſedem iniuit, Gregorij IX. & aliorum Pontificum ſtatutis hac in re nonnihil derogauit. Tantum enim abeſt, vt qui Ariſtotelis libri ex decreto Gregorij priùs corrigendi erant, quàm legerentur, eos corrigendos ediceret, vt omnium illius Philoſophi operum lectionem probauerit, & quò faciliùs intelligerentur, curauerit noua latinitate donari. Cardinalis Beſſarion rem ita narrat in ſua ad Alfonſum Aragoniæ regem epiſtola, quam factæ à ſe Metaphyſicorum tranſlationi præfixit: *Magnum*, inquit, *illum Alexandrum Macedonem, inclyte atque inuictiſſime Princeps, editionem Metaphyſicorum Ariſtotelis, quibus apprimè eruditus fuerat, iniquo animo tuliſſe, memoriæ prodiderunt. Cuius rei rationem in literis, quas ad præceptorem ſuum Ariſtotelem dedit, facilè expreſſit, quòd ſcilicet doctrina ac ſapientia potiùs, quàm ar-*

mis viribúſque anteire ceteros cupiebat. Et quidem meritò, cùm illud hominis, hoc animalis, illud ingenij, hoc corporis ſit virtus. Hunc tu, Rex ſapientiſſime, imitatus, neque armis ſolùm, ſed tot tantíſque victoriis, quibus immortalem tibi gloriam comparaſti, contentus; literis quoque modò diuinis, modò gentilibus, & his cùm ad ſapientiam, tum ad eloquentiam conducentibus, non in pace ſolùm, verùm etiam in medio bellorum feruore incumbis. Et ita incumbis, vt cùm ſummus in armis ſis, ſummúmque in re militari locum teneas, dubium ſit huiuſmodi rebus ſtudentibus, quonam magis excellas, armíſne, ſcientia, potentia, an ſapientia. Cuius rei argumentum eſt, quòd me, vt librum Metaphyſicorum Ariſtotelis tibi Latinum facerem, efflagitaſti, & ita efflagitaſti, vt ego tanti principis tam honeſto deſiderio victus, oblitus fuerim meiipſius, & tantam rem aggreſſus ſim, quam veteres aggreſſi Latini, quid fecerint, quóve modo in Latinum verterint, aliorum ſit iudicium. Ita certè verterunt, vt opus fuerit, & ſanctiſſimum ac clementiſſimum Dominum Nicolaum V. Pontificem maximum, qui omnis ſcientiæ, omnis diuinæ, humanæque ſapientiæ doctiſſimus in Apoſtolicam Sedem conſcendit, quique vt loco & dignitate,

ita Philoſophia, Theologia, & omni optimarum ſcientiarum genere principatum obtinet, viros eligere vtriuſque linguæ peritos, qui omnes ferè Ariſtotelis libros in Latinam verterent orationem, & maieſtatem tuam ante illius in Apoſtolicum tribunal aſſumptionem à nobis petere, vt hunc, de quo loquimur, librum Latinum faceremus, quem iamdiu à me perfectum, tuæ ſacræ maieſtati, Rex inclyte, dedicaui. Hunc qualiſcunque erit, cùm tua ſerenitas hilari vultu acceperit, non dubito, ceteris quoque ob auctoritatem & dignitatem tuam, gratum acceptúmque futurum. Ecce tibi Beſſarion, qui ex eo laudat Nicolaum V. Pontificem, quòd omnes ferè Ariſtotelis libros in Latinum traduci ſermonem curauerit.

Grauis de Platone & Ariſtotele contentio inter Card. Beſſarionem, & Marcum Epheſinum.

HVC ſpectat grauis illa de Ariſtotele & Platone contentio, quæ Beſſarionem, & Marcum Epheſinum acerrimè inter ſe commiſſos tenuit. Cuius rei hiſtoriam damus ex Beſſarione in libri I. contra Calumniatorem Platonis capite I. *Secundo libro*, inquit, *opiniones Ariſtotelis noſtræ religionis veriſſi-*

Digitized by Google

mis, optimiſque ſententiis conſentaneas eſſe conatur oſtendere, ac proinde veriores: Platonis autem diſſentire noſtris, ideóque falſas eſſe & à veritate prorſus alienas. Deinde lib. II. contra eundem Calumniatorem capite I. *Nunc quoniam aduerſarius ſecundo volumine eum* (Ariſtotelem) *aſſerit, qui ad veritatem Chriſtianæ religionis & ſanctæ Eccleſiæ doctrinam propiùs acceſſerit, longè ceteris ſapientiorem eſſe iudicandum, tum Platonem multò Ariſtotele inferiorem facit, quòd ille à Doctorum noſtrorum ſententia alieniſſimus eſſet; hic verò maximè cum his conſentire videatur. Nos huius quoque rei contrarium planè, niſi nos animus fallit, oſtendemus, & doctrinam Platonis magis, quàm Ariſtotelis noſtræ religioni conſentaneam eſſe demonſtrabimus. Quod non ideo faciemus, quia Platonem aut exiſtimemus, aut velimus oſtendere Chriſtianum eſſe: Alienus enim vterque à noſtra fide tam Plato, quàm Ariſtoteles fuit, & vt nomine, ſic & religione gentilis vterque: propter quod fruſtra Ariſtotelem hoc loco laudat aduerſarius, & inops conſilij, quo vera dicere videatur, ad religionem refugit, vt ſolent rei capitis, quærendæ ſalutis gratia ad aſylum ſe, arámque recipere. Itaque non*

eſt conſilium laborare, vt Platonem Chriſtianum fuiſſe oſtendamus, quemadmodum de Ariſtotele facit aduerſarius: ſed ita hunc locum conabimur tractare, vt ſi quis ex auctoritate quoque gentilium Philoſophorum veritatem noſtræ religionis corroborare voluerit, Platonis plus libris, quàm Ariſtotelis id effici poſſe demonſtremus. Cùm autem cerneret aduerſarius, Doctores Eccleſiæ, viros vt vitæ ſanctimonia, ita tam noſtra, quàm gentilium doctrina inſignes, Platonis magis, quàm Ariſtotelis opiniones cum ſuis conciliare, & illius quidem teſtimonio omnibus ferè in rebus vti, Ariſtotelis vix vnquam facere mentionem, primùm eos refellere conatus eſt, & exiſtimationem, quam omnes de diuina illorum ſapientia conceperunt, animis abolere. Itaque ſuo potiùs, quàm illorum iudicio ſtandum ſuadet. Nam quæ Doctores noſtri, inquit, afflati diuino Spiritu ſcripſerunt, ſi ad fidem duntaxat, & mortalium ſalutem pertinent, teneri credíque ab omnibus fas eſt. Reliqua verò non ita recipienda ſunt, vt à ſanctiſsimis viris tradita fuere. Atqui ſi in iis, quæ ad fidem & veram religionem pertinent, credendum eſſe exiſtimas, ô bone vir! Platonis autem verbis ſanctiſsimi viri vtuntur ad fidei & veræ

religionis confirmationem ; cur æquum non cenſes, præberi eis fidem, dum in his Platonem longè Ariſtoteli præferendum exiſtimant? Quòd ſi Doctores noſtri ſancti quidem tantummodo, & Deo dediti fuiſſent, optimarum verò artium ſtudia, vix ſummis, vt aiunt, labris deguſtaſſent, concederem tibi profectò Geometræ potiùs in rebus ad Geometriam pertinentibus, quàm ſanctæ ſimplicitati eſſe credendum, & fidem adhibendam, quàm iis, qui rudes fuiſſent atque ignari, tametſi vitæ ſanctitate inſignes haberentur. At ſi qui cum ſanctitate ad ſummum etiam doctrinæ & ſapientiæ peruenerunt, legerúntque Platonis atque Ariſtotelis libros, & vtriuſque Philoſophi opiniones ſunt diligentiſsimè perſcrutati, quales fuerunt apud Græcos Baſilius, Gregorius, Cyrillus, Gregorius alter; apud Latinos verò Auguſtinus, Boëtius, & alij complures ſapientiſsimi viri, & Philoſophiæ ſtudiis illuſtres, & tamen cùm de vera religione diſſeruerunt, gentilium Philoſophorum auctoritatibus libenter innixi ſunt; quo pacto exiſtimas te vnum, ſpretis auctoribus illis, ſequi oportere? Sed nos & quicunque mentis compotes ſunt, te dimiſſo, Doctores noſtros ſanctiſsimos & ſapientiſsimos viros ſequemur, eorúmque ſententia rem à

Digitized by Google

nobis propoſitam oſtendemus. In hac autem contentione Beſſarion adſtipulatores habet antiquos Eccleſiæ Patres, quorum teſtimonia retulimus cap. 11. Marcus verò Epheſinus recentiores Academias, quæ ſuis in ſcholis Platoni Ariſtotelem prætulerunt. Sed Beſſarion, cùm Ariſtotelis Metaphyſicam in Latinum ſermonem vertit, id ſine dubio fecit, quod primæ, ſecundæ & tertiæ librorum Ariſtotelis fortunæ vix conueniret.

CAPVT XI.

Quinta Ariſtotelis fortuna recenſetur atque explicatur. In qua Cardinalis Totauillæus memoratis in ſuperiori fortuna libris moralem Philoſophiam adiecit, ſed commentarios de Phyſico auditu prætermiſit.

ANNVS agebatur milleſimus quadringenteſimus quinquageſimus-ſecundus, cùm Caroli VII. Regis auctoritate factum eſt, vt Guillelmus Cardinalis Totauillæus Academiam Pariſienſem inſtauraret. Quo

in opere præcedentium inſtauratorum ſtatuta modò confirmauit, modò noua quædam adiunxit. Sed quæ noſtrum ſpectant negotium, ſic ſe habent in Reformatione Facultatis Artium : *Item ſequens approbamus ſtatutum, quòd ſcholares priuſquam admittantur ad determinandum, audiant veterem artem totam, librum Topicorum potiſſimè, quoad quatuor libros, & libros Elenchorum, Priorum & Poſteriorum completè, etiam librum de Anima in toto vel in parte.* Et poſt alia : *Item illud ſtatutum innouamus, quòd nullus admittatur ad licentiam in dicta Facultate, nec in examine Beatæ Mariæ, nec in examine Beatæ Genouefæ, niſi vltra prædictos libros audierit Pariſius, vel in alio Studio generali librum Phyſicorum de generatione & corruptione, de cælo & mundo, parua naturalia, videlicet libros de ſenſu & ſenſato, de ſomno & vigilia, de memoria & reminiſcentia, de longitudine & breuitate vitæ, librum Metaphyſicæ, vel quòd actu audiat eundem, & quòd aliquos libros Mathematicales audiuerit, quódque audiuerit libros morales, ſpecialiter librum Ethicorum, quantùm ad maiorem partem. Ad hoc autem ſtatutum, quod pernecеſſarium eſt, adiicimus, præcipientes, vt prædi-*

ꝺti libri audiantur, non curſim, & tranſcurrendo, ſed ſtudiosè & grauiter. Specialiùs autem monemus magiſtros, vt non permittant ſuos ſcholares & Baccalarios ad Tentamen exhiberi, niſi ſciuerint ipſos ſufficienter in prædictis eſſe inſtructos. Specialiùs autem mandamus, quatenus ipſi ſcholares diligentiùs inſiſtant Metaphyſicalibus libris & Moralibus addiſcendis, alioquin in Tentamine volumus & mandamus illos, vt merentur, repelli. Hæc ille literarum in Academia iam ſeneſcentium ac diſſipatarum reductor & reformator. Aliud eſt igitur, in quo hæc fortuna cum ſuperiori conuenit; aliud, in quo differt. Conuenit quidem, quia eadem Ariſtotelis opera legenda vel audienda præſcribuntur, & inter ea, octo Phyſicorum libri non comparent: differt verò, quia præcipitur maximè, vt Ariſtotelis Ethica legantur vel audiantur. Quod præcepti genus in Metaphyſicales etiam libros cadit.

Digitized by Google

CAPVT XII.

Nonnulla in hanc quintam Ariſtotelis fortunam, & eius decurſum animaduertuntur.

Totauillæus à Gregorij IX. decreto non recedit, ſed à Prouinciali Concilio nonnihil videtur recedere.

HIC Vniuerſitatis inſtaurator Ioannis & Ægidij Cardinalium viam inſtitit, & à Gregorio Pontifice non receſſit. Is enim vetuerat, ne quis antè naturalis Philoſophiæ libros in Academia legeret, quàm ab erroribus expurgarentur. eos itaque Totauillæus legendos vel audiendos minimè propoſuit, quòd Pontificis decreto nondum eſſet, opinor, factum ſatis. Ad Prouinciale Concilium quod attinet, ſi Metaphyſicæ nomine apud Rigordum Phyſicam & Metaphyſicam comprehendit, legi, qua Metaphyſicæ prohibita eſt lectio, Totauillæus derogauit: nam ſtatuit, vt Facultatis Artium candidati Metaphyſicorum libris operam ac ſtudium diligentiſſimè nauarent. Si verò Concilium Meta-

phyſicæ nomine Phyſicam tantùm intelligit, non derogauit.

Totauillæus ex omnibus Academiæ inſtauratoribus primus eſt, qui vt Ariſtotelis Ethica legerentur, conſtituit. Publica vnius Ethicorum Lectoris profeſſio ſuppreſſa.

Qvos de morali diſciplina libros Ariſtoteles edidit, priùs in Academia legebantur, & à Ioanne Buridano, aliiſque illuſtrati fuerant commentariis, quàm Totauillæus illam reformaret. Ille tamen primus extitit, qui vt legerentur, publica auctoritate edixit. Proculdubio ſunt quædam iis in commentariis, quæ Chriſtiano dogmati non conſentiunt. Sed cùm ſanis ſana ſint omnia, id mali genus neque Academia, neque Cardinalis reformidauit. Tunc temporis Ethica non docebant ſinguli Philoſophiæ Profeſſores, ſed vnus tantùm, quem vnoquoque biennio ſua quælibet Natio vice & ordine legebat. Hæc autem docendi forma optimis de cauſis abrogata eſt. Rem ita narrat Robertus Gouletus Pariſienſis Theologus in libello, quem de Academiæ magnificentia iuris publici fecit anno M. D. XVII. *Fuit retroactis temporibus*

bus generalis & publicus Ethicorum lector ſuper examinandos in vtroque examine licentiandos, ſtipendia non modica recipiens, qui circa feſtum Purificationis per Artium Facultatem de aliqua prædictarum Nationum per vices eligebatur, & ſuas lectiones per duos annos continuabat. Sed propter inſolentias, perpetratáque in huiuſmodi electione homicidia, ceſſauit talis lectio, & nouo condito ſtatuto, quilibet artium Regens ſpecialem ſuis ſcholaſticis facit Ethicorum lectionem, à quibus in fine curſus moderata pro labore ſuo recipit ſtipendia.

Raphaël Volaterranus conqueritur Ariſtotelis obſcuritatem in Theologorum commentarios deriuatam eſſe.

VOLATERRANVS libro XXXVII. Vrbanorum commentariorum de Dialectica diſputans, cùm alia multa in Philoſophiæ & Theologiæ Profeſſoribus reprehendit, tum illud maximè, quòd Ariſtotelis obſcuritatem in Theologiam induxerant. *Zeno*, inquit, *Eleates primus hanc Philoſophiæ partem ad verborum contentionem deduxit, ne dicam, inquinauit. Cùm planè ex Epicuri ſententia res naturæ Dialectica opus non ha-*

Digitized by Google

beant, multóque minùs Theologia, vt ait Hieronymus, ambitionis commenta ſunt omnia, vt ſcientia difficilior cognitu putaretur: Satíſque conſtat, ipſum quandoque Ariſtotelem gloriatum apud Alexandrum fuiſſe, Phyſicam abs ſe editam neminem eſſe ſatis intellecturum. Neoterici verò multò ambitioſiùs hanc inuolucris & ænigmatis poſtea diſtorſerunt, vt iam ſphinge opus ſit ad artem Raimundi. Is enim vir Gallicus ſublimi doctrinâ ſub Ioanne XXII. alia quoque obſcuriora reliquit, quæ in ſanctuariis Pariſiorum adſeruari ferunt. Sed & hæc contagio noſtros iamdudum affecit Religioſos, & in eorum conciliabulis & diſputationibus is maximè prouehitur, qui ceteris clamoſior & arrogantior videtur tum maximè ſapere, ſi portentoſis nominibus è cœno commentariorum depromptis, quàm minimè ab aliis intelligatur. Neque ars vituperanda, quæ ſicuti ſobriè percepta ingenium acuere, ſic peruertere poterit, ſi multum hæc temporis, ac de verbis magis, quàm de rebus, déque victoria magis, quàm de veritate ſolicitum teneat. In hac igitur temporis breuitate vtilia tantùm, & quæ ad vitæ faciant frugem, ediſcenda. Quibus verbis quid poteſt eſſe prudentius?

Digitized by Google

De Ariſtotele Theologicis nimiùm immixto grauium atque eruditorum hominum Ioannis Trithemij, Hieronymi Hangeſti, Ioannis Maioris, Iudoci Clicthouei, Facultatis Theologiæ, Facultatis Artium, & Alberti Pighij querela.

VT in ſuperioris, ita & in huius fortunæ decurſu graues & eruditi viri non diſſimularunt fuiſſe, qui Theologiæ quæſtiones ad relatam Gregorij Papæ IX. legem non expenderint, & Ariſtotelicis ſophiſmatibus infuſcarint.

Ioannes Trithemius refertur, & in bonam partem explicatur.

HIC auctor, quem conuenienter retuli cap. III. huc quoque percommodè referri poteſt; non ſolùm, quia decurrente hac fortuna eminuit; ſed etiam, quia illius teſtimonium temperamento quodam mihi videtur indigere. Quod igitur temperamentum non habuit tunc, modò ſic accipiet. Cùm Trithemius dicit, à temporibus Abaëlardi *Sæcularem*, id eſt, Ariſtotelicam *Philoſophiam cæpiſſe ſacram Theologiam inutili ſua curioſitate fœdare*, non omnes omnino Theologiæ Profeſſores attingit. Certè

non attingit illos, qui Theologicas quæſtiones eo definiunt modo, quem Gregorius IX. dignâ Chriſtiano Pontifice ſapientiâ præſtituit; ſed attingit alios, qui Gregorio in tractandis ſacræ doctrinæ theorematibus non obtemperant.

Hieronymus Hangeſtus refertur & explicatur.

Hic Pariſienſis Theologus in libro, quem de Academiis aduerſus Lutherum edidit, hinc Theologos, qui id fecerant, redarguit, inde redarguendam non eſſe Theologiam contendit. Verba ſunt è cap. 11. *Ob nonnullos Profeſſores nequaquam declamanda eſt Scholaſtica Theologia in ſophiſmata paulatim delapſa: ſiccine apud huiuſmodi vanos reſidet vniuerſa Scholæ auctoritas? Reuera minimè. ac potiùs exploduntur illi ac riſui habentur.* Quo factum eſt, vt tunc Scholaſtica Theologia aliter atque aliter definiretur. Lutherus apud eundem Hangeſtum laudato cap. eam Theologiam ita definit: *Scholaſtica Theologia eſt ea, quæ à Pariſienſium Sorbona mixtione quadam ex diuinis eloquiis & Philoſophicis rationibus, tanquam ex Centaurorum genere biformis diſciplina conflata eſt.* Hanc definitionem Hangeſtus vti falſam refellit, & ea, quæ

antè citauimus, ſubnectit. Tum cap. III. Scholaſticam Theologiam hoc modo definit: *Scholaſtica Theologia eſt diuinarum Scripturarum peritia, recepto, quem Eccleſia approbat, ſenſu, non ſpretis orthodoxorum Doctorum interpretationibus, & cenſuris, ac interdum aliarum diſciplinarum non contempto ſuffragio.*

Ioannes Maior refertur & explicatur.

HIC Pariſienſis Theologus Hangeſto æqualis, lib. I. Sent. quæſt. IV. prologi eum nominat Theologum, *qui multos paſſus Scripturæ ſacræ intelligit, & vnum paſſum ſcit exponere per alium, & facere omnia quadrare. & ſic patet*, inquit, *quòd vnus Theologus eſt melior, quàm alter, qui plura Theologalia nouit, & ſolidior arbiter eſt ad lites in ea dirimendas*. Hæc eſt egregia Theologi definitio.

Deinde in II. Sent. diſtinct. XXX. quæſt. IV. editionis tam anni M. D. X. quàm anni M. D. XIX. *De Doctoribus*, inquit, *pudet loqui. Multi enim eorum magis ſunt doctrinæ, vel dictis potiùs ſuorum doctorum addicti, quàm famatiſſimis ſanctis Patribus pariter ac eruditiſſimis; dummodo manu teneant ſuos, non eſt eis curæ, quid ſenſerit Ariſtoteles in naturalibus, vel Auguſtinus in ſacris eloquiis.*

Digitized by Google

Tum in epiſtola ad Natalem Bedam, & Petrum Tempeſtam Pariſienſes Theologos, quæ commentario in lib. II. Sent. editionis anni M. D. XXVIII. præfigitur: *Duobus ferme ſæculis iam tranſactis Theologiam tractantes quæſtiones merè Phyſicas & Metaphyſicas, & nonnunquam Mathematicas ſuis ſcriptis ingerere haud ſunt veriti, quorum veſtigiis tametſi inuitus, illorum tamen exemplo innixus ſimilia in diſputationibus noſtris pertractare non erubui. Verùm abhinc decem plus minúſve annis magna peſtilentium hæreticorum cohors cortice ſacrorum fulta, quanquam abominabilia deliria inuexit, hoc tamen boni ſuos inter errores intulit, vt ſacris literis, & illarum illuſtrationi Theologiæ Profeſſores ſincerius inſudarent, & aliena ſtudia reiicerent.* Pauci ſunt, qui hoc faterentur.

Iacobus Almainus refertur.

Æqualis vtrique Hangeſto & Maiori Iacobus Almainus Pariſienſis quoque Theologus, quod olim Gerſon damnauerat, non obſcurè damnat in quart. Sent. diſt. XVI. quæſt. II. *Vtrum remiſſio culpæ præcedat infuſionem gratiæ, ſiue ſit vna mutatio. In illa quæſtione magna eſt inter Doctores altercatio. Sed parua difficultas & vtilitas.* Enimuero

vtilitas non eſſet parua, ſi hæc quæſtio quoad diſputandi formam è ſchola Chriſti, non Ariſtotelis prodiret.

Iudocus Clicthoueus refertur.

HIS quoque æqualis Iudocus Clicthoueus flagitium iſtud exagitat in ſermone de beato Thoma Aquinate: *Non parum dolemus miſeram noſtræ tempeſtatis ſortem, qua tam fertilis & fecunda doctrinæ ſeges paſſim negligitur & pro nihilo ducitur. Anfractuoſa verò dogmata, captiunculas, fallacias, paralogiſmos vbertim eructantia habentur in pretio, diurna pariter & nocturna verſantur manu. Siccine, præſtantiſſimi Patres, abſtruſa diuinarum literarum ſenſa recluſum iri putandum eſt, cùm ſophiſmatis, tendiculis, & argutiolis nil niſi futile quiddam & inane molientibus, alios vt pedicis irretire, implicare, illaqueare contenditur? Huiuſmodi planè multiplices hydras, & implexos inſtar Gordiani nodi laqueos in rebus potiſſimùm diuinis pertractandis ſacra quoque Scriptura deteſtatur, inquiens, qui Sophiſticè loquitur, odibilis eſt. Atqui cùm cauillationibus, captionibus & importunis id genus calumniis S. Thomæ ceterorúmque probatorum auctorum doctrina poſthabetur; aliud ſanè meo iudicio nihil efficitur,*

quàm quòd limpidiſſimus defæcatur fons aquam viuam ſcaturiens, vt ex turbulento riuo lutoſa hauriretur aqua. Hæc ille, qui primus è Pariſienſibus Theologis aduerſus Lutheranos calamum ſtrinxit, quíque poſtea reliquum vitæ ſuæ tempus confutandis illorum erroribus tranſmittendum putauit.

Facultas Theologiæ damnauit Lutheri propoſitiones duas, quæ ad Ariſtotelem nonnihil pertinent.

CVM annus Chriſti agebatur milleſimus quingenteſimus viceſimus primus, Facultas Theologiæ plures Martini Lutheri propoſitiones damnauit. In iis ſunt duæ, quæ ad Ariſtotelem nonnihil pertinent.

Prior eſt hæc: *Philoſophia Ariſtotelis de virtute morali, de obiecto, de actu elicito talis eſt, quæ nec in populo doceri poſſit, nec ad ſcripturæ intelligentiam vtilis, quia continet duntaxat portenta verborum, nonniſi ad contentiones verborum conficta. Hæc propoſitio quantum ad omnes ſuas partes loquendo de Philoſophia Ariſtotelis, in his maximè, in quibus à fide non diſcedit, eſt falſa, & tanquam ab inimico ſcientiæ arroganter & inſipienter aſſerta.*

Poſterior: *Theologi Scholaſtici Ariſtotelis*

moralia prorſus conuenire mentiti ſunt, cum Chriſti Paulíque doctrina. Has propoſitiones impudenter & falsò Scholaſticis imponit ſcriptor, quod non eſt verum: quanquam ſatis exploratum ſit in multis moralia Ariſtotelis cum Chriſti Paulíque doctrina conſentire.

Facultas aſſerit quidem doctrinam Ariſtotelis; ſed ſi quis qua ratione aſſerat, & quid aſſerendo excipiat, conſideret, Facultatem ab antiquis Patribus, qui Ariſtotelem tantopere oderunt, non planè diſſentire iudicabit.

Pariſiis à Senatu, & Facultate Artium accuſantur quidam Theologi, quòd profeſſioni ſuæ non vacent vti par eſt.

HIC viſum eſt pretium curæ grauiſſimam ea de re querelam referre, quæ ſic extat in Academiæ commentariis nuper in lucem editis. *Anno Domini* M. D. XXX. *menſe Auguſto. Prætermitto à digniſſimo Domino primo Præſide Senatus Pariſienſis ex vnaquaque Facultate deputatos conuocatos fuiſſe, vt prudentibus fidiſque conſiliis toti Academiæ proſpiceret, in qua tranquilliſſimè bonarum literarum ſtudia, nonnullis tamen tumultibus agitata, floreſcerent. Nam dum neſcio quo fatali tumultu ſurſum deorsúmque omnia il-*

Digitized by Google

lius iudicio miſcerentur, ſiue Chriſtianæ religionis ſtatum inſpiceret, ſiue rerumpublicarum conditionem reputaret, ſiue ſtudiorum ac ſacrarum literarum rationem intueretur, nonnullas obuerſantes nugas ſumma fide, mira diligentia, parique dexteritate ex Regis decreto reformare ſtatuit. Qua ex re dum à nonnullis Theologis peterentur reformationes Facultatis Artium, ita & certè ſcripto obtulerunt deputati Facultatis Artium eidem Domino primo Præſidi, noſtram hanc Academiam Pariſienſem ſummo ludibrio hactenus exteris nationibus fuiſſe, non aliam ob cauſam, quàm quòd omiſſis Euangeliis & ſanctis Eccleſiæ Doctoribus, Cypriano, Chryſoſtomo, Hieronymo, Auguſtino & ſimilibus, ſophiſticen neſcio quam ac Dialecticen, in qua non placuit Deo ſaluare ſuum populum, noſtrates tamen Theologi profiterentur, contra id quod habetur in cap. C. Nónne, & penè per totam XXXVII. *diſtinct. Itaque petierunt deputati Facultatis Artium, vt præteritis emendatis dum nimia ſocordia vniuerſum linguarum iudicium neglexiſſent, nullus in futurum ad hunc gradum Facultatis Theologiæ admitteretur, niſi omnibus his doctrinæ generibus affatim inſtructus eſſet, iuxta Clem.* I. *de mag. & in cap. vt veterum.*

Albertus Pighius refertur, & nonnihil emollitur.

HIC auctor, qui tunc in Germania cum ſectariis pugnabat fortiter, eandem veræ Theologiæ calamitatem conqueritur. In libri v. Hierarchiæ Eccleſiaſticæ capite 1. Marſilium Patauinum hominem Ariſtotelicum magis, quàm Chriſtianum appellat, quòd Ariſtotelis auctoritatem & rationes adhibet. Verba ſunt: *Scripſit is ante annos ducentos ad Ludouicum Bauarum temporibus Ioannis XXII. à quo ille excommunicatus fuerat.* Et paullo pòſt: *Fuit homo Ariſtotelicus magis, quàm Chriſtianus, atque ex illius mrgis, quàm ex Chriſti inſtitutis nouam Eccleſiaſticæ Hierarchiæ formam conatus effingere.* Et poſt alia: *Deinde quia nec ab initio ingenuè & ſimpliciter proponit id, quod conatur demonſtrare, ſed planè diſsimulat, ſenſim ad hoc veniẽs, & alias quaſdam ſententiolas ſubdolè adſtruens ratiunculis quibuſdam Dialecticis & Ariſtotelicis. Quæ prima fronte nihil in ſe continere videntur, quod magnoperc animaduertendum ſit, quapropter nec lectorem aliò properantem detinent, aut ad ſui diſcuſsionem exactiorem inuitant. At cùm ad cauſam ventum eſt, eiſdem ſententiolis, velut antè certò demonſtratis, tanquam primis & indubitatis principiis vtitur. Sic fallit lectorem incautum, & fouet impium.* Quo

ſit, vt Pighius Marſilium Pſeudo-Theologum ſemel atque iterum vocet.

Sanctus Thomas, Facultas Theologiæ Pariſienſis, Hieronymus Hangeſtus, & Ioannes Maior certum præſcribunt modum, quo habitæ de Scholaſticis querelæ ſatisfieri poſſit.

Rem hanc, quæ momenti videtur grauiſſimi ac difficillimi, ſic breuiter expeditum imus.

Beatus Thomas in prima part. quæſt. I. art. VII. ad ſecundum de Theologia ſcribit: *Sacra doctrina vtitur auctoritatibus canonicæ Scripturæ propriè ex neceſſitate argumentando, auctoritatibus verò aliorum doctorum Eccleſiæ, quaſi argumentando ex propriis, ſed probabiliter. Innititur enim fides noſtra reuelationi Apoſtolis & Prophetis factæ, qui canonicos libros ſcripſerunt, non autem reuelationi, ſi quæ fuit aliis Doctoribus facta.* Sic Theologiam definit.

Facultas ſuprà in cap. x. cùm B. Thomæ libros expendit, perſcrutatur & de iis vniuerſim cenſet, pauca quidem tradit, ſed inſtituto noſtro opportuniſſima, nec à relata Theologiæ definitione aliena. Sunt autem eiuſmodi: *Eius* (S. Thomæ) *doctrina in multis innititur auctoritatibus &*

Digitized by Google

rationibus Philoſophorum & præcipuè Peripateticorum. Et poſt alia: *Nec apparet iſtud mirabile, ſi ſanctus Thomas in hac doctrina errauit, quia vt dicunt, non loquitur ibi Theologicè, cùm nullam ſacræ Scripturæ, aut Sanctorum auctoritatem inducat, ſed ſolùm Philoſophicè, & ſecundùm rationes naturales.*

Hieronymus Hangeſtus antè laudatus, poſtquam abiecit Theologiæ Scholaſticæ definitionem, quam Lutherus in illius odium fabricauerat, legitimam definitionem propoſuit: *Scholaſtica*, inquit, *Theologia eſt diuinarum Scripturarum peritia, recepto, quem Eccleſia approbat, ſenſu, non ſpretis orthodoxorum Doctorum interpretationibus & cenſuris, & interdum aliarum diſciplinarum non contempto ſuffragio.*

Ioannes Maior etiam antè laudatus Theologum definit: *Qui multos paſſus Scripturæ ſacræ intelligit, & vnum paſſum ſcit exponere per alium, & facit omnia quadrare.* Qui Theologum definit, Theologiam definire cenſetur. Theologiæ Scholaſticæ definitiones hæ omnes ad eundem ſpectant ſcopum, & ſerram pæne eandem reciprocant. Ex iis autem modus præſtituitur, quo multorum expoſtulationi iuſtæ ſatisfiat. Igitur ſumat quis in manus Scho-

Digitized by Google

laſticos Doctores quoſcunque, legat & perlegat, & cùm inciderit in quæſtiones, articulos, membra, capita, partes, ſectiones vel alios ſimiles titulos, quibus allatæ definitiones Theologiæ conuenient, tunc ſtudioſè amplectatur, & auctorem ea in re verum eſſe de ſchola Theologum ingenuè pronuntiet. Sed cùm incurrerit (quod non raro fiet) in quæſtiones, articulos, membra, capita, partes, ſectiones, vel alios ſimiles titulos, quibus allatæ definitiones Theologiæ non conuenient, procul amandet, & auctorem ea in re falſi atque ementiti nominis eſſe Theologum intrepidè dicat, & tunc negari meritò non poterit, quin auctor ille ſcholæ quiſquis fuerit, dogmata Theologica tractauerit ad normam definitionis, quam Lutherus compoſuit: dicenda profectò ſunt cum veritate, quæ veritas ipſa geſſit. Quidquid id eſt, breuiùs enunciabitur, ſi quis cum Facultate Theologiæ ſic dicat: hic vel ille auctor ſeu Theologus in hoc vel illo argumenti genere, quod tractat, non loquitur Theologicè ſed Philoſophicè. Repellendus ergo eſt, quia Theologum non agit, ſed Philoſophum. Et ſanè qui dogma verè Theologicum Philoſophicis, non Theologicis

rationibus probat, id prodere citiùs, quàm probare mihi videtur.

Sed audio, qui reponant, non omnes quæſtiones, in quibus ſoluendis deſudant Scholaſtici, tractari poſſe, quemadmodum tractandas eſſe allatæ definitiones Theologiæ præſcribunt. Quid aliud inde quæſo ſequitur, niſi quòd quæſtiones huiuſmodi à Theologo tractandæ non ſint; ſed Philoſopho relinquendæ, ſi tamen relinqui debeant, & non potiùs abiici & obliterari. Reſponſio hæc non eſt mea, ſed Gregorij IX. cuius in cap. VI. verba retulimus: *Magiſtri*, inquit, *& ſcholares Theologiæ in Facultate, quam profitentur, ſe ſtudeant laudabiliter exercere, nec Philoſophos ſe oſtentent, ſed ſatagant fieri Theodidacti, nec loquantur in lingua populi linguam Hebræam cum azotica confundentes; ſed de illis* TANTVM *in ſcholis quæſtionibus diſputent, quæ per libros Theologicos, & Sanctorum Patrum tractatus valeant terminari*. Per libros Theologicos Scripturas ſacras maximè intelligit, ſiue quia illos Sanctorum Patrum tractatibus præponit, ſiue quia Scripturæ ſacræ verè dici poſſunt libri Theologici, ſiue quia Pontifex iubet, vt Theodidacti fiant ij, qui Theologiæ incumbunt, ſiue

Digitized by Google

demum, quia Pontifex in recenſione librorum quibus vti debent Theologi, Scripturæ ſacræ non eſſet oblitus: Et nemo dicet hoc, niſi qui voluerit illum iniuria graui afficere.

CAPVT XIII.

Sexta Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur: In qua Ramus & Ariſtoteles in arenam deſcendunt, hic cum laude vincit, ille ſine difficultate vincitur: dimicantibus cum Ariſtotele Franciſco I. & nonnullis Profeſſoribus.

VT nihil eſt in rebus humanis firmum ac ſtabile, ab omnibus, quæ antè recenſui, ſtatutis paulatim receſſum eſt, doctrináque Ariſtotelis vniuerſa Pariſienſes ſcholas occupauit. Idque impunè. Nam ſine vllo diſcrimine & anathematis metu lecti ſunt libri omnes, ſiue qui Dialecticam, ſiue qui Phyſicam & Metaphyſicam docerent. Quamobrem Franciſco I. Rege grauiſſimos in Academia patronos, adeò non oppugnatores, habuerunt. Ex quo enim Petrus Ramus Dialecticas inſtitutiones & Ari-

Ariſtotelicas animaduerſiones edidit, tunc in eadem Academia de retinendis Ariſtotelis operibus & doctrina, quæ ab Ramo explodebatur, actum eſt. Quæ res in quodam Rectorum Pariſienſis Academiæ Librario ſic narratur. *Eo Rectore* (Guillelmo Montuello) *neſcitur, quo genio malo irrumpente in Academiam, ingens facta eſt omnium ſtudiorum derepente perturbatio, edito recens libello, cui titulus erat, Animaduerſiones Ariſtotelicæ, compoſito ad extingeundam in totum doctrinam vnius Ariſtotelis omnium Philoſophorum facilè principis. Cui ſanè morbo non leuiter graſſanti, & mentibus ad quiduis, quod ſit nouum & inauditum facilè ſequacium paulatim ſe ſe inſinuanti, maturè & conſultò eſt occurſum partim decreto iudicum, qui prudenter librum illum ſtatim ſuppreſſerunt, & ne diuenderetur publicè, inhibuerunt, partim editis breui aliquot libris pro Ariſtotele, quibus auctoris libelli iſtius calumniarum & mendaciorum pleni intercluſæ ſunt furiæ. Poſtremò tandem Chriſtianiſſimi Regis conſilio cùm ſuperiora omnia viderentur eſſe ſatis ad tantum ignem, qui quotidie magis ac magis flagrabat, reſtinguendum, delecti ſunt tres in omni linguarum & literarum genere exercitatiſſimi, qui cùm libellum illum & al-*

Digitized by Google

terum eiuſdem auctoris propiùs penitiúſque inſpexiſſent, & libellorum auctorem iuxta Regis decretum, præſentem pro ſe dicentem præſentes ipſi audiuiſſent, ex æquo & bono iudicantes, magnam incluſam eſſe libellis imprudentiam & ignorantiam Regi declararunt, qui pro ſua in ſuam Academiam ſolita beneuolentia confectis regio ſigillo notatis literis, omnibus regni partibus fugiendam hanc peſtem ſignificandum cenſuit. Harum autem literarum, quæ actis publicis incluſæ ſunt, data eſt: Donné à Paris le X. *Mars* M. D. XLIII. *& de noſtre regne le* XXX. *Quarum tenor ſequitur ad verbum. François par la grace de Dieu Roy de France: A tous ceux qui ces preſentes lettres verront, Salut. Comme entre les autres grandes ſolicitudes que nous auons toûiours eüës, de bien ordonner & eſtablir la choſe publique de noſtre Royaume, nous auons mis toute la peine, que poſſible nous a eſté, de l'accroiſtre & enrichir de toutes bonnes lettres & ſciences, à l'honneur & gloire de noſtre Seigneur, & au ſalut des Fideles, puis n'agueres aduertis du trouble aduenu à noſtre chere & aimée l'Vniuerſité de Paris, à cauſe de deux Liures faits par Maiſtre Pierre Ramus, intitulez l'vn* Dialecticæ Inſtitutiones, *& l'autre* Ariſtotelicæ animaduer-

ſiones, & *des procez & differents, qui eſtoient pendans en noſtre Cour de Parlement audit lieu, entre elle & ledit Ramus, pour raiſon deſdits Liures, nous les euſsions éuoquez à nous, pour ſommairement & promptement y pouruoir, & à cette fin euſsions ordonné, que Maiſtre Antoine de Gouea, qui s'eſtoit preſenté à impugner & debattre leſdits Liures, & ledit Ramus qui les ſouſtenoit & defendoit, éliroient & nommeroient de chacun coſté, deux bons & notables perſonnages, connoiſſans les Langues Grecques & Latines, & experimentez en Philoſophie, & que nous élirions & nommerions vn cinquiéme, pour viſiter leſdits Liures, ouïr leſdits de Gouea & Ramus en leurs aduis : ſuiuant laquelle noſtre Ordonnance euſt ledit Gouea éleu & nommé Maiſtres Pierre Danés, & François à Vicomercato ; & ledit Ramus Maiſtre Iean Quentin Docteur en Decret, & Iean de Beaumont Docteur en Medecine ; & nous pour le cinquiéme, euſsions nommé & ordonné noſtre cher & bien aimé Maiſtre Iean de Salignac Docteur en Theologie : pardeuant leſquels leſdits de Gouea, & Ramus euſſent eſté ouys en leurs diſputes & debats, iuſques à ce que pour interrompre l'affaire, iceluy Ramus ſe ſeroit porté pour appellant deſdits Cenſeurs, dont*

nous aduertis euſſions decerné nos Lettres à noſtre Preuoſt de Paris, ou à ſon Lieutenant, pour contraindre leſdits de Gouea & Ramus à parfaire leurs diſputes, afin que par leſdits Cenſeurs nous fuſt donné ledit aduis, nonobſtant ledit appel, & autres appellations quelconques, ſuiuant leſquelles nos Lettres, euſſent leſdits de Gouea & Ramus derechef comparu pardeuant leſdits Cenſeurs, & voyant que par iceluy Ramus leſdits Liures ne ſe pourroient ſouſtenir, euſt declaré n'en vouloir plus diſputer, & qu'il les ſoûmettoit à la cenſure des deſſuſdits; & comme on y vouloit proceder, leſdits de Quentin & Beaumont, l'vn aprés l'autre, euſſent declaré ne s'en vouloir plus entremettre. Au moyen dequoy euſt iceluy Ramus eſté ſommé & requis d'en élire & nommer deux autres. Ce qu'il n'euſt voulu faire, & ſe fuſt du tout ſoûmis aux trois autres deſſus nommez, leſquels aprés auoir le tout veu & conſideré, euſſent eſté d'aduis, que ledit Ramus auoit eſté temeraire, arrogant & impudent, d'auoir reprouué & condamné le train & art de Logique, receu de toutes les Nations, que luy meſme ignoroit, & que parce qu'en ſon Liure des Animaduerſions il reprenoit Ariſtote, eſtoit éuidemment connuë & manifeſte ſon ignorance: Voire qu'il auoit mau-

Digitized by Google

uaiſe volonté, de tant qu'il blaſmoit pluſieurs choſes qui ſont bonnes & veritables, & mettoit ſus à Ariſtote pluſieurs choſes, à quoy il ne penſa oncques. Et en ſomme ne contenoit ſondit Liure des Animaduerſions que tous menſonges, & vne maniere de médire, tellement qu'il ſembloit eſtre le grand bien & profit des Lettres & ſciences, que ledit Liure fuſt du tout ſupprimé: Semblablement l'autre deſſuſdit intitulé: Dialecticæ Inſtitutiones, *comme contenant auſſi pluſieurs choſes fauſſes & eſtranges: Sçauoir faiſons, que veu par nous ledit aduis, & eu ſur ce autres aduis & deliberations, auec pluſieurs ſçauans & notables perſonnages eſtans lés nous, auons condamné, ſupprimé & aboly, condamnons, ſupprimons & aboliſſons leſdits deux Liures, l'vn* Inſtitutiones Dialecticæ, *l'autre* Ariſtotelicæ Animaduerſiones, *& auons fait & faiſons inhibitions & defenſes à tous Imprimeurs & Libraires de noſtre Royaume, Pays, Terres & Seigneuries, & à tous autres nos Sujets, de quelque eſtat ou condition qu'ils ſoient, qu'ils n'ayent plus à imprimer, ou faire imprimer leſdits Liures, ne publier, vendre, ne debiter en noſdits Royaume, Pays, Terres & Seigneuries, ſous peine de confiſcation deſdits Liures, & de punition corporelle, ſoit qu'ils*

ſoient imprimez en iceux nos Royaume, Pays, Terres & Seigneuries, ou autres lieux non eſtans de noſtre obeïſſance : Et ſemblablement audit Ramus, de ne plus lire leſdits Liures, ne les faire écrire ou copier, publier, ne ſemer en aucune maniere, ne lire en Dialectique ne Philoſophie, en quelque maniere que ce ſoit, ſans noſtre expreſſe permiſſion : Auſſi de ne plus vſer de telles médiſances & inuectiues contre Ariſtote, ne autres anciens Autheurs, receus & approuuez, ne contre noſtredite fille l'Vniuerſité & Suppoſts d'icelle, ſous les peines que deſſus. Si donnons en mandement, & commettons par ces preſentes, à noſtre Preuoſt de Paris, ou à ſon Lieutenant, Conſeruateur des Priuileges, par nous & nos Predeceſſeurs Rois donnez & octroyez à noſtredite fille l'Vniuerſité, que noſtre preſent Iugement & Ordonnance il mette, ou faſſe mettre à deuë & entiere execution, ſelon ſa forme & teneur, & à ce faire ſouffrir & obeïr, contraigne & faſſe contraindre tous ceux qu'il appartiendra, & pour ce feront contraindre par toutes voyes & manieres deuës & raiſonnables, nonobſtant oppoſitions & appellations quelconques, pour leſquelles ne voulons eſtre differé. Et pour ce qu'il eſt beſoin de faire notifier noſdites defenſes en pluſieurs lieux de noſtre Royaume, Ter-

res & Seigneuries, afin de les faire obſeruer; nous voulons qu'au vidimus d'icelles, fait ſous ſeel Royal, ou ſigné par collation par l'vn de nos amez & feaux Notaires & Secretaires, ſoit adiouſtée foy comme au preſent Original. Mandons en outre à tous nos autres Iuſticiers & Officiers, & à chacun d'eux, ſi comme il luy appartiendra, que noſdites defenſes & inionctions ils faſſent obſeruer, en procedant par eux contre les infracteurs d'icelles, ſi aucuns en y a, par les peines cy-deſſus indites, & autres qu'ils verront eſtre à faire par raiſon. En témoin de ce nous auons fait mettre noſtre ſeel à ceſdites preſentes. Donné à Paris le X. *iour de May l'an de grace* M.D.XLIII. *& de noſtre regne le trentiéme.*

In hac autem regia conſtitutione ſingillatim deducuntur, quæ Rector Montuellus in compendium miſit. Quare cùm huius conſtitutionis ſumma ſit Montuelli narratio, minùs videtur neceſſe, vt illa Latino ſermone donetur. Adnotaſſe tamen momenta ſeptem operæpretium eſt. Imprimis ea contentio, quæ decreto regio ſedatur, primùm exorta eſt inter Petrum Ramum, & Antonium Goueanum, qui plures ſtatim Academiæ Magiſtros in ſuas partes traxit, & in aduerſarium concitauit. Dein-

Digitized by Google

de poſt multas altercationes priuatis ſtudiis potiùs, quàm publico bono incenſas, res ſelectorum ab vtroque virorum arbitrio commiſſa eſt. Ramus optauit Ioannem Quintinum in Decretis Doctorem, & Ioannem Bellomontanum in Medicina Magiſtrum; Goueanus verò Petrum Daneſium & Franciſcum Vicomercatenſem, quibus Rex proprio motu adiecit Ioannem Salignacum in Theologia Profeſſorem. Tum vbi Ramus & Goueanus coram his arbitris diſputationes inſtituiſſent, Ramus vt negotij curſum abrumperet, ab iudicio arbitrorum prouocauit. Quartò, Rex edixit, vt remota omni prouocatione diſputationes coram arbitris & cenſoribus abſoluerentur. Quintò, Ramus vbi cauſa caſurum ſe peruideret, dicto audiens Regi libros ſuos arbitrio Cenſorum ſubiecit. Sextò, cùm ad librorum cenſuram ventum eſt, Ioannes Quintinus & Ioannes Bellomontanus ſubtraxerunt ſeſe, & omnem à ſe iudicandi poteſtatem abalienarunt. Poſtremò, Ramus ſic à ſuis deſertus trium aliorum iudicio eoſdem libros adhuc ſubmiſit. Hi autem cùm Rami libros damnaſſent, regiæ conſtitutioni cauſam dederunt. Ceterùm in huius fortunæ mutatione licèt
Digitized by Google

de Ariſtotelis Dialectica moueretur quæſtio, Rex tamen reliquos cum illa libros aſſerere videtur. Sed ſi res ex ſeipſa penſetur, ſatis erat rationi conſentaneum, vt cùm Ramus alios Ariſtotelis libros non reprehendiſſet, eos quoque Franciſcus non attingeret.

CAPVT XIV.

Res multæ ad ſuperiorem fortunam, & illius decurſum animaduertuntur.

Non immeritò Gallica Latinis admiſcentur.

ET primùm quidem cur iſto & ſequente capite XVII. Gallica Latinis admiſceam, Maieſtas regia facit, & Pariſienſis Senatus amplitudo. Quæ enim Rex edixit, & Senatus decreuit, cùm certis ac ſolemnibus exprimantur verbis, tenore proprio referri debuerunt. Apud Hiſpanos Italóſque ſcriptores pridem in more poſitum eſſe video, vt conceptas vernaculè ſuorum Principum ſanctiones Latinis non dubitent operibus illigare. Accedit eò, quòd eorum, quæ Gallico ſermone referentur, ſummam Ro-

mano complector. Præterea non minùs rationi congruit Gallica, quàm Græca Latinis interſerere: quod magni atque eruditi viri facere conſueuerunt.

Neque de cauſa Rami, neque de facto Franciſci Regis quicquam pronuntiandum.

Hoc deinde loco Petrum Ramum defendere non eſt animus nec ingenium. De Franciſci quoque primi facto nec pronuntio, nec is ſum, qui pronuntiare velim aut poſſim. Scribo tantùm hiſtoriam, cui quæ geſta ſunt, ſimpliciter narrare incumbit. Verùm adiiciam nonnulla, quæ non modò ſextæ huic fortunæ allatura ſunt lucem, ſed & cum illa connecti videntur.

Franciſcus Rex in facto ſuo dedit exemplum, non accepit.

Tvm quando Franciſcus Ariſtotelis Dialecticam & doctrinam in ſcholis Chriſtianorum aſſeruit, ſuum eſt exemplum. Id enim neque Conſtantinus, neque Theodoſius, neque Iuſtinianus, neque Carolus Magnus, neque vllus alius Princeps antea fecerat. Quinimmò Philippus Auguſtus

Digitized by Google

igni tradita Ariſtotelis opera vidit, & tacuit. Præterea id Franciſcus præſtitit illorum conſilio, quorum maiores Ariſtotelis libros igni tradendos eſſe iudicarant: fuit hæc prima Ariſtotelis in Academia Pariſienſi fortuna, quæ flammis vltricibus eluxit.

Audomarus Talæus Rami controuerſiam illuſtrat.

QVARTÒ egregius eſt hanc in rem Audomarus Talæus, qui quæ fuerint partium ſtudia, ſic exponit in ſua ad Carolum Lotharingium Card. Academia: *Quibus omnibus, Epicureis, Peripateticis, Stoïcis, cùm ſententia ſemel aliqua in animo inſedit, nefas putant eam deponere, vt Cicero ſcribit. Sed neſcio quomodo plerique errare malunt, eámque ſententiam, quam ſemel adamarunt, pugnaciſſimè defendere, quàm quid conſtantiſſimè dicatur exquirere. Cur tam pauci igitur Academici? quia pauci firmo conſtantíque iudicio ſunt, & plerique diſcendi cognoſcendíque laborem fugiunt. Itaque Cicero Academicorum paucitatem, ſolitudinémque Academiæ ſic excuſat. Quam, ait, nunc propemodum orbam eſſe in ipſa Græcia intelligo, quod non Academiæ vitio, ſed tarditate hominum*

Digitized by Google

arbitror contigiſſe: Nam ſi ſingulas diſciplinas percipere magnum eſt, quanto maius omnes? quod facere iis eſt neceſſe, quibus propoſitum eſt, veri reperiendi cauſa, & contra omnes Philoſophos & pro omnibus dicere. Plerumque autem cæcus ille amor ex aliqua auctoritatis opinione efficitur, quod vehementer eſt in hac libera philoſophandi veritate reprehendendum. Cicero. Qui autem requirunt, quid quaque de re ipſi ſentiamus, curioſiùs id faciunt, quàm neceſſe eſt. Non enim tam auctores in diſputando, quàm rationis momenta quærenda ſunt. Quin etiam obeſt iis plerunque, qui diſcere volunt, auctoritas eorum, qui ſe docere profitentur: deſinunt enim ſuum iudicium adhibere. Id habent ratum, quod ab eo, quem probant, iudicatum vident. Nec verò probare ſoleo id, quod de Pythagoreis accepimus, quos ferunt, ſi quid affirmarent in diſputando, cùm ex his quæreretur, quare ita eſſet, reſpondere ſolitos, αὐτὸς ἔφα, ipſe dixit: Ipſe autem erat Pythagoras. Tantùm opinio præiudicata poterat, vt etiam ſine ratione valeret auctoritas. Eiuſdem erroris vanitas in quibuſdam Ariſtoteleis eſt, qui tantùm tribuunt ſuo magiſtro, vt eum Deum quendam exiſtiment, Ariſtoteli repugnare, idem propemodum eſſe credant, quod naturæ, veritati, Deo re-

Digitized by Google

pugnare. Itaque cùm frater meus Petrus Ramus in Ariſtoteleorum ſententiam vſitatiſſimo illo, & omnibus temporibus approbatiſſimo more dixiſſet, duo homines tam vehementer irati commotíque ſunt, vt qui Ariſtotelem reprehenderet, exiſtimarent eum omnes artes conturbare, iura humana & diuina peruertere, omnem humani iudicij libertatem eripere, denique è mundo quaſi mundi ſolem tollere; atque Ariſtotelico ſpiritu afflati, exclamarent, tantum ſcelus igne expiandum eſſe, & ne teſtimonio tantæ ſtultitiæ careremus, (vix enim credibile id eſſet, niſi ſcripto teſtatum prodítúmque teneretur) libellis contra Ariſtotelicas animaduerſiones deſcriptis, & per orbem terrarum miſſis id prædicandum, & diuulgandum cenſuerunt: quos homines, quoniam à ſeipſis ſatis vexati ſunt, & à fratre meo perpetuò contempti, tandémque Ariſtoteleo iudicio reſciſſo ſatis refutati, non puto mihi ſeueriùs notandos eſſe. Sed quid Ariſtoteleos duos hîc commemoro, cùm tota iſtorum hominum natio eadem ſit? Enimuerò quid ſingularem, & poſt homines natos inauditam hiſtoriam referam? Summa ſemper libertas fuit Grammaticis, Rhetoribus, Mathematicis, Philoſophis contra Grammaticos, Rhetores, Mathematicos, Philoſophos dicendi & ſcribendi:

Digitized by Google

eáque libertas, quia ad omnium artium perfectionem pertinere magnopere videbatur, maximè probata eſt, & omnium Philoſophorum, Ariſtotelis præſertim præceptis vnicè commendata. At quoniam Petrus Ramus Ariſtotelicis animaduerſionibus Ariſtoteleos dormientes vellicare auſus erat, Deus bone! meminiſſe horret, quæ contigerint: res atrociores prætermittam: ex Ariſtoteleis neminem nominabo, ſummam rerum ſimpliciter attingam. Vix Ariſtotelicæ animaduerſiones lectæ erant, cùm Petrus Ramus repente non ad humanam aliquam, & literis vſitatam diſputationem ab Academia vocatur, ſed ad Prætorij tribunalis capitalem contentionem per certos homines falſo Academiæ nomine rapitur, nouíque & ante hunc diem inauditi criminis accuſatur, quòd Ariſtoteli repugnando Theologiam & artes eneruaret. Hac enim oratione Ariſtotelea actio inſtituta eſt. Hinc Ariſtoteleorum clamoribus agitatus ad ſummum Pariſienſis Curiæ conſilium traducitur: deinde cùm legitimo iudicij more res agi, atque apertiùs iniquiſſimæ fraudis inuidia percipi videretur, nouis artibus à Senatu Pariſienſi ad regiam cognitionem diſiicitur: qua conſtitutis quinque iudicibus, binis ex vtraque parte, quinto regia denomi-

Digitized by Google

natione deſignato, cauſam de ſingulis Animaduerſionum capitibus dicere iubetur. Hic tametſi de quinque iudicibus tres infenſiſſimos Ramus habebat, tamen vt mandato regio obtemperaret, ad diem conſtitutam adfuit. Scriba vnus aderat, qui rationes Rami, & iudicum ſententias exciperet: defenſionis ſuæ teſtem Ramus impetrare neminem potuit. Biduo magna contentione de Dialecticæ artis definitione & partitione, quæ in Logici Organi libris nullæ eſſent, concertatum eſt. Tres Ariſtotelei iudices primo die contra omnes benè deſcriptæ artis leges iudicarunt, ad Dialecticæ artis perfectionem definitione nihil opus eſſe. Ioannes Quintinus Heduus, Ioannes Bomontius Pariſienſis, qui duo iudices erant à Ramo delecti, pro ſingulari ſua eruditione & doctrina cenſuerunt, omnem diſputationem, qua via & ratione procederet, definitione proficiſci debere, ídque per ſcriptum obſignarunt. Poſtridie tres iudices Ariſtotelei vehementer conturbati de partitione aſſentiuntur, Dialecticæ legitimas eſſe partes, inuentionem & iudicium, atque hac de re ſententias ſuas perſcribunt. Verùm cùm Ramus vrgeret Ariſtoteleos, igitur à ſe meritò reprehendi, quòd propria partitione prætermiſſa totam Dialecti-

cam mille tenebris obruerent, tribus iudicibus ampliari cauſam placuit, & in alium diem reiici, quia iſta via Ariſtotelei ſuperiores eſſe non poſſent. Hîc audiendi Rami finis fuit: deinceps enim Ariſtotelei iudices æſtuare, rixari inter ſe & iurgare quòd ſe per imprudentiam demerſiſſent, vnde incolumes emergere non poſſent. Itaque ne non damnaretur Ramus, nouum conſilium initur, vt ab initio tota diſputatio retexatur, & adhuc iudicata induceretur, próque nihilo haberetur. Id verò Ramus ſe facturum pernegauit, cœpítque liberiùs conqueri, his ſe iudicibus eſſe traditum, quibus ſatis non eſſet eius ſententiam tam cæca cupiditate oppugnare, niſi ipſi quoque ſuam dictam præſertim & obſignatam nullo inconſtantiæ pudore reſcinderent. Quare tum Ramus à tribus illis accuſatoriis iudicibus, cùm eos neque ſua conqueſtione, neque reliquorum iudicum admonitione de tanta violentia deduceret, appellauit. Poſtremum igitur illud fuit, tanta auctoritas contra Ramum impetratur, vt tribus Ariſtoteleis iudicibus infinita poteſtate, ſine auxilio, ſine prouocatione iudicium de Ariſtotelicis animaduerſionibus permitteretur: tam variis ſcilicet machinis, tam multis copiis, tot poteſtatibus ad con-

futandum

Digitized by Google

ſutandum Dialecticæ diſputationis argumentum opus fuit. Vix, ita me Deus amet,

Vix Priamus tanti, totáque Troia fuit.

Sed cetera attendamus: huic tantæ poteſtati, maiori etiam cupiditati Quintinus & Bomontius conceſſere, perſcripta tamen antè de vniuerſa diſputatione ſententia, teſtati ſibi placere, vt in Philoſophia, ſicut antea ſemper fuiſſet, liberum eſſet in omnem partem diſputare: ex eo autem conſeſſu ſe diſcedere, quia ſe non ſocios conſiliis, ſed iniuriæ, quæ Ramo fieret, adhibitos teſtes intelligerent. Idémque Ramus ipſe non ſine ſtomacho, cùm à tribus illis contumelioſè illuderetur, fecit, & ſe tempora ſperare dixit, quibus tales iudices de ſuo facto nequaquam parem eſſent voluptatem percepturi. Ita vi victa, vel certè hominum quorumcunque opinione ad tempus oppreſſa cauſa eſt. Condemnantur igitur triumuirali ſententia, non modò indicta, ſed incognita planè cauſa, Animaduerſiones Ariſtotelicæ. Hoc exſpectari à talibus iudicibus potuit. Eiuſdem incendij ruinâ Inſtitutiones Dialecticæ affliguntur; non alia quippe ratione, quàm quòd eiuſdem artificis opus erant: Neque enim verbo Ariſtoteleos læſerant, immo ne ab his quidem accuſatæ vnquam fuerant, ſed ante illum diem ab Ariſtoteleis ipſis laudatæ. Quis iudex præter

hos, damnauit vnquam, quod accuſatum non eſſet, de quo reus nihil interrogatus eſſet? Auctori Animaduerſionum & Inſtitutionum toto Philoſophiæ regno velut aqua & igni, graui etiam pœna addita, interdicitur, ne vnquam vel ſcribendo, vel docendo in vllam Philoſophiæ partem ingrederetur. Hoc verò non eſt Dialecticum refellere, ſed Dialecticum de ſuggeſtu deturbare: Atque hæc omnia Regis, licèt omnium Regum & humaniſſimi & literarum amantiſſimi, tamen per falſas & improbiſſimè confictas calumnias inducti, auctoritate confirmantur. Conſtricta itaque lingua vinctis manibus, cùm ſic afflictus Ramus teneretur, vt Ariſtoteleia vel impunè diſcerpere liceret, Ramo contrà ne mutire quidem liceret, triumphus de tam nobili victoria mirificus agitur, triſtis illa & horrenda Triumvirûm ſententia impreſſis & Latina & Gallica oratione libellis, non modò per huius vrbis compita, ſed per orbis terrarum loca omnia, quò expectari potuit, promulgatur. Ludi magno apparatu celebrantur, vbi ſpectantibus & plaudentibus Ariſtoteleis, omni ludibrij & conuitij genere Ramus afficitur. Quid reliqua his indigniora commemorem? Quæ tametſi veriſſima ſunt, & memoria recenti tenentur, tamen ita ſunt ab honeſtis ſtudiis alie-

Digitized by Google

na, vt verear, ne iis etiam, qui interfuerint & viderint, res tam incredibilis non facta, ſed ficta eſſe videatur. Hæc Ariſtotelici iudicij breuis & ſummaria hiſtoria eſt. Plurima enim prætereo, quæ ſine certorum hominum infamia commemorari non poſſunt. Atque hæc pauca idcirco commemoro, non vt maleuolo cuiquam ſtomachum moueam, (quid enim minus eſt, quàm vt tam inhumaniter vexatis ſaltem præteriti doloris meminiſſe liceat?) ſed vt omnes intelligant, Cardinalis illuſtriſſime, non ſolùm quantum tibi tali abrogato iudicio Ramus Talæúſque debeant, ſed etiam quàm formidabilis & iracunda Ariſtoteleorum Logica ſit, quæ talibus argumentis aduerſarium perſequatur. Ac ne me Ariſtotelei pari iracundiâ appetant, ad Academiam refugio minimè ſuperbam atque violentam, ſed contrà facilem & benignam, quæ tantùm abeſt, vt ſibi contradicentibus tam ferociter iraſcatur, vt etiam amatores ſuos exiſtimet, à quibus ſibi veritatis inquirendæ gratia diligenter & accuratè contradicatur. Hæc Talæus, quæ ſine detrimento hiſtoriæ, quam ſcribo, prætermitti non potuerunt.

Bernardinus Donatus Veronenſis Ariſtotelem de animorum immortalitate contra Chriſtianos ſentire docet.

HIC auctor de Platonicæ atque Ariſtotelicæ Philoſophiæ differentia libellum compoſuit, qui Lutetiæ Pariſiorum anno M. D. XLI. in lucem prodiit. In præfatione hæc de Ariſtotele tradit: *Ego ſic ſtatuo, aut melius eſſe, eum nunquam fuiſſe, qui ne nunc quidem ſit, quàm nunc non eſſe eum, qui olim fuerit, aut inter hunc atque illum nihil prorſus intereſſe: ex quibus omnibus nihil aliud ſupereſſe intelligis, quod dicatur, niſi deorum iſtorum, quos Philoſophi inducunt, ſi noſter mortalis eſt animus, felicitatem noſtris augeri miſeriis, qui videlicet nos velint eſſe, quos miſeros fore non ignorent. Præterea omnem ſapientiam cognitionémque veritatis tantò miſeriores vnumquemque facere, quantò quiſque & ſinceriorem eam & perfectiorem fuerit conſecutus, & contrà quantò quiſque longiùs à veritate & cognitione naturæ rerúmque omnium diuinarum aberrauerit, tantò futurum feliciorem, ac multò denique ampliùs generi humano prodeſſe mendacium, quàm veritatem: Quod quidem ad omnis religionis euerſionem pertinet neceſſariò:*

Digitized by Google

quorum ſanè in Philoſophia Platonis nihil vnquam dici poterit; quippe apud quem planiſſimè conſtet, animos hominum eſſe immortales atque diuinos, hominéſque poſſe ſi velint, cum diis aliqua familiaritate coniungi; at iſtud alij fortaſſe quidam de plebe Philoſophi dixerunt: Ariſtoteles verò nunquam dixit. Fateor. quinetiam dico illos eſſe omni odio dignos, qui illius ſententias ad hoc torquent: Sic illi quidem profeſſi, quo vitæ genere potiſſimum delectentur: attamen non minimam ille aliis ſententiæ huiuſce materiam dedit, qui tam obſcurè ſententiam ſuam enunciauit, vt etiam in contrarium torqueri poſſit. Siquidem nulli adhuc inuenti ſunt, qui verè ſe Ariſtotelicos appellari voluerint, qui non ad hanc animi mortalitatem facilè declinarint. At Platonicus ne dici quidem vnquam poterit quiſpiam, qui non immortalitatem omni ratione tueatur. Taceo mundi illam æternitatem, quam alterius iſtius generis Philoſophi ita eſſe contendunt, vt nullum illius auctorem ſiue opificem omnino conſtituant. Quo vno quid Deo tribuere maius potuiſſent, ſi illum laudare voluiſſent. Maximo enim Deo maximum omnium operum fuerat tribuendum. Taceo in moribus voluptatem, ad quam libenter feruntur, qui ita philoſophantur, vt ſe totos morituros

Digitized by Google

& opinentur & contendant. Quorum nihil apud eos qui Platonem loquuntur inuenias. Sed hæc omnia religioni noſtræ, hoc eſt, veritati & iuſtitiæ amica & conſentanea.

Ioannis Ludouici Viuis de Ariſtotele & eius Philoſophia iudicium.

In libro 1. de cauſis corruptarum Artium: *Quantam*, ait, *hic potuiſſet adferre vtilitatem omnibus diſciplinis? Quantam lucem? Si quæ vel ab aliis accepiſſet, vel inueniſſet ipſe, aut reconcinnaſſet, apertè ac dilucidè voluiſſet prodere? Sed tum ipſe obſcurauit conſultò ſua, tum fortuitæ aliæ obſcuritates acceſſerunt, quæ aquam fontis huius in fiſtulas perturbatam mitterent. Primùm vt Scriptores omnes, qui ante ipſum fuiſſent, carpſerat, callido & vafro vir ingenio talionem veritus, ſententiis, & vſus ambiguis, & in vtrumque latus flexibilibus, ne quis etiam exiſteret, qui ipſius dicta laceraret: Ita cauit ſibi ſemper via, qua elabi deprehenſus poſſet, ne teneretur, vt quidquid dixiſſe videretur, integrum eſſet ei, qui illum tuendum ſuſcepiſſet, negare eam fuiſſe illius mentem, vt etiam in reddendis cauſis naturæ, vbi paulò erat apertiùs loquendum, operis titulo ademerit reprehenſionis anſam,*

Digitized by Google

inſcripto opere, Prolemata, vt iudicium videretur relinquere lectori liberum, admonitum modò ab ſcriptore. Themiſtius quodam loco furori ſimile eſſe dicit, ſi quis ſperet ſe ex Ariſtotelis ſcriptis ſententiam eius penitus aſſecuturum. Idem ipſe Ariſtoteles ad Alexandrum ſcripſit neminem commentarios illos, quos Rex doleret in vulgum miſſos, intellecturum, niſi qui abs ſe domi audiuiſſet. Nec ſolùm obſcuritas fuit in rebus ſenſorum, ſed etiam in verbis. Affectauit enim quoddam dicendi genus preſſum & aſtrictum. Attico enim breuius & contractius, vt interdum non tam eloqui videatur, quàm res indicare: tum id viſum eſt aptiſsimum ad occultandas ſententias animis, tum quòd in tradendis artibus non exiſtimauit multis verbis onerandum eſſe diſcipulum; ita vt plerumque non tam ſint eius verba intelligenda, quàm nutus interpretandi. Et hic tam in ſua illa naturali lingua obſcurus, & reconditus, quàm in alienas linguas eſt ad Philoſophiæ atque Artium omnium cognitionem transfuſus, in Latinam, Arabicam, Chaldæam, non ab aliquo, & linguæ ex qua verteret, & in quam verteret, peritiſsimo, qui ſententias commodè annumeraret. Non verba, ſed vel à pueris, vel à ſuperſtitioſis, vel ab imperitis, qui

verbum verbo reddiderunt: tum phraſes & ſchemata & figuras omnes, quæ erant in Græco ſermone elegantiſsimæ, atque aptiſsimæ, ad Latinum aut Arabicum inuitas ac repugnantes pertraxerunt: vt nemo eſſet, qui linguam ſuam patriam ſic inuolutam ac peruerſam agnoſceret, aut intelligeret: tum multa non aſſecuti pro captu ſuo tranſtulere, vt non iam cognoſcendam haberent Ariſtotelis mentem, ſed interpretis, & clamores, tumultus, tragœdiæ, quæ de intelligentia dicti cuiuſquam Ariſtotelis excitarentur, non de illius eſſent, ſed interpretis ſenſu. Neque verò ab illis ineptiſsimis ad transferendum verſus, ſed ab eruditis etiam, qualis olim fuit Boëthus priore ſæculo, & patrum memoria Hermolaus Barbarus, Argyrophilus, Trapezuntius, & paulò antea Leonardus. Taceo de Gaza propter libros animalium, qui ſunt explicatiores, ſed in his libris, in quibus de artibus præcipit, non potuit vires illas ſuæ linguæ conſeruare, vt plerumque non quiuerit ad nos pertrahi verbulum aliquod, aut dicendi ratio & phraſis, in quali ſitum eſſet vniuerſum robur ſententiæ. Quò fit vt meliùs vel à mediocriter Græcè docto in lingua illa ſua intelligatur, quàm à Latiniſsimo in Latina.

Digitized by Google

Ad conſultam illam obſcuritatem acceſſit aliâ fortuita, quòd Ariſtotelis libri cum tota Theophraſti Bibliotheca, ſicut Strabo, Plutarchus & Diogenes perhibent, ad Nelium quendam Scepſium hæreditate peruenit, hominem literarum penitus ignarum. Hinc ad Apelliconem Teium deuoluta exeſis codicibus locis aliquot & confuſis: de Apellicone Dictator Sylla emit, & Tirannionem adhibuit Grammaticum, qui volumina in ordinem redigeret: hic, vt par eſt, in multis ſecutus eſt iudicium ſuum, interdum non aſſecutus. Andronicus Rhodius euulgauit libros. De multis eorum librorum venit in controuerſiam, eſſéntne Ariſtotelis, vt de prædicamentis, de quibus Boëthus diſputat; de Analyticis quadraginta volumina ſcribit Ioannes Philoponus reperta eſſe in vetuſtis Bibliothecis: ex ſtilo & diſſerendi acumine hæc quatuor Ariſtoteli eſſe adiudicata, quæ nunc ſunt in manibus. Quis poſſet bene ſequi ducem tam obſcurè admonentem? Nec ſolùm inuiderunt nobis lucem ſuam, ſed etiam alienam, vel non admonendo vti poſſent iuuare, & quaſi perferendo ad nos voces, quas priores duces ediderant: ſed quæ cùm ad nos perueniſſent, nimis iam eſſent tenues atque exiles, vel obruendo vmbris atque obſcuritate, diſſimularunt multa illorum inuenta, vt

ſua in illorum locum reponerent, cùm potuiſſent, ſi quid habebant difficultatis, faciliora ad poſteros atque explicatiora tradere. Et poſt alia: *Ea credulitas receptorum cùm in priſcis illis fuerit, quantam in recentioribus eſſe oportet, qui ſibi ipſi diſsiti grande ſunt rati, nefas à maiorum placitis deflectere vel latum vnguem? Itaque cùm non minus naturæ benignitas mente illos, ingenio, iudicio donaſſet, ipſi tamen amiſerunt iudicandi de viribus doctorum facultatem, partim à rebus ipſis ſublatam, partim ab ipſis eiſdem iniqua ſui damnatione abiectam, celerrima deſperatione ſui, cùm quantum poſſent ac valerent, nunquam periculum feciſſent. Itaque video Theologos omnes ſcholæ, Thomam, Scotum, Ocamum, Holcotum, Gregorium Ariminenſem, Petrum Haliacenſem & alios, cùm quid de lumine naturæ quærunt, Ariſtotelis adducentes placita pro culmine, ad quod peruenire poteſt homo naturæ luce adiutus, quaſi altiùs nullum ingenium nulla in re poſsit aſcendere, quàm quò ille peruenit.*

Deinde in libro II. *Age quorum auctorum gentilium, an Chriſtianorum, an hæreticorum? Gentiles ſi anſam dant hæreſeos, peius faciunt, qui Ariſtotelem, qui Porphyrium, qui Auerroem tanto ſtudio euoluunt, quàm qui*

Ciceronem, Liuium, Quintilianum, Virgilium, & eiuſmodi. Quæſo vnde paratior errorum materia, vtrum ex diſputatione de Anima Ariſtotelis, Auerrois, Alexandri Aphrodiſæi, an ex vniuerſis Poëtis & Oratoribus? Ne quid dicam, quàm in Ethicis, in Politicis Ariſtoteles impius. A Chriſtianis verò nefas eſt dicere inſtillari hæreſes, ſiue Latini, ſeu Græci, quorum omnium ſcripta & ſententias quomodo poſſunt, conantur cognoſcere linguarum inimici. An hæreticorum libri nulli ſunt, & ſi qui ſunt, eos ſtudioſi linguarum magis Theologis legendos concedunt, quàm ipſi attingunt. Hæc & alia multa vir ingenio præcellenti, eruditione ſumma & iudicio pari præditus, quæ & Rami cauſam multum adiuuant, & vnà oſtendunt illum in ea fuiſſe ſententia, vt crederet Ariſtotelem & eius Philoſophiam, Theologis errorum materiam ſubminiſtraſſe.

Guillelmi Poſtelli de Ariſtotelis Philoſophia iudicium.

GVILLELMVS POSTELLVS eodem ferè tempore Latinum fecit librum, qui *Iuſtini Martyris euerſio Ariſtotelicorum dogmatum* inſcribitur. Eum Carolo Card. Lotharin-

gio nuncupauit, & in nuncupationis epiſtola ſic de Ariſtotele cenſuit. *Nullus autem ſit Reipublicæ periculoſior aut euerſione dignior hoſtis familiari & domeſtico. Suſcepi in falſa Ariſtotelis dogmata bellum Iuſtini Martyris & Philoſophi præſtantiſſimi fretus armis & fidei cum martyre conſimilis lorica tectus, eò quòd vt olim omnia ferè hæreſeon ſemina ex vno Ariſtotele emerſere, ita hodie Atheorum cohors inde manat. etiam ea quæ ab iſto λοξίᾳ poſſent in prouidentiæ particularis & immortalitatis probationem, ex ipſo λοξίᾳ dico, hoc eſt obliquario & vafro lubricóque Ariſtotele, alioquin hominum acutiſſimo, non incommodè trahi, peruertendo.* Deinde ſub finem libri: *Alter* (animorum in hac vita Tyrannus) *in ea quæ videtur, & non eſt, ratione purè humana, & à diuina veráque quantùm poteſt abhorrente, conſtitutus, cuius caput maximè inſigne eſt Ariſtoteles, à noſtro Iuſtino ideo impetitus, quòd auctoritate ſemel illi à Sathana comparatâ innumera falſa, repugnantia, contraria, & vero ſimilia tantùm pro veriſſimis & demonſtratis mundo cæcutienti obtruſit: vnde in illius verba velut in ſacroſancta & æternæ veritati ſubnixa oracula iuratum in hunc vſque diem eſt. Noſtrum itaque opus fuerit hîc vnà cum Iuſtino in ea,*

Digitized by Google

quæ Ariſtoteles pro veris tradidit, ita animaduertere, vt planè cognoſcatur, ſummum toti orbi terrarum diſpendium, niſi obſtitiſſet prouidentia, fuiſſe ex eius doctrina naſciturum. vnde enim factum eſt, vt dubitetur de diuina & particulari cùm in omnia & ſingula cetera, tum maximè in hominem prouidentia, ſimiliter de animorum immortalitate, niſi ex falſitate aut ambiguitate propoſitionum Ariſtotelis. Adhæc eò impietatis profecti ſunt multi, vt quod publicè iſti non auderent, ob legum ſeueritatem, ſub ipſius nomine auſi ſint profiteri, vt proximis iſtis annis perditiſſimus quidam nebulo Pomponatius cum ſummo Italiæ probro auſus ſit, ſcriptis etiam ſummis Pontificibus oblatis, & tantùm non ſuaſis, conari, vt ex Ariſtotele demonſtraret mortales eſſe animos: & ita illa bellua inualuit in ea impietate, vt etiam in gloria ponant quidam Pariſiis eius doctrinæ interpretes, ſe Perreti aut Pomponatij eſſe diſcipulos. Et poſt alia: *Fatentur autem plurimi, qui alioqui volunt videri magis æqui rerum humanarum æſtimatores, & Ariſtoteli etiam ſummis præfationibus fauentes, in eo auctore, eiúſque etiam præſtantiſſimis rationibus ineſſe multum veneni, hoc eſt falſi, cùm dicunt nullo modo debere ſacra rationibus humanis, & potiſſimùm*

Digitized by Google

Ariſtotelicis corroborari: In qua aſſeueratione etiam latet ſummà impietas. Vt enim toto errant cælo, qui Ariſtotelem mordicus tutari volunt, & illum non fuiſſe paſſum humana aſſerunt, & ſic ipſum hominem Deo & ſacris præferunt: ita è contrario qui rationi rectæ & æternæ repugnare humanam & omnibus gentibus, populis, hominibus, temporibúſque cognitam veritatem affirmant, illi aut duo ponunt principia, vnum bonum & auctoritatis ſacræ fundatorem, & alterum malum rationis humanæ principem, aut contrà; aut quod crediderim & veriſsimum eſt, nullum ſacrorum præſcriptum eſſe vellent. Quia quod rationi repugnat, Deo repugnet neceſſe eſt. Deus autem ab æterno inſtituit, hac in re ſua voluntate omnino indefraudabilis, vt recta ratio pro lege æterna haberetur. Cùm itaque ſit vnus tantùm Deus & auctoritatis legitimæ & rationis rectæ auctor, eſt omnino neceſſarium, vt omne verum vero conſonet, hoc eſt verum auctoritatis legitimæ, & verum rationis rectæ. Deus itaque voluit vt ſupereſſet eò vſque Ariſtoteles, donec duce ipſa Schola Pariſienſi, aut doctrina ſcholaſtica, tota (quatenus Eccleſiæ fuit in hanc diem cognitu neceſſaria & intelligibilis) ſacrorum auctoritas innumeris rationibus in vtramque partem diſcuſſa

ſpoliaret Ariſtotelem illis virtutibus, quæ in ipſo liquidæ erant, eo quod veritas à quocumque dicatur, à Spiritu ſancto eſt & ſemper diuina. vt tandem poſt reſolutiones ipſas ſacrorum ipſe Ariſtoteles omnino neglectus iaceret, & præſtantiori diuinæque tractationi daret locum. Hæc ille, qui quamuis ſuos næuos, & non ferenda quædam deliria habuerit, in hoc tamen à veteribus Eccleſiæ magiſtris, quos capite 11. affluenter retulimus, non diſcedit. Fuerunt quidem qui Poſtelli errores per certa capita digeſſerunt, ſed quæ tangunt Ariſtotelem, in illorum numero minimè collocarunt. Iacobus Galterius hoc egregiè præſtitit in tabulis Chronographicis, quibus Eccleſiæ Catholicæ ſtatum deſcripſit: ſed non ſatis capio, cur vir Theologus hæreticis accenſuerit Guillelmum Poſtellum, quem cùm ex Bellarmino & appendice ad Genebrardi Chronographiam, tum ex aliis certò nouerat, Catholicæ communionis participem obiiſſe. Non omnis enim, qui errores docet, dicendus eſt hæreticus, ſed qui pertinaciter, vincendi ſtudio, & ſeorſum ab Eccleſia docet. Si quis autem Poſtellum ita commendare vellet, vt commendari non poſſet magis, ſufficeret ea notare quibus in-

ſtitutum de illo ſermonem Galterius concludit: *Vbi* (Lutetiæ) *& ipſe anno* M. D. LXXVIII. *docentem audiui tanto auditorum, quaſi ad rediuiuum & inuſitatæ ætatis doctorem accurrentium numero, tantáque ingenij, doctrinæ multiplicis ac memoriæ demonſtratione, vt vix credi poſſit, dixeritque aliquando vir acri iudicio Maldonatus illum allocutus, mirari ſe talem in mundo virum exiſtere, cuius vtique quot verba, tot eſſent apophthegmata.*

Melchioris Cani de multis quæſtionibus in Theologia tractari ſolitis cenſura.

Vervmenimvero licèt Canus id non præſtiterit, quod optaſſem ab illo præſtari: id tamen in libri IX. de locis Theologicis capite VII. præſtitit, quod ad propoſitum illud accedit. Adſcribo verba illuſtriſſimi Doctoris: *In hoc tamen diſciplinarum genere, Theologiæ Profeſſoribus & honeſto & neceſſario, duo illa vitia maximè vitanda ſunt, quæ Cicero commemorauit. Vnum, ne incognita pro cognitis, incertáque pro certis habeamus. Qua in re etiam in Theologia multa peccantur. Vt illi, qui D. Thomæ Scotíque opiniones vel indiſcuſſas amplectuntur,*

tur, próque his non aliter pugnant, ac pro aris & focis. Quamuis autem qui nihil certò comprehendi poſſe exiſtimarunt, multa illi abſurdè dixerint, hoc præclarè tamen, debere ſapientem ea, quæ ſibi probabilia viderentur, ſequi; quæ contra, improbare, atque affirmandi arrogantiam vitantem fugere temeritatem, quæ à ſapientia diſsidet plurimùm. Sed hoc vitium effugere qui volet, non ſatis eſt, ſi ad res conſiderandas adhibeat & tempus & diligentiam, niſi ad ea etiam quæ ignorat, à doctiſsimis quibuſque interroganda adhibeat & curam & modeſtiam. Et poſt alia: *Præclarè autem cum eo agetur, cui præceptor contigerit & eruditus & pius: qui cùm certa ab incertis ſeparet, tum vanis quæſtionibus declinatis vtiles & neceſſarias ſeligat, doceátque diſcipulos eſſe quandam doctam, vt ita dicam, ignorantiam, ſapientiúſque eſſe, quædam neſcire quàm ſcire.*

Alterum enim eſt vitium, quòd quidam nimis magnum ſtudium multámque operam in res obſcuras atque difficiles conferunt, eaſdémque non neceſſarias. Quo in genere multos etiam è noſtris peccaſſe video, vt eas quoque quæſtiones latiſsimè perſequerentur, quibus Porphyrius abſtinuit, homo impius, ſed in hac re prudens tamen, vt Platonis Ariſtoteliſque

diſcipulum poſſis agnoſcere. Qui nec quicquam niſi opportunis & loco & tempore tractauere, nec quæſtiones vllas perſecuti ſunt, quæ iuuenum ingenia obruerent, non iuuarent. Noſtri autem Theologi importunis vel locis longa de his oratione diſſerunt, quæ nec iuuenes portare poſſunt, nec ſenes ferre. Quis enim ferre poſſit diſputationes illas de vniuerſalibus, de nominum analogia, de primo cognito, de principio indiuiduationis, (ſic enim inſcribunt) de diſtinctione quantitatis à re quanta, de maximo & minimo, de infinito, de intenſione & remiſſione, de proportionibus & gradibus, déque aliis huiuſmodi ſexcentis, quæ ego etiam, cùm nec eſſem ingenio nimis tardo, nec his intelligendis parum temporis & diligentiæ adhibuiſſem, animo vel informare non poteram. Puderet me dicere non intelligere, ſi ipſi intelligerent, qui hæc tractarunt. Quid verò illas nunc quæſtiones referamus: Num Deus materiam poſſit facere ſine forma, num plures Angelos eiuſdem ſpeciei condere, num continuum in omnes ſuas partes diuidere, num relationem à ſubiecto ſeparare, aliáſque multo vaniores, quas ſcribere hîc nec libet nec decet, ne, qui in hunc fortè locum inciderint, ex quorumdam ingenio omnes Scholæ auctores æſtiment. Iuſtiſſima eſt eruditi & pij Theo-

logi querela, cùm hinc notat nonnullos eiuſdem ſecum profeſſionis homines, quibus vel in docendo Porphyrij ſobrietas diſplicuerit (qualem hominem ſuis vincunt inuentis & argutiis;) inde concinnat ſyllabum paucarum de ſexcentis quæſtionibus, quas in Scholis Theologiæ perenni obrui ſilentio, quàm otioſiſſima occupatione ventilari præſtaret. Auguſtinus diceret, non doctrinæ vitium eſſe, ſed docentium. Sic enim ſanctus Doctor ad Marcellinum ſcribit epiſt. v. *Poſſem ſimilia vel fortaſſe etiam grauiora de Imperatoribus non Chriſtianis & ego commemorare, vt intelligerent vel hominum hæc eſſe vitia, non doctrinæ: vel non Imperatorum, ſed aliorum, ſine quibus Imperatores agere nihil poſſunt.* Rectè igitur & appoſitè Canus omnia, niſi forſan beati Thomæ opportunitatibus nonnihil metiri videretur. Sed apertè ſentire timuit, contrà quàm ſentit vulgus Theologorum Ordinis ſui. Non enim ſemper licet, nec tutum eſt etiam in iis, quæ explorata ſunt, vel exploratu facilia, ſupra captum cuiuſcunque vulgi ſapere & pronunciare.

Ioannes Maldonatus de inſtituendis Theologiæ diſputationibus præcepta tradit.

Ioannes Maldonatvs illuſtris è Societate Ieſu Theologus Melchiorem Canum ſequitur, in oratione quam anno M. D. LXXIV. Lutetiæ pro ſcholis habuit in Claromontano ſocietatis ſuæ Collegio. In hac igitur oratione, quæ ſine dubio grauiſſima, & neruoſiſſima eſt, quibus modis habendæ ſint diſputationes Theologiæ, ita docet: *Audite nunc dum doceo, quibus de rebus diſputari debeat: quia in re primum præceptum eſſe velim diligentérque ab omnibus ſeruari, vt nemo quicquam in vlla arte, niſi quod verum aut probabilius eſſe putet, ad defendendum proponat. In quo multos aut peruerſitate ingenij, aut ambitione, aut imprudenti exercitationis ſtudio errare video. Ea enim ſæpe defendunt, quæ falſa eſſe neque ignorant neque priuatim interrogati negant. Quod ſi oſtentandi ingenij cauſa faciunt, vt ſolent plerique dicere, intelligant ſe non acumen ingenij, ſed peruerſitatem oſtentare, peruerſi enim eſt ingenij & imprudentis aliquid contrà quàm ſentiat etiam voce aut quacumque alia de cauſa defenſare.* Et poſt alia: *Alterum præceptum eſt, vt nunquam de rebus quæ*

Digitized by Google

pietatem lædere vel minuere poſſe videantur diſputemus, niſi ipſa fortaſſe aliquando pietas à nobis poſtulet, vt ſe cum aliquo ſuo periculo minore à maiore periculo liberemus. Quapropter nolim equidem eas quæſtiones in Theologicis Scholis vnquam audiri, an corpus Chriſti potuerit eſſe in Euchariſtia ante incarnationem eodem modo, quo nunc eſt, an filius Dei fieri potuerit femina, an potuerit aſſumere naturam neſcio quam, quam pudet me ſanè nominare: deinde rebus aut inutilibus aut alienis aut ridiculis abſtinendum eſſe cenſeo. Diuus Auguſtinus, quem meritò Theologi tanquam optimum magiſtrum ac ducem ſequuntur, curioſam & ſuperuacaneam quæſtionem vocat, quomodo corpus Chriſti in cælo locatum ſit; imprudentem verò, an Diuus Paulus vnà cum corpore in tertium cælum raptus ſit; inutilem & hominum imprudentium, qua figura ſit cælum? quæ tamen omnia non omnino à diuinis literis alieni videri potuerant. Quid ſi nunc in frequentiſſimis ac celeberrimis Theologiæ Scholis, vbi nihil videri, nihil audiri niſi ſapientiæ, niſi grauitatis, niſi pietatis, niſi vtilitatis plena oportebat, magnis nos clamoribus altercantes vir ſapientiſſimus audiuiſſet: an in materia ſint rationes

ſeminales? an materia ſit principium indiuiduationis? an elementa maneant formaliter in mixto? an caritas augeatur per additionem gradus ad gradum? an per maiorem radicationem in ſubiecto? Quid ſi illa ridicula? an Sacramenta ſint in aliquo prædicamento? an aſinus poßit bibere baptiſmum? quid, inquam, vir prudentiſſimus dixiſſet, niſi nos magno cum clamore atque contentione tempus perdere, quod ad minimam partem earum rerum comprehendendam, quæ non ſolùm vtiles ſunt, ſed etiam neceſſariæ, ſi multo longiorem haberemus vitam, minimè ſufficeret: quid, inquam, dicere potuiſſet, niſi quod de ſophiſtis ſapienter dixit, valdè eos ſeriò & ſubtiliter delirare. Non eſt Theologia meâ quidem ſententiâ ita tractanda, vt hæreticis riſum moueat, ſed ita vt terrorem incutiat: maléque de ea mereri mihi videntur ÿ, qui dùm eam maximè augere & amplificare iſtis non neceſſariis volunt, maximè ridiculam faciunt. Non refert quàm longa, quàm lata, quàm ſubtilis habenda ſit; ſed refert, quàm vera, quàm vtilis Eccleſiæ, quàm grauis, quàm fortis, quàm hæreticis formidabilis. Hæc ille, qui cùm reliquis animi virtutibus, tum acri iudicio & ſingulari prudentiâ valuit. Cete-

rum hæc oratio cum aliquot aliis, & multis ad diuerſos epiſtolis, extat in codice, qui auctoris manu holographa exaratus aſſeruatur Lutetiæ in Bibliotheca Puteana.

Idem tomo II. de Pœnit. part. III. de natura pœnit. in reſponſione ad quandam de tribus pœnitentiæ partibus obiectionem. *Reſpondeo ſenſum Eccleſiæ non eſſe reuocandum ad regulas Philoſophorum, ſed potiùs ad vulgarem & communem loquendi conſuetudinem. vocat ergo tres partes pœnitentiæ, non quòd intelligat eſſe partes ſicut materia & forma ſunt partes rei naturalis: nam ſi ita loqueretur, non tantùm tres partes, ſed etiam quatuor debebat facere, numerans etiam abſolutionem; ſed vocat Eccleſia potiùs partes pœnitentiæ, id eſt, eas qualitates, quas pœnitens adferre debet, vt conſequatur fructum ſacramenti huius.*

Franciſcus Roſerius antiquiorum Theologorum expoſtulationes inſtaurat.

HIC auctor erat Tullenſis Archidiaconus, qui librum de ſtemmatibus Ducum Lotharingiæ conſcripſit. In tomo IV. illius & in hiſtoria capitali LXXII. veteres

Digitized by Google

de quibuſdam ſcholæ Theologis querelas ſic renouat: *Legum ſtudio in vſum reſtituto, multi religioſi ſacræ Theologiæ riuulos è puriſſimis & limpidiſſimis fontibus illorum Patrum manantes in diſputationes, aliáſque barbaras interpretationes pluribus anfractibus & ambagibus retorſerunt; adeò vt quod ſincerè à piis quæreretur, in quæſtiones futiles recideret, & antiqua Scripturæ claritas ſophiſticis elenchis ſubuerteretur. Hinc illæ lacrimæ, immenſáque hæreſeon deliria, quæ tot ampliſſimas regiones noſtro hoc tempore calamitoſo infecerunt.* Sophiſticos elenchos intelligit, qui apud Ariſtotelem habentur, multiplices illas & tortuoſas argumentationes intelligit, quæ ex illius Philoſophia depromuntur.

Franciſcus Patricius Gregorio XIV. ſuadet, vt è ſcholis Chriſtianorum tollatur Ariſtotelis Philoſophia.

Hic auctor celebris in Romano Gymnaſio Profeſſor, in epiſtola, qua nouam ſuam Philoſophiam vniuerſalem Gregorio XIV. nuncupat anno M. D. XCI. ablegandam eſſe è Chriſtianorum Schola Philoſophiam Ariſtotelis ſic proponit: *Cur er-*

Digitized by Google

go, Pater Sanctiſsime, ſperare non debeam, quin tu primus, quando Philoſophiæ iſtæ tam piæ, te ſummo animorum Paſtore præſidente, ac Chriſti vices in terris gerente partim natæ ſunt, partim renatæ, tuóque nomini ac numini conſecratæ ac commendatæ, tu quoque eas libentiſsimè ſuſcipias ac iubeas, atque horteris & te imitari, réque ipſa admoniti ſucceſſores omnes tui patiantur etiam ac velint, vt in omnibus ditionis tuæ & Romæ præſertim ac reliquis Chriſtiani orbis gymnaſiis, cænobiiſque harum aliqua publicè legatur Philoſophia, quæ ingenti futura ſit adiumento ad Chriſti fidem fouendam, tuendam, ac per reliquum nondum Chriſtianum orbem propagandam. Quippe quæ rationibus firmet ea, quæ ſola ratio firmare poteſt. Cur Ariſtotelis Philoſophiæ eæ prælegantur partes, quæ magis & Dei & Eccleſiæ ſuæ ſunt hoſtes. Piæ hæ adiutrices nullo ſunt in numero. & quibuſdam interpoſitis: *Deus bone; quàm ſacroſancta, quàm admiranda eſt apud Damaſcenum, opere de Principiis, de Deo, de Trinitate, de diuinis ordinibus Philoſophia! Platonicos hoſce Philoſophos (quos antea nominauit) Diuus Auguſtinus Theologorum columen & culmen, Philoſophorum omnium nobiliſsimos ſemper*

Digitized by Google

in ore habet, & ceteris omnibus anteponit. Ariſtotelicam, prô nefas, manifeſtißimam impietatem eis præferunt, ſed præferunt ignorantiâ. Profectò Theologi veteres omnes, qui & ſacroſanctæ fidei iecerunt fundamenta, & Eccleſiam altè extruxerunt, Diuus Dionyſius, Iuſtinus, Clemens Alexandrinus, Origenes, Cyrillus, Baſilius, Euſebius, Theodoretus, Arnobius, Lactantius, Auguſtinus, Ambroſius, alij plerique omnes, quia ſcirent paucis mutatis Platonicos facilè Chriſtianos fieri poſſe, (Auguſtini verbis vtor) Platonem eiúſque ſectatores hoſce Philoſophos reliquis omnibus antetulerunt, Ariſtotelem nonniſi cum infamia nominarunt: quadringentis verò abhinc circiter annis Scholaſtici Theologi in contrarium ſunt annixi, Ariſtotelicis impietatibus pro fidei fundamentis ſunt vſi. Excuſatos eos habemus, quòd Græcas literas neſcirent, illos cognoſcere non potuerunt. Non verò eos excuſamus, quòd impietate pietatem adſtruere ſint conati.

Deinde in opuſculo quodam, cui nomen eſt *Ariſtoteles exotericus: Sed quoniam*, inquit, *eorum ſectatores, quia in tanta apud eos Ariſtotelem vident exiſtimatione, Platonem autem ne nominatum quidem*

eſſe, in Ariſtotelem ſolum omnibus ſtudiis feruntur. Neque tamen animaduertunt, ſeſe magnam imbibere impietatem. Operæpretium eſt huic malo vt ſuccurramus, & ita dicimus Ariſtotelis Philoſophiam myſticam, quam ipſe è Platonis ore hauſit, quoniam haud multùm à fide Catholica diſcrepat, & vti Philoſophiam nos maximè probare; exotericam autem, quia Catholicæ fidei ſit maximè aduerſa, & quia Philoſophiarum omnium ſit inconſtantiſſima, & ſibi ipſi repugnans maximè, & omnium falſiſſima, tantùm in eo potuit odium contra Platonem, vt quid diceret, nihil conſiderat nos auerſari, quòd partim Tom. III. *& Tom.* IV. *diſcuſſionum peripateticarum oſtendimus clariſſimè, partim verò quantus ſit Catholicis traditionibus aduerſarius, & hoſtis, & quantus eiſdem ſit amicus Plato. Sunt autem loca aliquot conferenda. Conferamus ergo præcipua fidei noſtræ ſacroſanctæ capita, vt poſthac Scholaſticorum iſtorum Theologorum ſectatores cognoſcant, quantum amicum odio proſequantur, & quantum hoſtem adament, admirentur, & in eius verba iurent.*

I. *Plato multis locis, ſed præcipuè in Sophiſta, in ſexto de Republica, & in Parmenide aſtruit Deum eſſe vnum. Ari-*

ſtoteles vnum primum motorem, ſed & LVI. *alios Deos orbium cæleſtium motores ſtatuit. Deinde* I. *de cælo cap.* IX. *ait ſupra extimum cælum multa eſſe ordinata, à quibus pendeat aliorum eſſe, & viuere, & qua beatiſſimam degant vitam. Igitur Ariſtotelis Philoſophia exoterica nulla eſt mundi monarchia, ſed vel Polyarchia, vel Anarchia, quas Diuus Gregorius Nazianzenus magnopere impugnauit.*

II. *Plato in* II. *epiſtola tres nominat reges, tria ſcilicet rerum principia, nimirum Deum Trinum & Vnum.*

Ariſtoteles in ſua vel Anarchia vel Polyarchia perſiſtit.

III. *Plato ſummum Deum Patrem appellat in Timæo & epiſtola* VI.

Ariſtoteles nullum agnoſcit Patrem Deum.

IV. *Plato Deum eſſe ſimpliciſſimum affirmat.* I. *de Republica.*

Ariſtoteles ζῶον animal eum facit XII. *Metap.*

V. *Plato, Deus eſt Summum Bonum, inquit* VI. *de Republ.*

Ariſtoteles vt bonum orbe primo expeti. XII. *Metaph.*

VI. *Plato, Deus eſt Sapientia Summa,* V. *de Republ.*

Ariſtoteles, Deus eſt Intellectus; ſed ignorat particularia, ibid.

Digitized by Google

VII. *Plato, Deus eſt Omnipotens, Timæo.*

Ariſtoteles, nihil poteſt, præterquam cælum mouere.

VIII. *Plato, Deus incorporea entia omnia fecit, Philebo, Sophiſta, Parmenide.*

Ariſtoteles, Deus nihil fecit, neque facit, ſedet ſolùm in cæli culmine, II. *de cælo.*

IX. *Plato, Deus mundum corporeum fabrefecit, Timæo.*

Ariſtoteles, Deus non fecit mundum qui æternus eſt, I. *cæli.*

X. *Plato, Deus mundum fecit ex nihilo, quia ex nulla materia præcedente, quam & ipſam creauit, Timæo.*

Ariſtoteles, ex nihilo nihil ſit, I. *Phyſicorum.*

XI. *Plato, Deus mundum fecit ante tempus, Timæo.*

Ariſtoteles, mundus & tempus ſemper fuere, Phyſ II. *&* I. *de cælo.*

XII. *Plato, mundus, quia corpus, finitam habet potentiam, Timæo.*

Ariſtoteles, mundus & cælum infinitam habent potentiam ſeſe mouendi, I. *de cælo, &* XII. *Metaphyſ.*

XIII. *Plato, mundus & cælum, quia corpora finita, finitam habent motus actionem.*

Ariſtoteles, cælum eſt quidem corpus, ſed actio eius motus infinitus eſt, VIII. *de cælo, &* XII. *Metaphyſ.*

Digitized by Google

xiv. *Plato, quia cælum & mundus corpora finita ſunt, & potentiam & actionem finitas habent ſui natura, & eſt corruptibile, Timæo.*

Ariſtoteles, neque cælum, neque mundus ſunt incorruptibilia.

xv. *Plato, quia mundus ſui natura eſt incorruptibilis, corrumperetur aliquando, niſi Deus eum ſeruaret, Timæo.*

Ariſtoteles, mundus non corrumperetur, neque Deus eum ſeruat, ſed cæli motus, viii. *Phyſic.*

xvi. *Plato, Deus eſt ſupra omne ens, & ſupra omnem eſſentiam, Sophiſta, Parmenide.*

Ariſtoteles, Deus eſt Subſtantia, Metaph.

xvii. *Plato, Deus eſt ſupra omnem Intellectum,* vi. *de Republ.*

Ariſtoteles, Deus eſt Intellectus, xii. *Metaph.*

xviii. *Plato, Deus nec mouetur, neque mouet,* i. *Republ.*

Ariſtoteles, Deus quidem non mouetur, ſed primum cælum mouet, viii. *Phyſic.* xii. *Metaphyſ.*

xix. *Plato, Deus omne corpus ſupereminet, Soph. Timæo, Parmenide.*

Ariſtoteles, Deus in cæli culmine ſedet, ii. *de cælo.*

xx. *Plato, Deus eſt ab omni corpore liber, Soph. Timæo, Parmenide.*

Digitized by Google

Ariſtoteles, Deus primo Orbi eſt alligatus, VIII. *Phyſ.* I. *de cælo.*

XXI. *Plato, Deus vniuerſi prouidentiam habet, de regno & alibi.*

Ariſtoteles, Deus à cælo tantùm expetitur, XII. *Metaphyſ.*

XXII. *Plato, Deus omnia nouit,* I. *&* II. *Alcib. & alibi ſæpè.*

Ariſtoteles, non cognoſcit particularia, XII. *Metaph.*

XXIII. *Plato, Deus mundum regit vniuerſum & partes eius, de regno & Timæo.*

Ariſtoteles, non Deus, ſed natura, caſus & fortuna regunt mundum, II. *Phyſ.*

XXIV. *Plato, Deus in regimine mundi vtitur miniſtris, minoribus diis, Timæo.*

Ariſtoteles, Deus neque regit mundum neque miniſtros habet, VIII. *Phyſ. &* I. *de generatione.*

XXV. *Plato, in mundo ſunt dæmones, Sympoſ. Tim. & alibi.*

Ariſtoteles, nullibi hos agnoſcit dæmones.

XXVI. *Plato, Deus animam vniuerſi produxit, Timæo.*

Ariſtoteles, Deus non produxit animam vllam vniuerſi, ſed cælum tantùm eſt animatum & aſtra.

XXVII. *Plato, Deus produxit animam humanam, Timæo.*

Digitized by Google

Ariſtoteles, eſt actus corporis, hoc eſt è materia educta, II. *de Anima.*

XXVIII. *Plato, anima humana diuina eſt quadam forma, Phædro & alibi.*

Ariſtoteles, anima eſt forma corporis, Phyſ. II. *de Anima.*

XXIX. *Plato, anima humana eſt immortalis, Phædro, Phædone & alibi.*

Ariſtoteles, vt forma corporis, anima eſt mortalis.

XXX. *Plato, animæ connatus eſt intellectus, Phædro*, LXI. *de Rep. Timæo.*

Ariſtoteles, intellectus de foris venit, II. *de animalium generatione.*

XXXI. *Plato, anima à corpore ſeparatur, Phæd. & alibi.*

Ariſtoteles, anima à corpore non ſeparatur, quia eius eſt forma.

XXXII. *Plato, anima diuino afflatur ſpiritu & futura prænuntiat, Apol. Phædro.*

Ariſtoteles, anima humore melancholico prædicit, de diuinit. per ſom. & problem.

XXXIII. *Plato, hominis felicitas eſt, quando Deo fit ſimilis*, I. *Alcib. Theæt.*

Ariſtoteles, homo bonis fortunis fit beatus. Moral.

XXXIV. *Plato, hominis felicitas à Deo venit*, I. & II. *Alc. Men. Theage.*

Ariſto-

Ariſtoteles, homo ex ſuis bonis actionibus & ſuo arbitrio fit felix.

XXXV. *Plato, Deus eſt precandus vt nos beatos efficiat,* II. *Alcib. ſæpe alibi.*

Ariſtoteles, Deus particularia non intelligit, ergo non precandus.

XXXVI. *Plato, veniet homo qui nos Deum precari doceat. hic Chriſtum innuit.*

Ariſtoteles, preces omnes fruſtraneæ, quia Deus non intelligit particularia.

XXXVII. *Plato, bonus vir Deo ſemper charus, Eutyphr.*

Ariſtoteles, particularia Deus non intelligit, nec preces audit, nec hominem vllum amat.

XXXVIII. *Plato, bonus vir poſt mortem Deo fruetur, Phæd.* I. *de Republ.*

Ariſtoteles, poſt mortem nulla voluptas.

XXXIX. *Plato, animæ poſt mortem purgantur. Phædro, Timæo.*

Ariſtoteles, animæ in corpore pereunt.

XL. *Plato, animæ malorum poſt mortem pœnas dabunt. Phædro, Tim. Phæd.*

Ariſtoteles, animæ in corpore corruptæ nihil patientur.

XLI. *Plato, homines mortui reſurgent,* X. *de Republ.*

Ariſtoteles, à priuatione ad habitum non fit regreſſus.

Digitized by Google

XLII. *Plato, bonæ animæ beatum locum poſſidebunt. Phædone.*

Ariſtoteles, nullus eſt talis locus.

XLIII. *Plato, & corpus & animæ malorum in inferno cruciabuntur. Phædro, X. de Republ. Phædone.*

Ariſtoteles nihil tale nouit.

Quæ quidem omnia capita & plura etiam alia non pauca, quæ colligere poteſt quiſque paulò diligentior, cùm Platonica ſint & Philoſophicè veriſſima, & cum fide Catholica conſona: Ariſtotelica verò & fidei aduerſa & Philoſophicè falſiſſima, quis iam vel tam impius erit Chriſtianus, vel tam bardè Philoſophus, qui Platonem & pietatis & Philoſophiæ ergo Ariſtoteli non præferat? quæ res cùm ad Chriſtianam fidem maximè conferat, & ad Philoſophicam veritatem faciat maximè, cur non poſthac in omnibus Europæ gymnaſiis publicis? cur non in monachorum cœnobiis Platonis lectio ſtudiúmque introducetur? cur non Ariſtotelis exoterica philoſophia ex hiſce locis in exilium amandabitur? quid enim opus amplius habebunt ex ea impietate tam mortiferum venenum bibere, quo veluti lethargo anima in Dei cognitione obdormiat? anima nunquam lethali hoc ſomno expergiſcatur & in æternos damnetur cruciatus.

Digitized by Google

Publicus cenſor hæc probauit eatenus, vt minimè negaretur, Ariſtotelis Philoſophiam eſſe ancillam Theologiæ: bene res ſe habet, ego non renuo: ſed quæ vnquam honeſta mulier vellet ancillam habere talem, qualem Patricius deſcribit, Lais forſan haberet, Lucretia, opinor, non haberet. Quicquid id eſt, Philippus Melanchthon & alij ſuperioris ſæculi ſcriptores, qui ſeorſum à nobis per religionem ſentiunt, nec grauiora nec duriora de Ariſtotele, quàm Patricius, dixerunt.

Fuere tamen noſtris temporibus, qui quæ in Patricio non culparunt, in Melanchthone culparint: ſed iſta ſunt partium ſtudia, quæ nec Chriſtianum hominem, nec alium amantem veritatis quemlibet decent: verum à quocumque dicatur, ſemper verum erit, & rectum à quocumque decernatur, ſemper rectum erit; ſed Melanchthon ex Romana Eccleſia exire non debuit, vt è ſcholis Theologorum Ariſtotelem abigeret, neque qui in Romana remanſerunt Eccleſia, damnare Melanchthonem debent, quòd Ariſtotelem è ſcholis Theologorum abigere voluerit: ſed quòd cùm abigere voluerit, matrem Eccleſiam deſeruerit, & antiquam fidem nouitate praua conturbarit.

Digitized by Google

Ioannes Bodinus refertur, & Ariſtoteli opponitur.

Hic auctor ſcripſit vniuerſæ naturæ Theatrum, in quo Ariſtotelem in pluribus locis refellit, & maximè in libro 1. Verba ſunt: *Theorus. Quid eſt motus. Myſtagogus. Eſt actus agentis in mobili paſſo. Th. Cur non definias actum entis in potentia, ſecundùm quod huiuſmodi. M. Hæc quidem eſt Ariſtotelis definitio, quæ multo eſt obſcurior motu ipſo, cùm tamen in re definienda nihil perſpicuitate commodius eſſe poſſit: eóque magis, quòd Ariſtoteles reiectis omnibus omnium, qui de motu ſcripſerunt, ſententiis difficillimum eſſe dixerit intelligere quid ſit motus: vnde tamen innumerabiles de natura quæſtiones explicari oportet.*

Th. Cur hæc tanta obſcuritate inuoluit. M. Id ab eo dedita opera plerique factum opinantur, ne quis arcana in naturæ theſauris abdita reſeraret, vt ex eius ad Alexandrum Magnum epiſtola intelligitur. Cùm enim Alexander libros φυσικῶν ἀκροαμάτων *peruulgatos quereretur, repoſuit illud, ſic editos, quaſi editi non eſſent. Quod iampridem ab Heraclito didicerat, cuius libri de natura, tam obſcurè ſcripti ferebantur, vt Plato diceret, na-*

Digitized by Google

tatore Delio ad eorum explicationem opus eſſe. Ad hoc enim diſcipulos erudiebat, cùm illud ſæpius ingereret σκότιζου obſcurus eſto: ſic enim loligo aquam clariſſimam inſito ſibi atramento, ne capiatur, effundit, ne in rebus obſcuris rationem Phyſico defuiſſe, aut falſam allatam eſſe conuinceret. Nam in rebus perſpicuis perſpicuitate vti conſueuit. Th. Videtur tamen definitionem motus exemplis illuſtrare, cùm actum & potentiam interpretatur, quando res eadem partim mouetur, partim quieſcit. M. Iſta ratione oppoſita de re eadem ſimul ac ſemel dicerentur: quod Ariſtoteles ſibi obiiciens diuerſa ratione id fieri ſcribit: ſed abſurdiora ſequuntur, ſcilicet contradicentia de re eadem ſimul vera eſſe. Scilicet Socrates mouetur, Socrates non mouetur. Etſi enim oculis tantùm videt Socrates, non auribus, verè tamen dicitur, Socrates videt. Idem iudicandum de motu & quiete, ſi altero pede Socrates quieſcat, altero moueatur. Præterea falſum eſt & quidem omni diſtinctione ſublata, ſagittam emiſſam partim quieſcere, partim moueri, cùm tota moueatur ſimul ac ſemel. Ex quibus intelligitur falſum eſſe, motum partim in actu partim in potentia verſari. Quod item ſcribit generabilis motum eſſe cùm generatur, obſcuritatem habet, quia cùm

motum definiat actum, ſequeretur, actus patibilium eſſe, non agentium: ob id diximus motum eſſe actum agentis.

Deinde in libro IV. de Anima: *Th. Cedo Ariſtotelis definitionem. M. Entelechia corporis naturalis organici poteſtate vitam habentis. Entelechiam autem Heſychius & Plutarchus* ἐνέργειαν, *id eſt, vt Budæus, actum interpretantur. Simplicius verò, Themiſtius, & Alexander Aphrodiſienſis* τοῦ ἐντελοῦς συνοχὴν, *vel* τὸ ἐντελὲς ἔχειν, *quod Hermolaus Barbarus vertit perfectihabiam. Philoponus verò* ἐντελέχειαν *dici putat* παρὰ τὸ ἓν τέλειον συνέχειν, *id eſt comprehenſio perfectæ vnionis: ſed orthographia non patitur hanc interpretationem Philoponi. Eſt autem Ariſtoteli vſitatum obſcurioribus obſcura implicare.* Hæc tum ad ſpecimen, tum ad idoneum Bodini de Ariſtotelis ingenio & Philoſophia iudicium ſufficiunt.

CAPVT XV.

Septima Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua legendus Ariſtoteles præſcribitur.

ANNVS Chriſti voluebatur milleſimus ſexcenteſimus primus, cùm noua Aca-

demiæ facta eſt reformatio. Facultatibus illius ſingulis propriæ aſſignatæ ſunt regulæ, quarum quæ ad Facultatem artium pertinent, legendos Ariſtotelis libros ita præſcribunt.

Nvm. xxxvii. *Curſus Philoſophici ſpatium biennio terminetur, quo exacto, Scholaſtici laureâ magiſterij inſigniantur.*

Nvm. xxxviii. *Quod vt commodè fiat, Philoſophiæ profeſſores intra biennium Ariſtotelis libros ordine infrà ſcripto accuratè explicent.*

Nvm. xxxix. *Primo anno matutinis horis, libros Logicos interpretentur, à Categoriis ducto initio, quibus ſubiungant librum de interpretatione, & priorum Analyticorum quinque priora capita: mox adiungant octo libros Topicorum, vt formæ ratiocinandi materia proximè cohæreat: poſtremò duos libros de demonſtratione omnium accuratiſſimè interpretentur: Porphyrij inſtitutiones initio percurrant & delibent: horis pomeridianis libros Ariſtotelis Ethicos exponant.*

Nvm. xl. *Secundo anno Ariſtotelis Phyſica manè interpretentur: poſt meridiem Metaphyſica, ſi fieri poteſt, integram ſaltem horam primum, quartum & vndecimum libros magnâ curâ & diligentiâ explicent:*

horâ ſextâ matutinâ Sphæram, cum aliquot Euclidis libris prælegant.

NVM. XLI. *Ariſtotelis diſputationes aduerſus veteres Phyſicos, in quibus ingenij ſumma ſubtilitas elucet, accuratè examinentur, reiectis inanibus quæſtiunculis, quas olim barbari inuexerant, & ab humaniore politioréque ſæculo exploſas aſperi duríque homines non ita pridem refricare & redintegrare ſunt conati.*

NVM. XLII. *Ariſtotelis contextus Philoſophorum, non Grammaticorum, modo exponatur, vt magis pateat rei ſcientia, quàm vocum energia.*

Atque hæc ſunt, quibus fortuna hæc Ariſtotelis conſtabilitur in Pariſienſi Academia.

CAPVT XVI.

Pauca, ſed contenta paucis multa, in hanc ſeptimam fortunam & illius decurſum obſeruantur.

SVPPETVNT mihi duo tantùm, quæ animaduertantur.

Alterum eſt, hanc Ariſtotelis fortunam

maximam, ampliſſimam & florentiſſimam eſſe; maximam quidem, quia Regis auctoritate; ampliſſimam, quia Senatus decreto confirmatur; florentiſſimam denique, quia Pariſienſis Academia Philoſophiam Ariſtotelis docendam in ſe recipit.

Alterum, Doctorem Medicum extitiſſe nomine Sebaſtianum Baſſonem, qui anno M. DC. XXI. Ariſtotelem aggreſſus eſt, & naturalem illius Philoſophiam & philoſophandi modum quanto potuit ſtudio ac diligentiâ refellit. De illius ad lectorem præfatione iſtud delibatum imus: *Sed properantem morata eſt Ariſtotelis quæ maxima eſt apud omnes Doctores, auctoritas, quos quanti faciam, quámque de illis æquabiliter ſentiam & reuerenter loquar, intereſt, vt noris, vt quorum documentis magna lux in his tenebris mihi refulſit, eorum auſpicio, ductúque ſciæs moliri me quicquid aggredior, méque eorum argumentis ac rationibus, tanquam machinis potentiſſimis inſtructum magnam muri partem, quem quatio diruturum.*

Hæc enim ſemper fuit ea de illis incredibilis doctrinæ viris ſententia, vt cùm in illis legendis aſſiduus diſſimulare non poſſem pugnas vehementes & multiplices de rebus ferè ſingulis inter primarios huius Philoſophiæ pa-

Digitized by Google

tronos ex dictis Ariſtotelis, neque leuiter ſuſceptas, neque facilè terminandas: tanti diſsidij cauſam in doctores illos nunquam reiiciendam putauerim, quos conſtat eſſe grauiſsimos & aſſertoribus plurimis ſtipatos & ſecundùm ſua principia rationibus adeò validis innixos, vt cui te credas, iudicium ſuperet. Quin plures occurrunt quæſtiones, de quibus variæ expoſitorum ſententiæ videntur manifeſtiſsimæ falſitatis aliæ alias conuincere. Verùm cauſam diſsidij errorem, erroris veriſimilitudinem agnoſcens, in quonam eſſet hæc veri ſpecies, videbam inquirendum. Verebar ſcilicet, ne ex falſis ſuppoſitionibus hæc errata naſcerentur, atque ex fundamentis ruinôſis hæc ædificij ruina ſequeretur. Enimuerò, ſi verbi gratia, ignoraueris, quid ſit Natura, aut in quo conſiſtat iſtud principium motus & quietis, quod Naturam vocant, falsámque eius rationem aſsignaueris, neceſſe eſt hallucineris toto naturalis motus inquiſitionis proceſſu, qui cardo eſt, circa quem naturalis Philoſophia verſatur. Et qui error paruus eſt initio, fit maximus in fine, cùm admiſſo quod falſum eſt, neceſſaria conſecutione deduceris in labyrinthos, & plexus errorum, vnde non datur pedem referre neceſsitate conſequentiæ ductum, licèt & ratio contrarium ſuadeat, & experientia demonſtret.

Digitized by Google

Ergo huius rei examine in plures annos protracto, ſinguliſque rationibus accuratiùs expenſis, tandem certò comperi, quod erat neceſſarium: malum nempe eſſe in radice, errat úmque in multis, quæ pro certis principiis hac in Philoſophia ſupponuntur. Hinc pugnas, hinc obiectiones vltro citróque indiſſolubiles, dum qui rationibus immotis nititur, falſis eiuſmodi ſuppoſitionibus premitur, & qui ex talibus principiis procedit, rationum inconcuſſarum obiecta mole retinetur. Hinc ſententias Ariſtotelis ſæpenumero contrarias, quibus armati expoſitores varij opinionem quiſque ſuam tuentur. Hinc quòd vno loco eum defenſari, alio cogantur offendere. Hinc quòd idem auctor ſibi ipſi repugnans, quibus rationum iaculis aduerſarium petit in vna re, iiſdem confodiatur in alia. Eas ſententias, quæ huius Philoſophiæ principia ſuo pondere diruebant, examinaui, vim expendi, ſi quo modo diluerem tentaui, diſcuſſi, in omnem partem verſaui, adiectíſque pluribus aliis non minoris momenti, quas res ipſa miniſtrabat, primariæ notæ Philoſophis propoſui, declaraui, inſtiti, ſi eaſdem ex hoc codice perpenderis.

Iam ergo videant, qui horum auctoritate commouentur, quos nobis obiiciant Philoſophos, Medicos, Theologos, ſemper venerabi-

les nobis futuros. Hi ſunt profectò, quorum controuerſiis agitata veritas foras prodiit, quorum ex ſcriptis doctiſſimis non paruam eorum, quæ demonſtraturi ſumus partem deprompſimus: quorum argumentis ac rationibus veritatem ipſam in pluribus aſtruemus. Hi ſunt, qui ſuis diſſidiis ac pugnis hos animos nobis inſpirarunt, vt quas multiplices contradictiones ac repugnantias hac in Philoſophia reuelaſſent, nos ex quo fonte promanent, conemur oſtendere. Hi præeunt, nos ſequimur, hi doctores, nos diſcipuli. Sedenim hi dum ducunt, & docent, dubiis & quæſtionibus plurimis, quarum nodos fruſtrà ſoluere conati ſunt, quàm multis hac via plena eſſet periculis, indicarunt. Nos eorum veſtigiis inſiſtentes etiam vlteriùs progreſſi longè plura, grauioráque conſpeximus. Per illos ea vidimus: non pedem referamus? per illos, quæ mala eſſent cognouimus, non quæ bona ſunt, quæramus?

Cur igitur Ariſtotelem non deſeruerunt? quæ nos vidimus, non viderunt? Iam ad iſta reſpondimus; ſed nihil ſit aliud. Sanè nil mirum fuerit, ſi non viderint, ſæpe enim, qui ſua virtute hoſtes fregit, occidit in acie; ſuccedens alius viribus integris victoriâ potitur. Sæpe qui terram multo labore ſuffodit, venæ auribus proximus fatiſcit, adueniens nouus

qui viam factam ſequitur, aurum refert. Laborauerunt hi plurimùm, vt veritatem quaſi ſepultam eruerent. Ingentia ſaxa, quæ viam præpediebant, vel ſubmouerunt, vel certè crebris diſputationum ictibus valde concuſſerunt, vt non difficile eſſet ea remouere, atque via facili ad veritatem peruenire. Quod tamen non ita dictum velim, vt putem non plures eorum fuiſſe, quibus complures Ariſtotelicæ doctrinæ falſitates paterent, quas neque diſſimularunt. Iam enim hoc diximus. Munus hoc tamen, etſi ſuis humeris magis congruum, non ſuſceperunt. Quid mirum? opus laboris & inuidiæ plenum defugerunt. Nam ab Ariſtotele deſciuerunt. Quid mirum? crimen eſt ab Ariſtotele deficere. Nihil in eum ſcripſerunt, quid mirum? noluerunt ſe maledictis obiicere, quibus noſtri labores patebunt.

Quantò maior fuit animus Ariſtoteli, quem nihil tale potuit retardare, quominus veterum fuerit cenſor acerrimus? Neque ſibi hanc religionem iniecit, qua nos ſui deterrere volunt; nefas ſcilicet, ac temerarium eſſe, Philoſophiam veterum improbantem ſe, præcipuè verò Platoni præceptori ſuo, cuius viginti annos auditor fuerat, contradicentem, nouam inauditámque Philoſophiam inuehere, eorum fundamenta reuellere, quos fixerant naturæ

Digitized by Google

terminos refigere, ſcripta, dicta, ſenſa eorum expungere, deſpicere, irridere. Neque cogitauit, cur diſcipulus magiſtros, nouus antiquos, vnus plurimos inuaderet? Cur quibus vt parentibus atque doctoribus honorem debeat ac reuerentiam, iis tot errorum, tantæque ignorantiæ maculas ac ſordes inſpergeret? Cur ſede, cur poſſeſſione, cur finibus Philoſophiæ ipſos ſibi Philoſophiæ auctores deturbaret, eiiceret, exterminaret? Hæc ſi quis alius faceret, quàm proteruè? Quæ tamen Ariſtoteles, quàm licitè? Licitè ſanè, ſi ſibi veritatis elucidationem propoſuit. Vidit enim vir alta mente præditus, quantumuis præcedentes in veritatis indagatione proceſſiſſent, plurimum itineris poſteris reliquiſſe, cuiuis non modò licitum & apertum, ſed pium ac ſanctum in veritatis examine, quæ ſentit aperire: vtilem inprimis ac fructuoſam omnem controuerſiam, quam inter doctos cordatóſque viros veri ſtudium excitarit. ſi quidem meliùs, quàm præcedentes inueniſſet, poſteri acciperent, ſicuti à ſcopo aberraſſet, alij iudicarent, & quàm ipſe de aliis, tam liberè de ſe alij ſentirent.

Neque enim tam iniquus iudex fuerit, vt quam poteſtatem in ſuperiorum ſcripta ſibi vendicauit, eandem in ſua poſteris ademerit, cùm nec plus ei reuerentiæ debeamus, quàm

ipſe prioribus, nec tantum quantum ipſe Platoni præceptori ſuo, eius errata diſsimulemus.

Diſsimulant tamen huius temporis plurimi viri doctiſsimi (nec enim iam nobis de prioribus ſermo, de quibus actum eſt) diſsimulant, inquam, & ita diſsimulant, vt non modò non deſerant Ariſtotelem, vel ſaltem eius errata impugnent, aut patefaciant, ſed in omnibus quoad poſſunt, tueantur.

Quid faciant? profitentur Ariſtotelem, docendus, explicandus, defendendus; in eo mordicus inhærendum: vel vbi vrgebunt rationes in contrarium, diuerticula quærenda, vnde aliquid dicant, ne prorſus obmutuiſſe videantur.

Interea quæ plurimùm afficit viua vox præceptoris, ſi quæ ſint errorum ſemina, in animis diſcipulorum ſpargit & irrigat & fouet, donec tam altas figant radices, vt eas poſtea nulla vi rationis euellas. Tantam quippe vim habet in animis iuuenilibus alicuius opinionis anticipatio; præſertim quam magiſtri docti grauíſque fulciat auctoritas, vt non mirum ſit eos, qui ex hoc luto prodierunt, cùm inde turbidum impeditúmque habeant iudicium, nefas putent de Ariſtotelis doctrina dubitare, ac tanquam compertam habeant, tam acres in ea defendenda ſe

Digitized by Google

præbeant. Horum nos moremur iudicium? iudices ſint qui patroni, qui quaſi ex officio per fas & nefas Ariſtotelem defendant? quos nullis rationum machinis moueas; nullis errorum monſtris deterreas? Omnia viri pij per ſummam religionem tolerant, ſe de re philoſophica optimè meritos rati, ſi ſubterfugium inueniant, quò Ariſtotelis copiæ preſſæ ſe recipiant tantiſper reſpiraturæ. Quò enim ſe vertant, vel quem adeant Ariſtotele relicto? perierunt veterum ſcripta, paucáque extant eorum fragmenta in libris potiſſimum Ariſtotelis diſperſa, & quidem prout exponuntur, ita ſonantia, vt febricitantium ſomnia videantur. Qua enim fide putas ea retulit Ariſtoteles? & adhuc mirum ſi Ariſtoteli tam pertinaciter adhæreant? quem alium ſequantur?

Aduerte animum, Lector, & vide, quo iure Ariſtoteles in Philoſophia obtinuerit principatum, quo iure eundem conſeruet, vt ſecurus regnet. quemadmodum enim ſolo cæloque ſicco plantæ, atque arbuſcula, vbi non eſt copia ſucci melioris, quemuis humorem obuium ſugunt, quem in ſuam naturam conuertant. Ita poſtquam ampliſsima volumina, quæ veteres de rerum naturalium cauſis proprietatibuſque conſcripſerant;

pſerant, perierunt; homines huius ſcientiæ auidi, quòd non eſſet, quo famem explerent, obiecta hæc fercula deuorarunt, non diſcernere valentes initio, quæ noxia bonis immixta celabantur. Neque enim ſemper quæ meliora ſunt, aut veriora, citiùs eliguntur, ſed plerumque veriſimilia, & quæ falſa veri ſpeciem habent, incautos ſuo ſplendore decipiunt. Huic verò rei parum-ne contuliſſe putas nomen Alexandri Magni, cuius Ariſtoteles fuerat inſtitutor? quantam magiſtro tantus diſcipulus opinionem conciliauit?

Quanquam non egebant Alexandri gratia libri Ariſtotelis, quos ſatis ſupérque commendabat non modò meliorum, ſed peiorum inopia.

Pauci ſupererant Platonis libri, pauca extremíſque digitis tanta de rebus naturalibus continentes. Enimuerò quid illud eſt, quod in Timæo Plato ſcripſit; ad ea, quæ Ariſtoteles octo libris Phyſicorum, libris de Cælo, de Meteoris, libro problematum, libris de Anima, de generatione & corruptione, de iuuentute & ſenectute, de reſpiratione, de ſenſu & ſenſili, de memoria & reminiſcentia, de ſomno & vigilia, de inſomniis, de diuinatione per ſomnium, de hiſtoria animantium, de eorum partibus, de eorundem

N

motu, de eorum denique inceſſu, magnis volu-minibus fusè copioſéque contexuit?

Mirum ſi in tanta huius ſcientiæ penuria homines famelici, & ſciendi auidiſſimi hoſce libros tanquam cibos obiectos arripuerunt? Morarentur errata tunc in illis incognita, quæ etiamnum retecta diſſimulant? quem enim alium ſequantur? Antequam verò cognitus eſſet Ariſtoteles, aſſertorum multitudine ſtipatus regnauit.

Attendant illi, qui nos hac multitudine tanquam inſtructa acie terrere volunt, vndenam creuerit hæc multitudo. Quæris vnde creuerit, cùm & ſtultus, qui oblatum Ariſtotelem reiiciſſet, & iniuſtus, qui incognitum condemnaſſet, & leuis qui in iudicando properaſſet? quid quæſo tunc audiuiſſet? Vide quid agas, non capis eius mentem, res eſt abſtruſa, rimare ſenſum eius, confer locum cum loco: audi Ariſtotelem ſeipſum alibi explicantem, vide quid alij de hac re ſentiant? Non hæc tunc valuiſſent, quæ etiamnum vim habent, vbi toties doctorum calculo huius doctrinæ vanitas reiecta eſt? Quæris cur eam docti non deſeruerunt, cùm alia non eſſet: hæc iam mentes hominum occupaſſet; ſacrum eſſet nomen Ariſtotelis; multitudinis iudicium præualeret? Quid quod, vt fit, alij

inuidia moti, alij repugnandi libidine pellecti ſe melioribus, ac ſanioribus opponerent ingeniis? quid quod nec inter probos ſingulis omnia paterent, vt non mirum ſit, ſi non omnia placerent: ſed prout ſunt hominum ingenia, diuerſis diuerſa probarentur? & quod omnium eſt validiſsimum, quid quod nulli alij eſſent auctores, quos relicto Ariſtotele ſequerentur? Quæríſne quid veritatis inquiſitioni viam præcluſerit? Quæríſne quid errorum latibula, tanquam aſyla quædam ſancta inuiolatáque conſeruarit? quid igitur magis hos errores promouit? an caſus? an ignorantia? an vis? an diſcordia? an neceſſitas? Caſus aliorum Ariſtotelem erexit, ignorantia ſuæ doctrinæ initio ſtabiliuit, vis multitudinis roborauit, neceſſitas profeſſorum propugnauit, philomachia doctorum conſeruauit, ad tempus quidem conſeruauit, ſed crebris iactationibus tandem labefactauit, donec tanquam Hydræ capitibus repullulantibus dubiis in varias factiones diſſecti Ariſtotelem ipſum, vt canes Acteonis miſerè diſcerpſerunt, ac dilaniarunt: vt nihil eius manſerit integrum, quod non plures eorum vel lacerarint, vel dentibus contrariis in ſenſus contrarios diſtorſerint. Attamen velut Telephus ſanatus eſt Achillis haſta, qua

Digitized by Google

fuerat vulneratus : ita Ariſtoteles eorundem profeſſorum medicamine conualeſcit, quorum diſſenſionum iaculis læſus eſt ac pæne confectus.

Enimuerò rationem diſputandi ſeruant ad hoc prorſus accommodam, cùm non quæſtionibus Socraticis procedunt, quibus facilè in mendacio quiuis quantumuis lubricus irretitur. idcirco quæſtiones omnes, exceptis quas Dialecticas vocant, excludunt à lege diſputationis.

Illa verò, quam ſeruant diſputationis palæſtra, actori quidem arcta & breuis, defenſori verò longa & ſpatioſa dat preſſo ſpatium, vt viam pedum videat. Adhæc ſuccurrunt diſtinctiones pæne innumeræ, quæ licèt bonæ eſſent, iis tamen reſpondens facilè abutitur, qui vi argumentorum preſſus velut anguis in ſpinas, in eas ſe latebras coniicit. Tum quid aduerſarius? nouo vti medio non decet, argumentandi peritum agat in diſtinctionem.

In eam verò technam improuiſam non præſto ſunt argumenta, etſi ſuppetant. tempus labitur, alius ſuccedit pugnaturus. Itaque vt cauſidici ſolent ſuis tergiuerſationibus litem prorogare, temporiſque productione aduerſarium vexare, quem in magnos ſumptus coniiciunt: ita hi

rabulæ ſcholares dum talibus effugiis horas trahunt, euadunt ruboris periculum.

Quantus demum ſit harum diſtinctionum vſus hinc patet, quòd cùm diuerſiſſimæ ſint hac in doctrina qualibet de re ſententiæ, multipléxque inter auctores pugna, nulla pars ſit, quæ harum diſtinctionum fulcimento non ſubſiſtat. Certatur enim non ad veritatem illuſtrandam, ſed ad acumen ingenij probandum. Iſque magnus habetur Philoſophus, atque mirabilis, non qui ſententiam optimam ſequitur, ſed qui oſtentat ingenium in exponendis conceptibus ſuis facile & apertum: in concertationibus ſubtile & argutum, in eludendis aduerſarij argumentis labile & verſutum.

Hinc opinionum viciſſitudines, vt quæ magno omnium conſenſu longo tempore regnauerit, quaſi Oſtraciſmo pulſa exulare cogatur, rurſus iure poſtliminij in poſſeſſionem reuerſura. Quemadmodum enim leges, ita ſententiæ in hac Ariſtotelica politia abrogantur, quadam quaſi Tribunitia poteſtate, & tempore ſuo renouantur. Ac ſi quæ ſententia diu vera fuerit, reprobata ab aliquo nouo, ſed celebri Philoſopho falſa fiat, rurſus vera futura, ſi quis adueniens magnæ auctoritatis, eius patrocinium ſuſcipiat.

Hoc tamen prouidâ quâdam diſpenſatione

Digitized by Google

factum dixeris, vt quæ multæ atque diſcrepantes de vna re opiniones ſimul ſtare non poſſunt, viciſſim teneant imperium: alioquin cùm ſæpenumero inter ſe diſſentiant, Alexander, Philoponus, Themiſtius, Plotinus, Auerroes, Auicenna, Thomas, Scotus, Nominales, Reales, Græci, Arabes, Latini in partes diſſecti contrarias, quantas procellas excitarent, ſi ſimul omnes de regno contenderent? Parumne proſpectum putas, ad ſedandas has tempeſtates, ſi quemadmodum in cælo Caſtor & Pollux, ita in regno Ariſtotelico horum Philoſophorum ſententiæ mutatis vicibus teneant principatum?

Parum tamen referret eiuſmodi logomachiam ingenij acumen ac linguæ volubilitatem oſtentare, ni tales nebulæ & Theologicis & Medicis ſpeculationibus tenebras offunderent, magno animarum & corporis humani damno: quas qui diſſiparet (opus quidem Herculeum) occiſis monſtris illis opinionum, quorum ex ore virulento efflatur ater ille fumus; non minùs de humana ſocietate mereatur, quàm ſi peremerit monſtra, quibus Hercules orbem liberauit. Verùm qui fiat iſtud? peccant quidem ipſi, ſed neceſſitate peccant, vel quid agant, iudica. Hanc doctrinam relinquant? quam ſecuturi? Veterum ſcripta non

Digitized by Google

extant, ſed ſi extarent, fœtent illis quæcunque priſci ſenſerunt: ita vt quidquid in Ariſtotele putidum eſt, ſapit.

Miſerum ſanè, vt quos tanquam ſapientiſsimos antiquitas venerata eſt, eos pro ſtultiſsimis reputent, eorúmque ſententias, vt aniles nugas, aut febricitantium inſomnia riſui habeant. Ridiculus Empedocles, delirus Democritus, inſanus Pythagoras, ineptus Plato, ſtulti quicunque alij Philoſophiam profeßi ſunt. Quàm diuerſa fuit veterum de illis opinio, quos vt veraces naturæ vates, fideléſque eius interpretes ſummo honore proſecuti ſunt? Equidem de Platone quid commune referam iudicium, de quo non aliter, quàm de deorum myſta ſapientiſsimo, docti pariter indoctíque locuti ſunt? De quo quàm multa Cicero; qui etiam ſecundo de Natura Deorum, Audiamus, inquit, Platonem, quaſi quendam Deum Philoſophorum &c. & Tuſculana IV. *Errare mehercule malo cum Platone, quem tu quanti facias ſcio, & quem ex ore tuo admiror, quàm cum iſtis vera ſentire.*

Verùm pro Cicerone & omnibus aliis licèt iudicibus integerrimis prodeat vnus Auguſtinus, qui pluribus quidem in locis, ſed libro III. *contra Academicos ſic in eius fertur encomia. Plato vir ſapientiſsimus & eruditiſſi-*

mus temporum ſuorum, qui & ita locutus eſt, vt quæcunque diceret, magna fierent, & ea locutus eſt, vt quomodocunque diceret, parua non fierent. Dicitur poſt mortem Socratis magiſtri ſui, quem ſingulariter dilexerat, à Pythagoreis multa didiciſſe. Et paulò pòſt: Adeò poſt illa tempora non longo interuallo, omni peruicacia, pertinaciáque demortua, óſque illud Platonis, quod in Philoſophia purgatiſſimum eſt, dimotis nubibus erroris emicuit. Hæc illi. Veniat iam Cicero, veniat Auguſtinus, veniat ſapientiſſima Patrum veterum ſchola, Hilarius, Cyprianus, Irenæus, Iuſtinus, Chryſoſtomus, Baſilius, Athanaſius, Theodoretus, Dionyſius, veniant hi, & cum Platone, vt olim, ſentiant, næ inter Philoſophos hæretici habebuntur. Hæc & alia Baſſo, vir acerrimi iudicij & ſcientiæ maximæ, quibus profectò nihil addi poteſt, ſiue vt Ariſtotelicæ Philoſophiæ obſcuritas & caligo, ac proinde inutilitas oſtendatur, ſiue vt Peripateticorum Philoſophorum ſuper auctoris ſui mente lites & iurgia demonſtrentur, ſiue vt recentiorum modus philoſophandi configatur, immo & diſcutiatur vel riſu. Præterea Baſſo queritur Ariſtotelis doctrinam in Chriſtianorum ſcholas & Theologiam errores intuliſſe: quod &

Digitized by Google

priores ſæpe queſtos eſſe iam vidimus: ita vt verè dici poſſit, inter Chriſtianos querelam eſſe ſæculorum pæne omnium.

CAPVT XVII.

Octaua Ariſtotelis fortuna recenſetur & explicatur. In qua Philoſophus quanto quondam in dedecore, tanto in honore habetur, aduerſarios perſequentibus Academiâ, & Senatu Pariſienſi.

HÆC vltima Ariſtotelis fortuna multo adhuc fuit illuſtrior, quàm ſexta & ſeptima. Nam cùm anno Chriſti M. DC. XXIV. vniuerſa Ariſtotelis doctrina publicis theſibus oppugnari cœpit Lutetiæ, tunc Senatus, & Facultas Theologiæ Pariſienſis oppugnantium impetum retardarunt, & ſuâ auctoritate compeſcuerunt. Huius autem rei hiſtoria duobus maximè continetur. Alterum eſt lata per Facultatem Theologiæ in propoſitiones Ariſtotelicis principiis oppoſitas cenſura: alterum verò Pariſienſe Senatuſconſultum.

Digitized by Google

In Ariſtotelis oppugnatores Pariſienſium Theologorum cenſura.

Sic autem ſe habet cenſura: *Anno Domini* M. DC. XXIV. *die prima menſis Septembris ſacra Theologiæ Facultas Pariſienſis poſt miſſam de Spiritu ſancto more ſolito celebratam, ordinaria habuit comitia in aula Collegij Sorbonæ, in quibus magiſter Petrus de Beſſe Syndicus expoſuit quaſdam theſes euulgatas per Ioannem Bitaudum, Antonium de Villon, & Stephanum de Claues contra doctrinam Ariſtotelis communiter receptam, quas ſupremus Senatus iudicio Facultatis examinandas commiſerat, antequam ſententiam in auctores ferret. Quibus iam antea agitatis & examinatis, nec non peculiari cenſura notatis per eiuſdem Facultatis deputatos, iteratò communibus aſſidentium ſuffragiis cum ſua præfatione comprobari petiit, antequam ſupremo Senatui offerretur.*

Facultas autem iterum poſt meridiem priuata comitia indixit, vt conficeretur cenſura generalis theſeon Ioannis Bitaudi, Antonij de Villon, & Stephani de Claues, quæ ſingularum propoſitionum qualificationibus præponeretur, antequam ſupremo Senatui offerretur.

Sequitur cenſura quarundam propoſitionum publicatarum aduerſus principia Ariſtotelica, Paracelſica & Cabaliſtica per Ioannem Bitaudum Sanctonenſem, Antonium de Villon, & Stephanum de Claues euulgatarum: de quibus dictus Bitaudus ſub moderamine de Villon erat reſponſurus, tertius verò arte chymicâ illarum veritates experientiis oſtenſurus, niſi ſupremus Senatus ad poſtulationem ſacræ Facultatis Theologiæ Pariſienſis illis ſilentium impoſuiſſet. Nihil planè in Republica Chriſtiana periculoſius, nihilque communi Sanctorum Patrum iudicio cauendum diligentiùs, quàm rerum nouitas, ea præſertim, quæ veræ ſcientiæ, ſacræque doctrinæ manifeſtè dignoſcitur aduerſari. Sic à primis Eccleſiæ temporibus ipſe veritatis auctor Spiritus ſanctus monuit, ſancto Apoſtolo atteſtante, qui toties nouas & peregrinas hominum in facto doctrinæ opiniones omni ſtudio & diligentia fugiendas commendauit. Vt primæ epiſtolæ ad Timotheum cap. VI. *dicitur: O Timothee depoſitum cuſtodi, deuitans profanas vocum nouitates, & oppoſitiones falſi nominis ſcientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt. ad Epheſios cap.* IV. *Vt iam non ſimus paruuli fluctuantes & circumferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominum, in aſtutia ad*

circumuentionem erroris. Et primæ ad Timotheum IV. *Spiritus autem manifeſtè dicit, quia in nouiſſimis temporibus diſcedent quidam à fide attendentes ſpiritibus erroris, & doctrinæ dæmoniorum in hypocriſi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium conſcientiam. Et ad Hebræos* XIII. *Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci.* Quapropter omni cura & ſtudio prouidendum, ne quid in corruptelam morum, ſcandalum populorum, labefactationem religionis & perniciem animarum euulgetur, vel ſi contingat in lucem prodire, vt ſtatim è medio tollatur, & omnibus cenſuræ notis damnatum longè latéque profligetur. Cùm ergo nouiſſimè in his noſtris miſeris temporibus, in quibus ad omne curioſitatis & nouarum rerum genus deprauatis & liberioribus ingeniis impunè patet aditus, ſacræ Facultati Theologiæ Pariſienſis quædam occurriſſent propoſitiones typis mandatæ, palam & publicè à quibuſdam, quo ſpiritu ductis dubitatur, agitandæ, quæ ex profeſſo contra doctrinam Ariſtotelis omnium Philoſophorum ſine controuerſia principis, communémque omnium Academicorum conſenſum & vſum militabant, & nonnihil periculi aduerſus fidei principia inuoluere videbantur: quarum auctores de eorum fortaſſis numero exiſtebant, de quibus

olim cauendum ſcripſit Apoſtolus ad Coloſſenſes II. Videte, ne quis vos decipiat per Philoſophiam, & inanem fallaciam: poſtquam à pluribus eiuſdem Facultatis Doctoribus ſpecialiter deputatis diligenter examinatæ, & diſcuſſæ fuiſſent in priuatis ædibus eiuſdem Facultatis: tandem die II. *menſis Septembris* M. DC. XXIV. *poſt miſſam de ſancto Spiritu ſolito more celebratam, in generali congregatione collectis ſingulorum magiſtrorum ſententiis, cenſuit poſitiones iſtas eſſe valde periculoſas, non modò ratione veræ Philoſophiæ, quæ à multis ſæculis communi omnium Academiarum conſenſu recepta eſt, ſed etiam quæ non parum aduerſus principia fidei & religionis pugnare deprehendantur. Ex quibus nonnullæ inſtar aliarum peculiari cenſura ſunt notatæ.*

Sequitur autem eiuſmodi Theſeon tenor.

Poſitiones publicæ contra dogmata Ariſtotelica, Paracelſica & Cabaliſtica, immortalitati ſacræ.

1. *Materia prima, quam pro principio transſmutationis ſubiectiuo conſtituunt Peripatetici, ſiue exiſtentiam habeat à ſe, ſiue à forma, commentitia prorſus eſt, & ſine vllo planè fundamento excogitata. In generationibus enim, quas ipſe Ariſtoteles in his inferioribus credidit, hallucinatus eſt, & cum eo ce-*

teri, qui eius ſententiam amplectuntur.

Hæc propoſitio prima eſt temeraria & erronea in fide.

II. *Formæ item omnes ſubſtantiales, excepta rationali, non minùs abſurdè defenduntur ab Ariſtotelicis, quàm materia, cùm per eas intelligunt ſubſtantias quaſdam incompletas, vnum per ſe cum materia ſubſtantiale compoſitum conſtituentes. Materia enim è naturali compoſito ſublata, & formas ſaltem materiales tolli neceſſe eſt.*

Hæc propoſitio eſt temeraria, erronea & hæreſi proxima.

III. *In tranſmutationibus naturalibus quocunque modo intelligantur aduenire, quia motus ſunt, priuationem pro principio ſeu termino à quo ponunt Ariſtotelici, ſed malè, cùm eorum etiam in ſententia, qui materiam & formam pro aliis duobus principiis admittunt, generatio ſit poſsibilis, nulla præexiſtenti priuatione in materia, vt perquirenti facilè innoteſcet.*

IV. *Elementorum numerum malè aſsignant Peripatetici, ſiue per ea partes integrantes mundi ſublunaris intelligant, ſiue corpora, ex quibus mixta componantur, & in quæ reſoluantur. Paucioribus enim quatuor mundus hic conſtituitur; & mixtum pluri-*

Digitized by Google

bus, quod vtrumque experientiæ, rationi, & omnium mixtorum anatomiæ aſtipulatur.

V. *Mixtum namque quinque corporibus ſimplicibus, ſeu elementis actu & formaliter in eo exiſtentibus conſtituitur; terra videlicet, aqua, ſale, ſulfure, ſeu oleo & mercurio, ſeu ſpiritu acido. Quæ vera & ſola principia naturalia cenſenda ſunt, vtpote quæ neque ex ſe inuicem, nec ex aliis, ſed ex ipſis omnia compoſita phyſica conficiuntur.*

VI. *Hæc principia ingenerabilia & incorruptibilia ſunt, eiuſdémque ſpeciei infimæ in omnibus mixtis, quicquid imperitum Chymiſticum vulgus cum Paracelſo reclamet. Diuerſitas enim ſalium, ſulphurum & mercuriorum, ſi qua apparet in variis mixtorum reſolutionibus, depuratione & ſeparatione heterogeneorum ad homogeneitatem à peritis tandem reducitur.*

De prædictis quatuor propoſitionibus nihil dixit Facultas, quia ſunt purè Phyſicæ, vel Chymicæ.

VII. *Ex diuerſa nihilominus mutatione & contemperatione iſtorum quinque principiorum ſecundùm quantitatem, oritur omnis varietas, quæ reperitur in compoſitis purè materialibus, ſiue ea generica ſit, ſiue indiuidualis, cùm ex ſola vnione & mixtione eorum,*

Digitized by Google

ſine productione nouæ cuiuſdam entitatis omnia compoſita humano excepto conſtituantur.

VIII. *Ex diuerſitate mixtionis & contemperatione principiorum emanat omnis actio, & motus ſaltem corporeus, qui in quolibet compoſito ſenſibili reperitur, non alitur ab agente illo & ſpiritu vniuerſali, igne videlicet, quem aliqui pro anima mundi & principio omnium actionum dormiendo excogitarunt, & multis huius ciuitatis primatibus pro arcano maximo tradiderunt.*

IX. *Mundus autem hic ſublunaris duobus duntaxat elementis, terra & aqua; tanquam partibus integrantibus conſtituitur: aër enim ab aqua eſſentialiter non diſcrepat, nec ignis elementaris in concauo Lunæ reponendus, cùm à cælo empyreo non diſtinguatur. Quæ omnia, etſi à Philoſophia communi aliena videantur, demonſtrationibus tamen comprobare non erit multum difficile.*

Hæ duæ propoſitiones ad Philoſophos remiſſæ ſunt, vt ad ſequentes gradus fieret, quæ ſunt alicuius momenti.

X. *Somniarunt Peripatetici, dum parum congruè de naturis locuti dixerunt, veras & phyſicas alterationes fieri per introductionem nouæ & ſolius entitatis alicuius accidentalis ſubiecto inuariato quoad ſubſtantiam manente.*

Cùm

Digitized by Google

Cùm tamen nulla vnquam ſine additione aut detractione principiorum, aut eorum multiplici mixtione accidere queat.

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria, ſcandaloſa, & aliquo modo impugnat ſacroſanctum Euchariſtiæ Sacramentum.

XI. *Errarunt inſuper Ariſtotelici, dum igni ſiccitatem in excellenti gradu attribuerunt. Eſt enim corporum omnium humidiſſimus, & exſiccatio, quam illi Philoſophorum vulgus competere exiſtimat, commentitia, ſicut & grauitas terræ maxima, quæ in vera Philoſophia leuior aqua exiſtit, etſi prima fronte ſub illa deliteſcere deprehendatur. Sed & hoc mixtioni & heterogeneitati adſcribendum.*

Hæc propoſitio eſt falſa, & ſenſui communi repugnat.

XII. *Qualitates virtuales primarum productrices ſine fundamento admittunt Ariſtotelici, cùm omnia experimenta, quæ ipſi pro ſua ſententia iactitant facere, per ſubſtantias actu & formaliter in corporibus tales actiones producentibus exiſtentes, ſoluantur, & vt ſubtiliore talium affectuum perquiſitione cuilibet vel parum in rebus naturalibus erudito innoteſcere poteſt.*

Hæc propoſitio eſt falſa & temeraria.

Digitized by Google

XIII. *Nihil abſtruſius, nihilque magis experientiæ repugnans tranſmutatione, quam inter elementa profitentur. Vera enim ſemper terra eſt, nec vllo modo in aquam, aut aliud quiduis elementum tranſmutabilis, ſicut nec aqua in terram, aut aër in ignem: quod item de ceteris principiis, ſale, oleo, & ſpiritu dicendum aſſeueramus.*

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria & erronea in fide.

XIV. *Ex his omnibus manifeſtiſſimum eſt ignoranter, aut potiùs malitiosè irriſa, & ſugillata ab Ariſtotele duo antiquorum dicta, omnia ſcilicet eſſe in omnibus, & omnia componi ex atomis ſeu indiuiſibilibus. Quod vtrumque, quia ratione veræ Philoſophiæ, & corporum anatomiæ conforme eſt, mordicus defendimus, & intrepidi ſuſtinemus.*

Hæc propoſitio eſt falſa, temeraria, & in fide erronea.

Ad calcem harum Theſeon continebantur ea, quæ ſequuntur mutato charactere.

Cetera, quæ de qualitatibus & mixtione elementorum, meteororum generatione & alteratione, cælorúmque natura & proprietatibus Ariſtoteles, Paracelſus, totáque antiquorum Cabala contra veram philoſophandi rationem nobis tradiderunt, proximis The-

ſibus euertenda reſeruantur. & infrà.

Harum propoſitionum inexpugnabilem veritatem tuebitur, Deo dante, Ioannes Bitaudus Sanctonenſis; arbiter & præſes ſedebit Antonius de Villon, aliàs miles Philoſophus, & in Vniuerſitate Pariſienſi Profeſſor Peripateticus.

Item minuſculis literis.

Atque vt maiori omnia ſint oblectamento, aſſidebit Stephanus de Claues Doctor Medicus, qui propria nixus experientia, aſſiduáque, & profunda rerum naturalium meditatione ſuffultus, pro hac iamdiu à ſe detecta aduerſus Ariſtotelis & Paracelſi ſectatores elementorum veritate, vbi opus erit, verba faciet, vt abhinc die Lunæ proxima initiantibus experientiis, atque iteratis rationibus ita ſua dicta comprobet, omniúmque oculis tam apertè ſubiiciat, vt omnes adſtantes veriſſima hæc omnia, vno ſimul die fateantur.

Tum demùm hæc clauſula ſequebatur.

Die Sabbati proxima & Dominica XXIV. *&* XXV. *menſis Auguſti toto pomeridiano tempore, Lutetiæ Pariſiorum in Palatio reginæ Margaretæ.*

Hactenus ex tabulario Facultatis Theologiæ : nunc referendum eſt Senatuſconſultum, quod his concipitur verbis.

PARISIENSIS SENATVS DECRETVM.

VEV *par la Cour la Requeſte preſentée le* XVIII. *Aouſt* M. DC. XXIV. *par les Doyen, Syndic & Docteurs de la Faculté de Theologie en l'Vniuerſité de Paris, tendant à ce que les nommez Villon, Bitaud, & de Claues, comparoiſtroient en perſonne, pour reconnoiſtre, auouër, ou deſauouër les Theſes par eux publiées, & ouïr leur declaration, eſtre procedé contre eux ainſi que de raiſon: cependant permis faire ſaiſir leſdites Theſes, & defenſes faites de les diſputer. Copies imprimées deſdites Theſes, pour eſtre agitées en public le* XXV. *Aouſt. Arreſt du* XXIX. *dudit mois, par lequel ladite Cour auroit ordonné, que leſdites Theſes ſeroient communiquées aux Docteurs de la Faculté de Theologie, pour donner aduis ſur icelles. L'aduis de ladite Faculté du* II. *Septembre, contenant la Cenſure des propoſitions contenuës eſdites Theſes. Le procés verbal de Caſſault Huiſſier, du* III. *Septembre, contenant la propoſition faite dudit Villon; ledit de Claues ouy: Concluſions du Procureur General du Roy, & tout conſideré:* LA COVR *aprés que ledit de Claues a eſté admoneſté, ordonne, que leſdites Theſes ſeront déchirées en ſa preſence, & que commandement ſera fait par l'vn des*

Huiſſiers de ladite Cour auſdits de Claues, Villon, & Bitaud, de ſortir dans vingt-quatre heures de cette ville de Paris, auec defenſes de ſe retirer dans les Villes & lieux du reſſort de cette Cour, enſeigner la Philoſophie en aucune des Vniuerſitez d'iceluy, & à toutes perſonnes de quelque qualité & condition qu'ils ſoient, mettre en diſpute leſdites propoſitions contenuës eſdites Theſes, les faire publier & vendre ou debiter, à peine de punition corporelle, ſoit qu'elles ſoient imprimées en ce Royaume ou ailleurs. Fait defenſes à toutes perſonnes, à peine de la vie, de tenir ni enſeigner aucunes maximes contre les anciens Autheurs & approuuez, ni faire aucunes diſputes, que celles qui ſeront approuuées par les Docteurs de ladite Faculté de Theologie. Ordonne, que ledit Arreſt ſera leu en l'aſſemblée de ladite Faculté en Sorbonne, mis & tranſcrit en leurs Regiſtres, & outre copies collationnées d'iceluy, baillées au Recteur de l'Vniuerſité, pour eſtre diſtribuées par les Colleges, à ce qu'aucun n'en pretende cauſe d'ignorance. Fait en Parlement, & prononcé le IV. *iour de Septembre* M. DC. XXIV. *Ledit iour ledit de Claues a eſté mandé, & leſdites Theſes ont eſté déchirées en ſa preſence.*

Præcipua huius Senatuſconſulti capita

hæc ſunt: I. Inſpecto ſupplice libello, quem Facultas Theologiæ contra Ioannem Bitaudum, Antonium Villonium, & Stephanum Clauium Senatui obtulit, Senatus vetuit, ne propoſitæ ab iis hominibus Theſes in publicum diſputandæ prodirent. II. Senatus idem ſtatuit, vt illæ Theſes in manus Facultatis traderentur, Theologiæque magiſtris communicarentur. III. Conſiderata Theſium cenſura, cui Facultas vacauerat, audito generali Cognitore Regio, & viſis quæ ad hanc litem pertinent, inſtrumentis omnibus, præmonito Stephano Clauio Senatus edixit, vt idem Stephanus, Antonius Villonius, & Ioannes Bitaudus infra XXIV. horas Lutetiâ exirent, nec in vllas ditioni ſuæ obnoxias vrbes ſeſe reciperent, aut inibi Philoſophiam docerent. IV. Senatus prohibuit, ne quis ſub pœna corporis eas Theſes in medium produceret, venderet, vel diſtribueret, ſiue in hoc regno, ſiue alibi typis mandatas. V. Senatus decreuit, ne quis contra veteres & probatos auctores vlla dogmata teneret, aut traderet ſub pœna capitis, aut vllas inſtitueret diſputationes præter eas, quæ à Theologis Doctoribus approbarentur.

Digitized by Google

CAPVT XVIII.

Nonnulla in hanc vltimam Ariſtotelis fortunam, & eius decurſum adnotantur.

Petrus Gaſſendus cauſam Petri Rami, Ioannis Bitaudi, Antonij Villonij, & Stephani Clauij non admodum iniuſtam fuiſſe reipſa oſtendit.

QVo anno Senatuſconſultum in Ioannem Bitaudum, Antonium Villonium, & Stephanum Clauium factum eſt, eodem & Gratianopoli editum à Petro Gaſſendo opus, quod & Rami, & Bitaudi, & Villonij, & Clauij cauſam plurimum adiuuaret. Hoc autem opus inſcribitur *Exercitationum Paradoxicarum aduerſus Ariſtoteleos libri* VII. *In quibus præcipua totius Peripateticæ doctrinæ fundamenta excutiuntur.* Liber primus octo exercitationes continet, & tale eſt vniuſcuiuſque argumentum.

I. *Quòd homines Ariſtotelei ex germana Philoſophia Sophiſticam effecerint.*

II. *Quòd immeritò Ariſtotelei libertatem ſibi philoſophandi ademerint.*

III. *Quòd rationes nullæ ſint, quibus ſecta Ariſtotelis videri poteſt præferenda.*

IV. *Quòd maxima ſit incertitudo librorum doctrinæque Ariſtoteleæ.*

V. *Quòd apud Ariſtotelem innumera deficiant.*

VI. *Quòd apud Ariſtotelem innumera ſuperfluant.*

VII. *Quòd apud Ariſtotelem innumera fallant.*

VIII. *Quòd apud Ariſtotelem innumera contradicant.*

Alios ego Gaſſendi ſex libros non vidi, atque vtrum eos ille iuris publici fecerit, me latet. Qua tamen de re in illis tractaturus eſſet, ſua in librum primum præfatione monet. *Liber*, inquit, *ſecundus opponitur Dialecticæ Ariſtoteleæ, vbi primùm nulla ipſius Dialectices neceſſitas, vtilitáſve eſſe declaratur. Deinde verò, vbi declamatum eſt in Vniuerſalia, Categorias, propoſitiones Ariſtoteleas, diſputatio inſtituitur aduerſus ſcientiam & demonſtrationem ab Ariſtotele præſtitutam; atque hîc præcipuè eſt, vbi cognitio ſcientiáque humana arguitur infirmitatis ac incertitudinis.*

Liber tertius deſtinatur in Acroaſim Phyſicam. Hîc impugnatur numerus principio-

rum Ariſtoteleorum, intérque cetera formas eſſe accidentales adſtruitur. Hîc aliunde eſſe motus naturalis aſſeritur, quàm vulgò exiſtimetur. Hîc veterum ſpatium poſtliminio reuocatum Ariſtoteleo loco ſubſtituitur. Hîc vacuum inducitur, reducitúrque in rerum naturam. Hîc tempus conuincitur aliud, quàm definiat Ariſtoteles, aliáque quidem quamplurima è re nata interſeruntur.

Liber quartus adoritur libros de corpore ſimplici, vbi primùm & ſtellis fixis & Soli comparatur quies. Terræ verò quaſi vni ex planetis conciliatur motus. Exinde multiplicitas vel certè immenſitas mundi probabilis arguitur, præter innumera, quæ ſtatuantur παραδοξικῶς *de cauſa motus, de luce & phænomenis, de generabilitate & corruptibilitate, quæ circa globos cæleſtes. Ad hæc verò ſubſtituitur impugnatio elementorum Ariſtoteleorum in numero, in qualitatibus tam motiuis, quàm alteratiuis, in tranſmutabilitate inter ſe, in compoſitione mixtorum.*

Liber quintus aggreditur vulgares tractatus, quos de mixtis inſtituunt. Quo loco Cometas traiicio per ætherea ſpatia, illóſque ſtatuo non minùs perpetuos, quàm ſidera perpetuò conſpicua. Præterea chylo ex ſtomacho tranſeunti in iecur, nouum aliúdque

iter aperio, quàm per venas mezaraïcas. Ad hæc autem plura diſtinguo genera viuentium, quàm tria: ſemen animatum facio, brutis rationem reſtituo, intellectum phantaſiámque nullo diſcerno diſcrimine. Poſtremò id maximè ſuadeo, vt reſpuat homo, quod non eſt.

Liber ſextus inſtituitur aduerſus Metaphyſicam. In hoc vbi reiecta eſt pars maxima elogiorum, quæ Metaphyſicæ deferuntur, impetuntur potiſſimùm vulgata illius principia, & celebres illæ proprietates entis, vnum, verum, bonum. Deinde verò fidei orthodoxæ aſſeritur quæcunque cognitio habetur de intelligentiis, déque Deo ter maximo, dum nimirum oſtenditur, quàm vana ſint argumenta, quibus philoſophari ſolent de ſubſtantiis illis ſeparatis ex naturali lumine.

Liber denique ſeptimus eſt in moralem Philoſophiam. Is nimirum opus habet enumeratione prolixa. Vno enim verbo docet illam Epicuri de voluptate ſententiam, oſtendendo videlicet, qua ratione ſummum bonum in voluptate conſtitutum ſit, & quemadmodum laus virtutum, actionúmque humanarum ex hoc principio dependeat. Atque hæc ſunt, quæ ſi propoſuiſſent Ramus,

Bitaudus, Villonius, & Clauius, quid iis hominibus factum eſſet? Si quid autem fieri potuit acerbius, Talæi multò meliùs, quàm mea oratione exprimeretur.

Gerardi & Arnoldi Bottiorum de Ariſtotele & eius Philoſophia iudicium.

GERARDVS & Arnoldus Bottij fratres ſcripſerunt librum, cui titulus eſt, *Philoſophia Reformata, id eſt Philoſophiæ Ariſtotelicæ accurata examinatio, ac ſolida confutatio.* In eo libro paſſim in Ariſtotelem atrociter inuadunt. Et primò quidem in præfatione, vbi conſilij ſui rationem reddunt: *Ab iſtorum nonnullis cùm Ariſtotelis dogmata mirè exagitari videremus, & quotidiana experientia, dum exorientes ſubinde difficultates haudquaquam liquidò ex Ariſtotelis principiis expedire quiuimus, illos haud prorſus vana afferre deprehenderemus: primò quidem hoc tantùm à nobis impetrauimus, vt crederemus, non omnia adeò ſana certáque eſſe in Peripato ac hactenus ſenſeramus. Paulatim autem vlteriùs progreſſi, & veras rerum cauſas in dies ſollicitiùs rimantes, cùm magis ac magis nullum in Ariſtotelica Phyſiologia difficultatum exitum inueniremus, omnéſque*

ſolutiones principiis ipſius ſuperſtructas labare, & vix ad tenuiſſimam probabilitatem, ſi quis penitus excuteret, procedere animaduerteremus, oculos tandem attollere auſi ſumus contra iſtam tantopere nobis priùs dilectam ac tot ſæculorum conſenſu approbatam Philoſophiam, & in qua tantum ſtudij ac laboris ſumpſeramus, & diſcuſſa veluti caligine, quam longa conſuetudo & imbibita ἀνεξετάστως per tot annorum ſeriem doctrina aciei noſtræ obduxerat: omníque affectu, quo antea cæcati fueramus, ſepoſito, non modò probationes ac collectiones ex Ariſtotelicis principiis ductas, ſed ipſa quoque illa principia in dubium reuocare, & tot de cauſis ſuſpectam iam ipſorum ſoliditatem propiùs explorare, atque ſeuero veritatis examini ſubiicere aggreſſi ſumus: id quod non paucorum dierum aut menſium, ſed longi planè temporis opus fuit, nobis omnes vacuas horas, & quicquid otij nanciſci potuimus, in eam rem conferentibus.

Quanquam autem ita hîc nos geſſimus, vt Ariſtoteli quantum pote faueremus, atque in omni diſquiſitione decreta ipſius pro virili tueri conaremur, ab iiſque nunquam nos niſi inuiti atque aperta veritate conuicti diuelli pateremur: ita tamen vſu venit, vt pleraque omnia pro infirmis, omníque veritatis atque ido-

Digitized by Google

neorum argumentorum fulcimento deſtitutis condemnare atque deſerere coacti fuerimus.

Deinde in capitis I. ſectione I. num. II. *Ariſtoteles priùs veterum ſuper hoc negotio* (principiis) *ſententias expendit, quàm propriam aperiret: quos tamen minùs calumniosè tractaſſe, non ſine cauſa pleriſque videtur; quod ſuo loco pleniùs à nobis conſiderabitur.*

Tum in eiuſdem capitis ſectione III. num. LIX. *Sicuti igitur planè ineptiunt Peripatetici, quando coacti fateri, quòd formæ è nihilo fiant, negant rurſus ex nihilo fieri, quia nimirum per ſe non ſubſiſtant, atque è materiæ potentia educantur. Ita multò ineptiunt magis, quando hoc ipſum negant ob alteram iſtam exceptionem, quia ne fiant quidem omnino: non fieri autem eas probant hoc axiomate, quod neque materiam fieri aut interire dicit, neque formam, ſed ſolum compoſitum. Hoc eſt ignotum aut incertum probare per æquè ignotum & incertum: Imò notum & certum eſt, & eam aſſertionem, & hoc axioma, vtraque eſſe falſiſſima, cùm & illa hoc ſolo ſubnitatur, & ipſum autem non habeat aliud fulcimentum, niſi nudam Ariſtotelis auctoritatem, qui nullis vnquam rationibus, ſed ſolis ſimilitudinibus iiſque propoſito ipſius aduerſiſſimis illud ſtabilire*

anniſus eſt. Et paullo pòſt: *Videtur autem Ariſtoteli hîc accidiſſe id, quod alibi ipſi accidit quàm ſæpiſſimè, & à nobis non vno huius operis loco adnotatur: vt nimirum aliena dogmata, ſuæ doctrinæ directo atque è diametro aduerſantia pro ſuis vſurpet, atque ad ſuas traditiones quibuſcum ſtare nullo pacto queunt, accommodet, qua nulla maior incogitantia reperiri poteſt.*

Quartò in capitis II. ſectione I. num. VI. *Non hoc inſolens eſt Ariſtoteli, vt* ἀσύςατα *loquatur.*

Quintò paullo pòſt ſub finem eiuſdem num. VI. *Eſt ſanè hoc perpetuum illorum hominum, qui adeo ſeruiliter Ariſtoteli ſacramento dixerunt, fatum, vt dum præceptorem ab antilogiis vindicare contendunt, ſibíque conſentanea vbique loqui cogunt, ipſi in maximas ac manifeſtiſſimas incidant abſurditates, cùm poſſent longè leuiori negotio ſe expedire, vbicunque tale aliquid in eo occurrit, quod cum ipſius placitis minùs benè quadrat, fatendo ingenuè, illum ſibi ipſi contradicere, proptereáque non quid ibi, ſed quid alibi dicat, attendendum eſſe. Sed illis hoc facere non permittit ſacroſancta Magiſtri maieſtas, quam vilem ac protritam futuram vident, ſi ipſi hoc iter ingrediantur, cùm innumeris antilogiis*

Digitized by Google

ſcateant ipſius ſcripta, quas omnes cùm excuſare ac conciliare nitantur, mirum non eſt, ſi ad ſummas ipſi ineptias redigantur.

Sextò in capitis II. de principiis & cauſis ſectione I. num. VII. *Vt ſanè condonandum quodammodo Ramo videatur, ſi intemperantiùs ſubinde Ariſtotelem inceſſit, præſertim in Phyſicis & Metaphyſicis: qui libri adeò ſcatent toti iſtis non modò falſis, ſed amethodis prorſus atque pugnantibus ſermonibus, vt vel adamantinam patientiam expugnare atque contra ſe irritare poſſint. Et quiſquis ita affectus eſt, vt ſeruili alienorum dogmatum neceſſitati manifeſtam audeat anteponere veritatem, (quod pauciſſimi hactenus cum ratione facere ſuſtinuerunt, aut ſciuerunt) fateatur neceſſe eſt peſſimè de re philoſophica meritum eſſe Ariſtotelem, cùm libris iſtis Phyſicis ac Metaphyſicis, quæ & veritatis vix ſcintillam habent, & præterea falſas atque abſurdiſſimas theſes tanta cum fluctuatione & confuſione, vt videantur ad aliud nihil comparata eſſe, niſi vt animos hominum atque ingenia, non modò erroribus penitus inuoluerent, ſed & infinito in pleriſque rimandi ipſam auctoris ſententiam labore miſerrimè exercerent, atque attererent. Nihil hîc à nobis fruſtra dici teſtantur enormia illa atque ridicula opinionum*

portenta, quæ ex Ariſtotelicis fundamentis neceſſariò ſequentia, tantùm abeſt vt ſectatores eius ad ſanam mentem redire, atque de eiuſmodi fundamentis attentiùs cogitare faciant, vt illa pro veriſsimis axiomatis vnanimiter excipiant omnes, atque aliis obtrudant: ob illud ipſum, quod ex ipſis hypotheſibus ſequuntur, cùm pleraque eorum talia ſint, vt ſi quis Peripateticis figmentis imbutus ea audiat, iuraturus ſit, niſi ab inſanis talia pronuntiari aut credi non poſſe.

Poſtremò in eiuſdem capitis ſectione III. num. II. *Aſt ſic quoque falſum eſſe, quod veteribus impingit, vel ex ipſius ſcriptis euidentiſsimè colligi poteſt: quandoquidem paſſim ea ſcribit, è quibus appareat, vix quemquam eorum, qui ante ipſum fuiſſent, Philoſophorum, Deum ab opificio mundi penitus excluſiſſe, falſámque illam ac ſtultam opinionem, quæ mundum facit æternum & ἀγέννητον ab ipſo primo in Philoſophiam fuiſſe introductam. Namque in libro de Cœlo capite* x. *diſertè ſcribit, omnes Philoſophos, qui ante ipſum fuerunt, ſenſiſſe, mundum non ab æterno fuiſſe, ſed originem habuiſſe.* Hæc illi & alia permulta, quibus & Ariſtotelem & eius Philoſophiam configunt, & Ramo, Bitaudo, Villonio & Clauio ſuppetias veniunt. *Fran-*

Digitized by Google

Franciſcus Harlæus Rotomagenſis Archiepiſcopus de Ariſtotelis Philoſophia Theologicis nimium immixta conqueritur.

QVAM Pariſienſes Theologi de nonnullis Theologiæ Profeſſoribus querelam habent in cap. XII. eandem & in hoc capite XVIII. Franciſcus Harlæus Rotomagenſis Archiepiſcopus habet; & in tomo III. Myſterij Euchariſtiæ ab Auguſtino explicati ſic validiſſimè proponit: *Mais cela paſſe les Eſcoliers Iurez, qui ne ſont pas enuoyez pour eſtudier le fond des liures; mais pour apprendre à debatre & conteſter à tors & à trauers, & pour s'exercer aux diſputes.* Et poſt alia: *On a creu s'aſſeurer, ſe fortifier & fuïr les erreurs, de quitter l'Eſcriture & les Peres, pour eſtudier cette Theologie Methodique, ou pluſtoſt Nominale, qui a cours en noſtre temps. Et l'on s'eſt bien lourdement trompé. Pour fuïr ainſi ce doute, ils tombent dans la preſomption, qui s'accompagne touſiours d'vne exceſſiue hardieſſe, ils affoibliſſent la Religion, l'appuyans ſur de foibles raiſons, & au lieu d'erreurs pardonnables à l'ignorance, qui arriuent à des gens, qui ne pretendent pas de ſçauoir tout, comme pluſieurs de l'antiquité en ont eu, ſans que cela ait porté preiudice à l'E-*

gliſe, nous voyons vn gouffre de temeritez modernes & d'erreurs gnoſtiques plus dangereuſes que les Huguenotiques, qui pullulent entre les bandes Scholaſtiques, dont i'attends à dire mon auis, quand ie me verray enuironné d'vn Concile. Quod Latinè dicitur: *Verùm iſtud ſuperat captum iuratorum Scholarium, qui non mittuntur in Academiam, vt artes ipſas totas, & ſcientias combibant, ſed vt litigandi & Andabatarum more pugnandi rationem perdiſcant, & vt ſeſe in variis diſputationum generibus exerceant. Crediderunt nonnulli erigere ſe, nouas vires colligere, atque errores vitare, ſi Scripturam & ſanctos Patres deſererent propter ſtudium huius methodicæ, ſeu potiùs Nominalis Theologiæ, quæ nunc dierum viget. Sed illi vehementer hallucinati ſunt. Vt id quod dubium eſt, fugiant, in arrogantiam, quæ ſemper immodicam ſecum trahit fiduciam, incurrunt, Religionem affligunt eneruántque, dum illam debilibus rationum momentis ſuſtentare conantur. Fuerunt è veteribus, qui cùm non omnia ſcirent, ab ignorantia iis hominibus familiariori errores admiſerint, tolerabilitérque peccauerint, & ſine magno Eccleſiæ detrimento. Sed pro erroribus huiuſmodi non indignis venia conſpicimus certum quoddam barathrum*

temerariarum opinionum recentium, & gnoſticorum dogmatum Hugonoticis periculoſiorum, quæ inter Scholaſticorum turmas emergunt. De quibus omnibus aliquando dicam ſententiam, cùm in medio Eccleſiæ conſeſſu iudicaturus ſedebo. Hæc ille, qui & Pariſienſis è ſchola Theologus fuit. Tunc ergo ſæculi Philoſophia polluit & maculat Theologiam, cùm à magiſtris Scriptura & legitima traditio, Theologiæ principia duo, vel alterutrum deſeritur, & in locum ſufficitur Philoſophus, aut alienæ rationes, quæ ex illius dictatis tanquam ex penu proprio eruantur.

Albertus Pighius hoc ipſum ſuperiori ſæculo dolenter obſeruat, & grauiter reprehendit in libri VI. de Hierarchia Eccleſiaſtica capite IV. *Paradoxa vt videantur pleraque, quæ ex Theologicis principiis alioqui ſunt euidentiſſima, fecit ſacrarum literarum & Eccleſiaſticæ illius antiquitatis orthodoxorúmque Patrum, qui iam diu regnauit, neglectus, & recepta pro illis profana quædam quiduis ex ſuo ſtatuendi definiendíque iudicio, impiáque temeritas nuper quorundam, qui ſophiſticis magis ratiunculis, quàm ad certiſſima illa, quæ oſtendimus, principia* (Scripturam & traditionem Eccleſiæ) *expen-*

debant omnia : nunc verò nonnullorum, qui faſtu ſæcularium literarum inflati de ſingulis pro ſuo iudicio pronuntiant, & ſe diuinorum humanorúmque omnium Ariſtarchos conſtituunt.

Ex iis autem, quæ auctores hi duo notant, contigit, vt certi quidam inueniantur Theologi, quorum ſcriptis aliàs ne conuenit quidem Scholaſticæ Theologiæ definitio, quam Lutherus per irriſionem ita fabricauit: *Scholaſtica Theologia eſt ea, quæ à Pariſienſium Sorbona mixtione quadam ex diuinis eloquiis & Philoſophicis rationibus tanquam ex Centaurorum genere biformis diſciplina conflata eſt.* Non paucas enim illi quæſtiones tractant, in quibus diuina eloquia non adferuntur, ſed tantùm Philoſophicæ rationes, quibus placita ſua conſtabiliunt. Quod genus mali cùm Hieronymus Hangeſtus Pariſ. Theologus illuſtris Luthero reſpondit, diſſimulare non potuit. *Ob nonnullos*, inquit, *Profeſſores nequaquam declamanda eſt Scholaſtica Theologia in ſophiſmata paulatim delapſa: ſiccine apud huiuſmodi vanos reſidet vniuerſa ſcholæ auctoritas? Reuera minimè, ac potiùs exploduntur illi ac riſui habentur.*

Prima Ariſtotelis fortuna cum vltima comparatur.

QVÆ hîc de octaua, ſeu vltima Ariſtotelis fortuna dicere inſtituo, de ſeptima dici poſſent, ſiue quia multùm diſpares non ſunt, ſiue quia in iiſdem propemodum confiniis verſantur. Si quis igitur vltimam Ariſtotelis fortunam cum prima contexat, id inueniet, quo rerum humanarum inconſtantiam vehementer admiretur. In prima Ariſtotelis lectio interdicitur: in vltima commendatur. In prima Ariſtotelis opera comburuntur ad ignominiam & dedecus: in vltima ab ignominia & dedecore vindicantur. In vtraque fortuna aduerſa & proſpera comparent Theologi, quorum alij primam, alij vltimam adornant. Qui primam adornant, in ſe recipiunt Ariſtotelem cùm excogitatis tum excogitandis contra fidem erroribus patrocinari, & in cauſa fuiſſe, cur Almaricus varios errores inuexerit, damnatúſque poſt mortem atque exuſtus fuerit. Qui verò vltimam, ad Philoſophi iampridem à Concilio perculſi defenſionem, Scripturas ſacras & certa quædam dogmata Eccleſiæ accerſunt. Hæc eſt hiſtoria, quam ex monumentis propriis

& publicis narrare tantùm aggredior.

Deinde rerum conuerſio vix poteſt eſſe maior, quàm quæ hîc apparet. Qui Ariſtotelis libri legebantur olim, nunc minimè leguntur, vel ſi leguntur, deguſtantur magis, quàm leguntur: qui verò non legebantur olim, nunc omnino leguntur, mirantibus ſcholis, plaudentibus Academiis. Res eſt facti, quæ ſua expoſitione ſplendeſcit. Hiſtoricè loquor, nec meum eſt tantas inter ſe componere lites. componat qui voluerit, & qui feliciter componet, planè meus erit.

CAPVT XIX.

Quantum ſit vltimæ Ariſtotelis fortunæ præſidium, demonſtratur.

HÆc poſtrema fortuna auctoritate ſtat ſuâ, quæ ſine dubio grauiſſima videri poteſt. Ex veterum Chriſtianorum commentariis mihi nihil occurrit, quod huc adferam, præter Anatolij Laodicenſis Epiſcopi factum, cuius cap. 11. memini. Sanctus quidem Hieronymus libro contra Iouinianum primo laudat Ariſtotelem, ſed

Digitized by Google

non laudat in iis, quæ ad Metaphyſicam, aut Phyſicam ſpectant: verba ſunt hæc: *Scripſerunt Ariſtoteles, & Plutarchus, & noſter Seneca de matrimonio libros, ex quibus & ſuperiora nonnulla ſunt, & iſta quæ ſubiicimus.*

Deinde in cap. x. Eccleſiaſtæ: *Lege Platonem. Ariſtotelis reuolue verſutias, Zenonem & Carneadem diligentiùs intuere, & probabis verum eſſe, quod dicitur, labor ſtultorum affliget eos.* Hîc non multùm laudatur Ariſtoteles.

Tum in libro III. ad cap. XVII. Hieremiæ: *Aiunt Scriptores naturalis hiſtoriæ tam beſtiarum & volucrum, quàm arborum, herbarúmque, quorum principes ſunt apud Græcos Ariſtoteles & Theophraſtus; apud nos Plinius Secundus, hanc perdicis eſſe naturam, vt oua alterius perdicis id eſt aliena furetur,* Sed Ariſtotelis libri de natura animalium nec prohibiti, nec damnati fuerunt.

Poſtremò in cap. III. Ionæ Prophetæ: *Quid valeat apud homines ſæculi eloquentia & ſapientia ſæcularis, teſtes ſunt Demoſthenes, Tullius, Plato, Xenophon, Theophraſtus, Ariſtoteles, & cęteri oratores ac Philoſophi, qui velut reges habentur hominum, & præcepta eorum, non vt præcepta mortalium, ſed quaſi*

oracula accipiuntur deorum. Hæc de Ariſtotele, ſed cum reliquis coniuncto. Sed vtrum ille reprehendatur potiùs, quàm laudetur, iudicent alij. Iam in cap. II. vidimus Hieronymum minimè pati, vt Ariſtoteles diuinis ac Theologicis rebus immiſceatur.

Georgius Hornius in libri III. de hiſtoria Philoſophica capite XV. de beato Hieronymo mentionem faciens ait: *Idem in cap.* III. *Ionæ teſtatur, quoſdam honoris ergo numiſmata ænea ſignaſſe eius imagine, quorum in aduerſa parte* NATVRÆ MIRACVLVM *eſſet inſcriptum.* At verba hæc, neque hoc, neque vllo alio Commentarij in Ionam loco habentur, & vtrum apud Hieronymum habeantur vſpiam, neſcio. Hornius à ſeipſo vel ab alio deceptus eſt.

Præterea Hieronymum adhuc ſic ibidem laudat: *Hieronymus in Reg. Monach. cap.* II. *(ſiue vt alij citant* III. *parte epiſt.* XIV. *cap.* II.*) Ariſtoteles ſapientum princeps, prodigium grandéque miraculum in tota natura, cui pæne videtur infuſum, cuiuſcunque naturaliter capax eſt ingenium humanum.* At monacharum regulam hanc, quæ capita XLI. continet, ad Hieronymum pertinere nihil, & lectio perſpicuè ſignificat, & viri graues ac docti conſentiunt vniuerſi. Vt

mirum planè ſit Hornium non vidiſſe, quod illi viderint. Deinde locus non refertur ſincerè: ſic ſe habet: *Attende & tu fatuorum ſapientum princeps Ariſtoteles, etſi fueris abſque dubitatione, prodigium grandéque miraculum in tota natura, cui pæne videtur infuſum, quidquid naturaliter eſt capax humanum genus, quoniam ſapientia mundi ſtultitia eſt apud Deum, ſi charitas non informat, ſi intellectus non captiuatur ad fidem, ſi cor ad Chriſti ſeruitutem non inclinatur.* Qui regulam Hieronymo ſubiecit, hyperbolico ſchemate vtendum ſibi eſſe cenſuit, vt ſæcularis ſcientiæ vanitatem exaggeraret. Eò ſpectat totum caput vndecimum, cuius verba pænè extrema retulimus, & vbi Hieronymum ſic loquentem facit. *Non certè miſer ego Hieronymus fatuorum ſapientum imitator, antequam ſancta verbera luerem. quanquam vt meas miſerias detegam, me antequam viceſimum annum ætatis attingerem, vrbs Roma in ſummum praelegerat magiſtrum in omnibus pæne liberalibus artibus. Nondum ſancti Spiritus ſcholas intraueram, nondum cæcutiens peruenire ad ſanctæ veritatis poteram diſciplinam. Non Academiæ, non certè Romæ, huius doctæ fatuitatis reſonauere gymnaſia, quæ ſancta retinet eremus.* Hæc au-

tem quis Hieronymo tribueret?

Deinde in cap. XLI. concludentem ita inducit: *Ecce vobis mea domina Euſtochium & cetera dilectiſſima filia Chriſti Apoſtolicam vitam rudi & craſſo ſtilo his chartulis ſcriptam, ſenex, pater & propinquus iam morti vtpote centenarius in ætate deuoto affatu tranſmiſit.* Suppoſtor præter inſulſiſſimi ſtili characterem centenarium facit Hieronymum, cùm regulam hanc monacharum ſcriberet. At quamuis auctores de ſancti Doctoris ætate inter ſe diſſentiant, nullus tamen illum annos vixiſſe centum & eo amplius trádit, vt impoſtor vixiſſe ſignificat.

Proſper, qui Hieronymum videre potuit, in Chronico ſcribit: *Hieronymus Presbyter moritur anno ætatis ſuæ* XCI. *pridie Calendas Octobris.*

Vſuardus in Martyrologio, pridie Calendas Octobris: *Apud Bethleem depoſitio beati Hieronymi Presbyteri, qui obiit anno ætatis ſuæ nonageſimo octauo.*

Ado in Martyrologio eodem die, *Tandem poſt perfectam placitámque Deo conuerſationem nonageſimo octauo ætatis anno apud Bethleem oppidum in pace quieuit.*

Regino Prumienſis Abbas in libro I. Chronicorum: *Hieronymus Presbyter obiit*

Digitized by Google

XII. *Honorij anno, ætatis autem ſuæ* XCVII.

Hermannus Contractus in Chronico: *Hieronymus Presbyter Bethleemites incomparabilis Doctor obiit anno vitæ* XCI.

Marianus Scotus in Chronico lib. III ætat. VI. *S. Hieronymus obiit anno ætatis ſuæ* XCI. Idque ſcribit ſemel atque iterum.

Sigebertus Gemblacenſis monachus in Chronographia: *Hieronymus obiit apud Bethleem anno ætatis ſuæ* XCVIII.

Robertus Monachus Autiſſiodorenſis in Chronologia: *Hieronymus apud Bethleem obiit anno ætatis ſuæ* XCVI.

Goffridus Viterbienſis in Chronico parte XVI. *Hieronymus Presbyter obiit anno ætatis ſuæ* XCI. *in Bethleem.*

Auctor Chronologicæ compilationis, quæ in annum M.CCCC.LXXIV. deſinit: *Beatus Hieronymus in Bethleem migrauit ad Chriſtum anno vitæ ſuæ* XCIX.

Baronius ad annum CCCLXXII. ex variis beati Hieronymi & aliorum ſcriptis contendit illum vixiſſe tantùm annos LXXVIII. vel LXXIX.

Dionyſius Petauius ſuum inter Proſperum & Baronium interponere iudicium noluit: Sic enim in Rationarij temporum part. I. lib. VI. capite XVI. ſcribit: *Hiero-*

ronymus exceſſit anno CCCCXX. *pridie Calend. Octobr. natus annos, vt ait Proſper* XCI. *At Annales Baronij nonniſi* LXXVIII. *vel* LXXIX. *adſcribunt*. Et reuera in hoc argumenti genere alteruter ſuperior eſſe debet, Proſper, vel Baronius.

Vſuardus & Ado æqualem Hieronymi vel ſupparem auctorem non habent, quem ſequantur. Regino, Sigebertus, Robertus, & Chronologicæ compilationis ſcriptor, recentiores hiſtoriæ ſuæ quiſque architecti ſunt ſententiæ, quæ vel ex hoc ipſo fatiſcit. Hermannus, Marianus, Goffridus, Proſperum ſequuntur. Baronius verò ſuæ quidem eſt conditor ſententiæ, ſed cùm illam ex variis Hieronymi & aliorum ſcriptis conſtabiliat, Hieronymi æqualem ſe præbet, & hoc nomine pugnare cum Proſpero iure poſſe mihi videtur. Sed vtri adiudicanda ſit victoria, Petauius noluit pronuntiare, & ſanè pronuntiatu difficile eſt, nec pronuntiare in cauſa, quam tracto, neceſſe. Qui Regulam monacharum Hieronymo ſuppoſuit, non ſolùm à Proſpero & Baronio, ſed etiam ab aliis omnibus, cuiuſcunque ſint ætatis hiſtoricis, diſſentit, atque ita fidem ſibi omnem abrogat. Poſterioribus vixit ſæculis, & nullius pro Ari-

ſtotelis commendatione auctoritatis eſt, vel profectò exiguæ, vt interim taceam eum hyperbolicè loqui voluiſſe.

Præterea Hornius beato Cyrillo imponit adhuc, dum ibidem ita ſcribit: *Cyrillus lib.* II. *Theſauri cap.* III. *Sapientiam huius mundi ex diſciplinis Ariſtoteles vnicè deriuat.* Et primò quidem Hornius videtur non legiſſe beati Cyrilli Theſaurum, qui nec in libros, nec in capita diuiditur. Sed in τὰς λόγους, id eſt, aſſertiones numero xxxv. Deinde verba hæc nec in Theſauro, nec vſquam apud Cyrillum habentur. Sunt malè conſarcinata ex iis, quæ in cap. II. de Cyrilli ſcriptis obſeruaui. Poſtremò conuenienti ſenſu carent, & eam ob cauſam Cyrillo tribui non poſſent.

Rurſus Cyrillo eidem imponit adhuc, dum paullo pòſt ait: *Cyrillus Alexand. lib.* I. *aduerſus Iulianum teſtatur, Græcis Ariſtoteleam grauitatem ſententiarum maximam & vſque ad miraculum videri.* De Græcis hæc ibi ſcribit Cyrillus: *Quandoquidem igitur Græci ſuis Doctoribus magnopere gloriantur, & nobis commemorando neſcio quos Anaximandros & Platones cum Empedocle & Protagora, aliiſque præterea adiectis, qui eis impiorum dogmatum auctores, vel vt ita dicam*

Digitized by Google

ignorantiæ fontes extitere, magnum ſtuporem incuſſuros putant. Hîc de Ariſtotele nihil, cuius paullo pòſt ſic fit mentio: *Centeſima tertia Olympiade Ariſtotelem adhuc impuberem Platoni operam dediſſe aiunt.* Accedit quòd citata ab Hornio verba nuſquam apud Cyrillum reperiantur. Quare Hornius falſum dicit de Ariſtotele ſcribens: *Sancti quoque Patres ſingularem ei laudem tribuunt.* Hoc mendacio & hac fraude fidem in allatis poſtea Cyrilli & Hieronymi teſtimoniis ſibi præſtruxit.

Ceterùm, ſi Hornius perſuaſus fuit, Hieronymum & Cyrillum ea de Ariſtotele dixiſſe, quæ vt ab illis dicta retulit, non ſatis capio, cur in libri VI. capite IX. Hiſpanis, Italis, & Societati exprobret, cur *Ariſtotelem ſuperſtitiosè ſectentur.*

Venerabilis Beda, quamuis Ariſtotelem à Chriſtianæ fidei vicinitatibus & confiniis prohibuerit, vt capite ſecundo viſum eſt, ſententias tamen ex eo decerptas corpus in vnum compegit.

Lanfrancus Cantuarienſis Archiepiſcopus in cap. primum I. ad Corinthios epiſtolæ, ſuper illud *Non in ſapientia*, notat: *Sapientiam, vbi dialecticam dicit, per quam crux, id eſt, mors Chriſti, eam ſimpliciter in-*

telligentibus euacuari videtur, quia Deus immortalis, Chriſtus autem Deus; Chriſtus igitur immortalis; ſi autem immortalis, mori non potuit. Sic de partu Virginis, & quibuſdam aliis ſacramentis. Perſpicaciter tamen intuentibus Dialectica ſacramenta Dei non impugnat, ſed cùm res exigit, ſi rectiſſimè teneatur, aſtruit & confirmat. Hæc ille, qui langueſcens apud Gallos bonarum artium & diſciplinarum ſtudium anno circiter M. XL. excitauit, primùm quidem in ciuitate Abrincatum, deinde Becci, vbi Monachum profeſſus infinitos habuit auditores, quos inter enituerunt Anſelmi duo; vnus qui ex Lucenſis Epiſcopi ſede ad Apoſtolicam conſcendit, Alexander II. alter, qui ex Beccenſi Abbate creatus eſt Cantuarienſis Archiepiſcopus. Hîc autem Lanfrancus non alludit, opinor, ad Auguſtini, vel Alcuini, vel alterius cuiuſdam Chriſtiani Doctoris, ſed Ariſtotelis Dialecticam, quæ argutias continet longè ſubtiliores, & vulgò periculoſiores. quod ille vir magnus non diſſimulat in lib. de Euchariſtia, vbi cap. VII. ſic Berengarium alloquitur: *Relictis ſacris auctoritatibus ad Dialecticam confugium facis. Et quidem de myſterio fidei auditurus ac reſponſurus, quæ ad*

Digitized by Google

rem debeant pertinere, mallem audire ac reſpondere, ſacras auctoritates, quàm Dialecticas rationes. Verùm contra hæc quoque noſtri erit ſtudij reſpondere, ne ipſius artis inopia me putes in hac tibi parte deeſſe. Fortaſſe iactantia quibuſdam videbitur, & oſtentationi magis, quàm neceſſitati deputabitur; ſed teſtis mihi Deus eſt, & conſcientia mea, quia in tractatu diuinarum literarum nec proponere, nec ad propoſitas reſpondere cuperem Dialecticas quæſtiones, vel earum ſolutiones. Et ſi quando materia diſputandi talis eſt, vt huius artis regulas valeat enucleatiùs explicari, in quantum poſſum per æquipollentias propoſitionum, tego artem, ne videar magis arte, quàm virtute, ſanctorúmque Patrum auctoritate confidere.

Robertus de Monte in noua ad Sigebertum appendice anno M. C. XXVIII. notat fuiſſe Venetiis, qui quoſdam Ariſtotelis libros latinitate noua & commentariis donauit: *Iacobus*, inquit, *Clericus de Venetia tranſtulit de Græco in Latinum quoſdam libros Ariſtotelis, & commentatus eſt, ſcilicet Topica, Analyticos priores & poſteriores, & Elenchos, quamuis antiqua tranſlatio ſuper eoſdem libros haberetur.*

Petrus Cellenſis Abbas lib. IX. epiſtola XII.

XII. certum quoddam Ariſtotelis conſilium laudat, quamuis illud non omninò ſequatur: *Non ignoro*, inquit, *apud Ariſtotelem dubitare de ſingulis non eſſe inutile.* Nonnihil tamen addictum fuiſſe Petrum huic Philoſopho, vel inde colligi poteſt, quòd ei Nicolaus ſancti Albani Monachus exprobret morem Ariſtotelicum diſputandi. Sic enim loquitur in epiſtola, quæ nona eſt libri IX. epiſtolarum Petri Cellenſis: *Ironico typo ſubſannans* (me Petrus) *hîc bonum dormitaſſe Homerum Ariſtotelico more ſic logicat*, & cetera, quibus Petri literas, & ſancti Bernardi de Conceptionis beatæ Mariæ feſto ſententiam vexat.

Ioannes Sareſberienſis Carnutum Epiſcopus à Richardo Conſtantienſi Archidiacono poſtulat in epiſtola CCII. vt deſcriptos Ariſtotelis libros ad ſe mitti curet: *De cetero*, inquit, *iam à multo tempore porrectas iterum preces, quatinus libros Ariſtotelis, quos habetis, mihi faciatis exſcribi, & notulas ſuper Marcum, meis tamen ſumptibus, quæſo in hac re nulla ratione parcatis. Precor etiam iterata ſupplicatione, quatinus in operibus Ariſtotelis, vbi difficiliora fuerint, notulas faciatis, eo quòd interpretem aliquatenùs ſuſpectum habeo: Qui licèt eloquens fuerit alias,*

vt ſæpe audiui, minùs tamen fuit in Grammatica inſtitutus. Hæc ille, qui ad annum M. C. LXX. inter celebres magiſtros excelluit. Vix aliud apud antiquos quærendum eſſe præſidium, prima, ſecunda, tertia & quarta fortuna declarant.

In Florentino Concilio fuit Rhodienſis Epiſcopus, qui ſeſſ. IV. Ariſtotelem laudarit: illius verba ſunt: *Ego ad alia tria reſpondebo. Primò quidem aio, teſtem nobis eſſe Ariſtotelem, duos eſſe procedendi modos, quia, & propter quid.*

Huic Epiſcopo accedit Nicolaus V. qui vertendos in Latinum pæne omnes Ariſtotelis libros curauit. Accedit & Marcus Epheſinus, quem Beſſarion Platonis calumniatorem, & Ariſtotelis laudatorem appellat.

Pius II. Pontifex in Bulla Retractationum ſuarum Ariſtotelem ſic laudat: *Quales Magiſtri, tales diſcipuli euadere ſolent, paucos inuenias Ariſtoteles, qui Platonica norint deſtruere dogmata. Non eſt diſcipulus ſupra Magiſtrum.*

Hîc poſt Albertum, & beatum Thomam de nomine non appello Scholaſticos omnes illos, qui commentaria in Ariſtotelis libros ediderunt. Non appello, inquam,

quia ſunt pæne innumeri; poſteriores inſuper Gregorio IX. qui Prouincialis Concilij decreta hinc emolliendo, hinc etiam confirmando è ſua Cathedra vetuerat, ne quis damnatos ab illo Concilio libros priùs legeret, quàm errores tollerentur.

Melchioris Cani de retinenda Ariſtotelis Philoſophia iudicium.

QVÆ Melchior Canus illuſtris in Tridentino Concilio Theologus de Ariſtotele diſputat libro x. de locis cap. v. in hanc extremam fortunam quadrare ſatis videntur: ea ſunt eiuſmodi: *Enimuerò quis primas inter Philoſophos habeat, quíſve proinde ille ſit, cui præcipuam dare operam operæ pretium ſit, variæ ſunt doctiſſimorum hominum, diſcrepantéſque ſententiæ. Nam vt alios prætercam, in huiuſmodi cauſa aliud Diuo Auguſtino videri ſolet, aliud videtur Diuo Thomæ. Diuo Auguſtino Plato ſummus eſt, Diuo Thomæ ſummus eſt Ariſtoteles: ſic ferè res habent, vt id doctrinæ genus quiſque maximè probet, cui à teneris annis maximè aſſuetus eſt. Et exoritur Auguſtini ratio ex altera parte, nullos eſſe omnium Chriſtianæ magis doctrinæ concordes, quàm Platonicos: Pla-*

Digitized by Google

to ſiquidem fuit ex Hebræis Philoſophus, vt Clemens Alexandrinus auctor eſt. Immo verò, inquit Thomas, Peripateticorum doctrina Chriſtiano dogmati conſentit plurimùm. Clemens enim Alexandrinus lib. v. *Stromatum etiam refert, Ariſtobolum multis libris probaſſe, Philoſophiam Peripateticam ex lege Moſaica & aliis dependiſſe Prophetis. Ac Diui Thomæ ſententia quidem, & omnium pæne gentium, multorum ſæculorum vſu probata eſt. Platonem enim iam inde è multis annis vix in angulis homines otioſi legunt. Ariſtotelem verò magno conſenſu orbis Academiæ reſonant. In Ariſtotelis quoque illud elogium vnicum vniuerſæ conſentiunt gentes, per antonomaſiam Philoſophum, hoc eſt, Philoſophorum primarium fuiſſe: iure ergo illum amplectimur, cuius de laude omnium ſit fama conſentiens. Diuo etiam Thomæ ita ſunt Theologi Scholaſtici aſſenſi, vt in Schola Theologiæ Plato ne locum habeat quidem, ita eam Ariſtoteles occupauit. Illud conſtat, neminem in rebus naturalibus planè eruditum eſſe poſſe, ſi ſolum Platonem legat. Solus autem Ariſtoteles abunde ſat eſt, vt ſit homo in Philoſophiæ tribus omnino partibus eruditus. Sanè, ne quis cauſetur, miſero ſæculo Ariſtotelem Theologis, Platonem autem meliore Eccleſiæ ſtatu pla-*

Digitized by Google

cuiſſe, ſciat is, quicunque eſt tandem, ſcholam Ariſtotelicam Alexandriæ, tum etiam vigere ſolitam, cùm ibi Doctores Apoſtolici vigerent plurimùm. Sedenim, vt mihi quidem videtur, nec Auguſtini, nec Thomæ contemnenda eſt ſententia. Nam & iis concedendum eſt, qui Ariſtotelem amant, & iis forſitan, qui Platonis amici ſunt. Quorum iudicium in eo, quod de animi immortalitate, de Dei prouidentia, de rerum creatione, de finibus bonorum & malorum, déque alterius vitæ vel præmio vel pœnis, Platonem apertiùs conſtantiúſque locutum aſſerunt, difficile factu eſt, non probare.

Probanda verò magis eſt Diui Thomæ opinio. Sed ita tamen vt adhibeatur moderatio quædam, ſine qua probari illa non poteſt. Placet enim quoque nobis Ariſtoteles, & rectè placet, modò ne repugnantem illum ad Chriſti velimus ſemper dogma conuertere. Id quod interpretes ferè ſolent, qui vim contextui ſæpe afferunt, atque Ariſtotelem cogunt, vt velit nolit pro fide Catholica pronuntiet. Periclitemur autem, ſi placet, & in iis quidem exemplis, in quibus erraſſe Ariſtotelem vulgus Theologorum fortaſſe non putat. Nec enim hoc loco de æternitate mundi, mentiúmque præfinito numero diſſerendum eſt. Sed nec de animi im-

Digitized by Google

mortalitate quidem. Nam illa priora obuia ſunt omnibus. Hæc autem quæſtio in his commentariis, quos de anima ſcripſit, accuratiſsimè eſt à Caietano diſputata. Verùm hæc conſideremus quæ difficiliora ſunt, & quæ Ariſtoteles vafrè verbíſque de induſtria ad imponendum compoſitis obſcurè videtur enunciaſſe, vt ſi à doctis fortaſſe viris iure quandoque, & verè reprehenderetur, haberet, quo poſſet elabi, atque ab amicis excuſari. Nec ego hîc tamen aduerſus Ariſtotelem excuſationem inſtituo virum doctiſsimum, déque humanis literis omnibus bene meritum. Sed cùm plerique ab illo nunc non aliter, atque ab oraculo pendere videantur, ſecuréque omnia illius opera legere, minuenda eſt hæc opinio, ne ab huius Philoſophi placitis diſſentire, piaculi loco ſit. Audiuimus enim Italos quoſdam, qui ſuis & Ariſtoteli & Auerroi tantùm temporis dant, quantum ſacris literis ÿ, qui maximè ſacrâ doctrinâ delectantur, tantùm verò fidei, quantum Apoſtolis & Euangeliſtis ij, qui maximè ſunt in Chriſti doctrinam religioſi. Ex quo nata ſunt in Italia peſtifera illa dogmata de mortalitate animi, & diuina circa res humanas improuidentia, ſi verum eſt, quod dicitur, nihil enim præter auditum habeo. Cùm homines Ariſtotelis inſlati opinionibus turpi-

ter ſibi blandiuntur, & inde in maximo verſantur errore. Sed hæc hactenus, nunc ad propoſitum reuertamur.

Primus igitur locus, vbi contra Scripturarum fidem erraſſe Ariſtotelem exiſtimo, habetur de ſomno & vigilia, quo loco negat Deum immittere ſomnia, &c.

Alterum exemplum eſt in tractatu de bona fortuna, vbi res fortuitas diuinæ gubernationi ac directioni ſubtrahit, &c.

Tertius locus eſt libro I. *de Cælo, vbi quicquid genitum eſſet, id corruptibile aſſeruit, nec incorruptibile quicquam, quod non eſſet ingenitum. Poſuerat verò ante omnia varias harum vocum ſignificationes, ne res verbi ignorantia clauderetur,* &c.

Quartus locus eſt libro V. *rurſumque* XII. *Metaphyſ. quibus locis definit, Deum animal eſſe perpetuum & optimum. Vocat autem Deum communi nomine ſubſtantiam quamcumque cæleſtem & diuinam. Nam poſt hæc incipit inquirere, an iſta ſubſtantia ſempiterna vna, an plures ſint,* &c.

Quintus locus eſt eodem quoque libro, vbi ſubſtantiis intellectualibus cælorum motricibus virtutem tribuit infinitam, quòd infinito tempore moueant.

Sextus locus eſt eodem etiam libro, vbi,

Digitized by Google

vt mihi videtur, Dei prouidentiam, præmiáque & ſupplicia, quæ probos & improbos in futura vita manent, fabulas eſſe ſignificauit, gratia vulgi continendi in officio confictas, &c.

Quid quod duo principia Ariſtoteles poſuit, Deum & materiam, nec enim rerum creationem ex nihilo agnouit. Cuius quidem rei teſtes non mediocres, ſed haud ſcio an grauiſſimos, Clementem Alexandrinum, Epiphaniúmque lector noli contemnere. Atque hæc Ariſtotelis quidem ſenſa fuiſſe verecundiùs aſſero propter D. Thomam, qui huius Philoſophi ſolet ferè eſſe patronus, ſed Doctores doctiſſimi probant illum ita ſenſiſſe, quos ego hac in parte ſecutus ſum. Si quis verò pro Ariſtotelis ſenſu Apologiam adornet, cum hoc ego non magnopere contenderim. Tantùm à lectore poſtulo, vt mihi concedat ſi poteſt, Ariſtotelem in his locis erraſſe: ſin hoc non licet per Diuum Thomam, at illud certè dabit, vel cautè eum vt varium & lubricum eſſe legendum, vel certè eſſe in nonnullis placitis reprobandum. Mihi vtrumuis ſatis eſt, & tum hoc, tum illud probabilius videtur, nec præterea quicquam probabile.

Digitized by Google

Nonnullæ in hoc iudicium animaduerſiones.

HÆC paullo longiora deſcripſi, quia mihi viſa ſunt neceſſaria, vt qua ratione in his poſterioribus ſæculis apud alios defenderetur Ariſtoteles, ex ſermone nominatiſſimi in paucis Theologi appareret. Sed quantum ex eo licet coniicere, perſpectum animaduerſúmque non habuit, huius Philoſophi libros, cùm primùm Conſtantinopoli delati ſunt Lutetiam, prouincialis Synodi auctoritate, & Academico conſenſu, damnatos fuiſſe, & igni addictos.

Deinde neſcit Legatum illum Apoſtolicum, qui ſub Innocentio III. Pariſ. reformauit Academiam, cauiſſe, ne Ariſtotelis Metaphyſica & Phyſica legerentur; aut rem iſtam à Gregorio IX. ſic eſſe temperatam, vt hi libri non antè legerentur, quàm ab erroribus purgati fuiſſent.

Tum quæ de Alexandrini Philoſophi ſchola retulit, ſpectauit ſeorſum à complexu perſonarum & temporum, quibuſcum ſpectari neceſſariò debuerunt.

Præterea Ariſtotelem inter & Platonem eam perſequitur comparationem, quam Cardinalis Beſſarion & Marcus Epheſinus

inſtituerant. Canus à Marci Epheſini partibus ſtat contra Beſſarionem, ob ídque nonnullas rationes exponit. Ea tamen in Ariſtotele notat σφάλματα, quæ notaſſe Marcum legere me non memini. Quo factum eſt, vt inter vtrumque nonnihil adhuc diſcriminis intercedat.

Tum obſeruare non videtur, Ariſtotelem obſcuritate ſermonis, & mutua ſecum in pleriſque pugna hoc conſecutum eſſe, vt Reales, Nominales, Thomæ, Scoti, Okami, Gregorij Ariminenſis, Bielis ſectatores, Philoſophi tanti auctoritatem in ſuas quiſque partes traxerint, & poſt habitas per multa ſæcula diſputationes de illius mente in re nulla conuenerint, ac proinde inutiles in Ariſtotelis opera commentarios ediderunt. Aſſertio perpetua, & nulla vnquam communis aſſerta veritas. Sed quod miſerum eſt potiùs, quàm ludicrum ſpectaculum, Ariſtoteles ipſe præſidet publicæ & nuſquam finiendæ ſeditioni, auctor eius & cauſa.

Hinc non meminit à ſancto Thoma, quem pro Ariſtotelis patrono laudat, Ariſtotelem ipſum excludi à rebus Theologicis, cùm doctrinam ſacram, id eſt, Theologiam ita definit: *Sacra doctrina vtitur au-*

Digitized by Google

ctoritatibus canonicæ Scripturæ propriè ex neceſsitate argumentando, auctoritatibus verò aliorum Doctorum Eccleſiæ, quaſi argumentando ex propriis, ſed probabiliter. Innititur enim fides noſtra reuelationi, Apoſtolis, Prophetis factæ, non autem reuelationi, ſi quæ fuit aliis Doctoribus facta. Hi ſunt Theologiæ limites, hi fines intra quos Ariſtotelis Philoſophia includi non poteſt. quis autem affirmaret definitam à beato Thoma Theologiam ſibi non ſufficere, & Ariſtotelis Philoſophia indigere, ſiue vt Chriſtianæ fidei dogmata conſtabiliat, ſiue vt illa confirmet, aut exponat, ſiue vt illa ab hæreticorum impreſſionibus defendat? Hæretici veteres Ariſtotelis Philoſophia vtebantur ad conuellenda Chriſtianæ fidei dogmata; Catholici veteres illa non vtebantur, ad vindicanda Chriſtianæ dogmata. Neſcio an Catholici recentiores valde laudandi eſſent, ſi ab exemplo veterum deficerent, & amicum ſibi crederent Ariſtotelem, quem vt communem inimicum veteres abiecerunt. Cùm Heterodoxi noſtri temporis antiquos Patres ſecuti Ariſtotelem à rebus Theologicis excludant, Orthodoxi eiuſdem temporis Ariſtotelem in rebus Theologicis non includent vn-

quam, cùm aliis de cauſis, tum potiſſimùm, ne antiquos hæreticos ſecuti includere dicantur. Exempla enim maiorum ſequi tutius eſt.

Poſtremò vtrum ſine Platone, ſine Ariſtotele, ſine Philoſophis Chriſtianæ religionis dogmata, res ſcilicet Theologicæ tranſigi poſſint, Canus non tractat, ſed iſtud ab eo tractari vt quid maximè neceſſarium voluiſſem. Scriptura & traditio, ſacræ doctrinæ principia duo cùm ſufficiant ſibi, nihil eſt admodum, cur aliena tam anxio & ſolicito animo requirantur. Quòd autem iſta duo principia ſufficiant, id inuenio traditum à Lirinenſi Vincentio, qui de ſententia quamplurimorum Patrum doctrina & fide illuſtrium ſic ſcribit cap. 1. Commonitorij 1. *Sæpe igitur magno ſtudio, & ſumma attentione perquirens à quamplurimis ſanctitate & doctrina præſtantibus viris, quonam modo poſſim certa quadam, & quaſi generali ac regulari via Catholicæ fidei veritatem ab hæreticæ prauitatis falſitate diſcernere; huiuſmodi ſemper reſponſum ab omnibus ferè retuli: Quòd ſiue ego, ſiue quis alius vellet exurgentium hæreticorum fraudes deprehendere, laqueóſque vitare, & in fide ſana ſanus atque integer permanere, duplici modo muni-*

Digitized by Google

re fidem ſuam Domino adiuuante deberet: Primò ſcilicet, diuinæ legis auctoritate, deinde Eccleſiæ Catholicæ traditione. Quò ſpectat etiam æqualis Vincentio Theodoretus in Dialogo de Immutabili: *Velim ne humanis rationibus veritatis inquiſitionem ſubiicias, ſed Apoſtolorum, & Prophetarum & Sanctorum, qui hos ſecuti ſunt, veſtigia inquiras.*

Quod cùm Gregorius IX. perſpiceret, tunc non pro priuato Epiſcopo, ſed pro Papa ſe gerens magiſtris & ſcholaribus Pariſienſis Academiæ præceptum hoc dedit: *Magiſtri verò & ſcholares Theologiæ in facultate, quam profitentur, ſe ſtudeant laudabiliter exercere, nec Philoſophos ſe oſtentent, ſed ſatagant fieri Theodidacti, nec loquantur in lingua populi linguam Hebræam cum Azotica confundentes, ſed de illis tantùm in ſcholis quæſtionibus diſputent, quæ per libros Theologicos & Sanctorum Patrum tractatus valeant terminari.* Et paullo pòſt adiicit: *Nulli ergo hominum liceat hanc paginam noſtræ prouiſionis, conſtitutionis, conceſſionis, prohibitionis, & inhibitionis infringere, vel ei auſu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare præſumpſerit, indignationem omnipotentis Dei, & Beatorum Petri & Pauli Apoſto-*

Digitized by Google

lorum eius ſe nouerit incurſurum. Non ignorabat Pontifex Scripturam & Sanctorum Patrum tractatus ampliſſimum eſſe in Eccleſia Dei campum, in quo magiſtri & ſcholares ſeſe ad ſatietatem exercerent, diſputationes bene multas inſtituerent & abſoluerent. Huc paullo ante Gregorium Petrus Cantor Pariſienſis vir doctus & pius, quem ille Pontifex vidiſſe potuerat, in Verbo abbreuiato M S. Nauarrici Collegij ſpectabat, dum in capite II. ait: *Non eſt Theologicè diſputandum de friuolis.* Deinde in cap. III. *Qui de cæleſtibus ſupra vires, & ſupra ea, quæ ſufficiunt ad ſalutem inquirunt, veſpis & pugionibus Dominum Ieſum Chriſtum exagitare videntur.* Hoc ipſum meo quidem iudicio, Gregorius exprimit præcipiens, vt magiſtri & ſcholares Theodidacti fiant.

Ex his autem Patribus conſtat, quanta ſit hac in re Occidentis & Orientis conſenſio: præſertim cùm nullus alius diſſentiat. Dico igitur quod mihi viſus ſum in antiquis Eccleſiæ Conciliis & Patrum ſcriptis obſeruare, ſed non dico quid alij ea in re ſentire debeant. Patres quidem aliquando vſi ſunt Gentilium Philoſophia, qua Gentiles ipſos & Gentilium numina de-

Digitized by Google

ſtruerent, non qua Chriſtum aſſererent, vel eius fidem confirmarent. Theologiæ ancillam recentes nouíque Doctores, nominant Gentilium Philoſophiam; tametſi non inueniam Chriſtianos veteres ita locutos, qui Ethnicorum opera & miniſteriis quoad omnino poſſent, non vtebantur. Sed caueant ne quam faciunt ancillam, hanc tandem aliquando magiſtram faciant. Verùm hæc diſputare nunc, inſtituti non eſt mei. Ego enim, quæ Ariſtotelis cauſam ſpectant, ſcribere tantùm decreui.

Ad Canum pro Ariſtotele accedit Antonius Bernardus Caſertanus Epiſcopus.

NVNC Melchiori Cano adiungi poteſt Antonius Bernardus Mirandulus Caſertæ Epiſcopus, qui in libri XXVII. Euerſionis ſingularis certaminis ſectione VI. de Ariſtotelis doctrina ſic ſcribit: *Concedimus eos, qui non legerunt ſacras Scripturas ante aduentum Chriſti Redemptoris noſtri, vel eas non intellexerunt, vel lumine Spiritus ſancti non fuerunt illuſtrati, nunquam potuiſſe hanc rem credere; ſicut accidit Iudæis; non tamen ex hoc ſequitur, quin Ariſtoteles potuerit credere, Deum cognoſcere iſta inferiora,*

& lumine aliquo diuino commotus proferre illas auctoritates, non ſolùm ad perſuaſionem multorum & ad vſum legum, verumetiam ad ipſam veritatem, præſertim cùm eas multis in locis protuliſſe videatur, in quibus nulla neceſſitate cogebatur hoc facere. Quare cùm nulla ſit ratio, quæ nos impediat, quominus aſſeramus Ariſtotelem aliud ratione naturali oſtendiſſe, aliud credidiſſe, & hoc pium ſit & rationi conſentaneum, non video, cur nonnulli homines ita obſtinatè & mordicus velint tueri Ariſtotelem nihil credidiſſe, niſi id quod ratio naturalis oſtenderit. Præſertim cùm nos, qui Chriſtiani ſumus, non negemus, rationem naturalem aliquando concludere aliud ab eo, quod ipſi credimus. Non enim exiſtimandum eſt, id ei quoque accidere non potuiſſe, quod multis ex nobis accidere experimur, vt videlicet aliud ex ſua religione crederet, aliud ex ratione naturali dicendum eſſe arbitretur. Etenim nemo eſt ex nobis, qui Chriſti Redemptoris ac ſeruatoris noſtri religionem & pietatem verè profitemur, qui neſciat ex principiis naturalibus fieri non poſſe, vt ex eo quod non eſt ſimpliciter, aliquid fiat, & fieri non poſſe, vt verbum fiat caro; & tamen firmiter non credat, mundum vniuerſum à Deo optimo maximo, ex eo quod non erat ſimpliciter,

citer, creatum fuiſſe, & verbum factum eſſe carnem, próque his tuendis ac defendendis vitam libentiſsimè, ſi opus eſſet, non profunderet. Etenim quamuis Ariſtoteles non eas veritates de Deo Optimo Maximo & de Chriſto ſeruatore noſtro aſſecutus fuerit, quas non immenſo ipſius Dei beneficio conſecutos eſſe firmiter tenemus, non tamen ex eius dictis colligere poſſumus, eum lumine diuino ita prorſus deſtitutum fuiſſe, vt aſſerendum ſit ipſum nullam omnino tanti numinis támque admirabilis principij cognitionem tenuiſſe, de quo clariſsima voce tam multa præclarè tot in locis protulit, ac teſtata reliquit. Præſertim cùm exiſtimandum ſit, Deum Optimum Maximum non tam fuiſſe hominum generi infenſum & inimicum, vt paſſus fuerit ipſum tamdiu in omnibus rebus decipi, atque in turbulentiſsimis erroribus verſari, ſed ſingulis ei ſæculis aliquas veritates & eas maximè, quæ maximi erant momenti, diuerſis viis & variis oraculis aperuiſſe. Clariora ſunt iſta, quàm vt explicatione vlla indigeant. Apertè loquitur Caſertanus Epiſcopus, audiat qui voluerit. Res tamen non eſt eiuſmodi, vt qui audire noluerit, futurus ſit tanquam ethnicus & publicanus. Id cùm alia probant

R

multa, tum Caſſiodorus in opere de Dialectica, vbi Philoſophiam ita definit: *Philoſophia eſt diuinarum humanarúmque rerum, in quantum homini poſſibile eſt, probabilis ſcientia. Aliter Philoſophia eſt ars artium, & diſciplina diſciplinarum. Rurſus, Philoſophia eſt meditatio mortis, quod magis conuenit Chriſtianis, qui ſæculi ambitione calcata, conuerſatione diſciplinabili, ſimilitudine futuræ patriæ viuunt. Sicut dicit Apoſtolus: In carne enim ambulantes, non ſecundùm carnem militamus. & alibi: Conuerſatio noſtra in cælis eſt. Inſpectiua dicitur, quia ſupergreſſi viſibilia de diuinis aliquid & cæleſtibus contemplamur, èáque mente ſolummodò contuemur, quantùm incorporeum ſupergrediuntur aſpectum.*

Suſceptam à Melchiore Cano, & Ant. Bernardo commendationem Ariſtotelis auget Hieronymus Dandinus.

Hieronymvs Dandinvs Cæſenas Ariſtotelem vehementer commendat in præfatione, quam ſuis ad tres de Anima libros commentariis præfixit. Sic autem loquitur: *Platonem inter ceteros maximè complexa antiquitas eſt, priſcique Eccleſiæ no-*

ſtræ doctores probarunt. Ariſtotelem admirari maluerunt, quàm ſectari. Cuius rei cauſam ſi quæras, eam eſſe comperies, quòd de rebus diuinis Plato plurimùm diſputauit: vnde & diuini nomen adeptus eſt, atque in permultis Chriſtianæ fidei noſtræ conſentaneè magis locutus videbatur. Immo & ſanctus Iuſtinus in Parænesi ad gentes, & ſanctus Augustinus octauo libro de ciuitate Dei cap. x. & Alexandrinus Cyrillus contra Iulianum, & alij plures eum aſſerunt in Ægypto ſacra volumina perlegiſſe, indéque non pauca in ſua ſcripta tranſtuliſſe. Ariſtoteles autem naturæ potiùs contemplationi deditus de diuinis pauciſsima ſcripſit, nec affirmari quidquam voluit, quod certis rationibus ex ſenſu potiſsimùm ductis probari non poſſet. Déque mundi origine, de animorum immortalitate, de diuina prouidentia, de hominis felicitate, bonarúmque actionum præmio ita ſtatuit, vt certiſsimis religionis noſtræ decretis aduerſari, plurimúmque naſcenti Eccleſiæ obeſſe, ac nouorum fidei alumnorum animos perturbare ac retardare poſſe videretur. Accedebant dialogi, affectatæque tranſlationes, & phalerata fuſcáque oratio, quæ delectarunt magis, quàm ſimplex, purum, preſſum & conciſum Ariſtotelicum dicendi genus.

At non multò pòſt ſiluit Plato, ac Philoſophiæ principatum Lyceum obtinuit, vniuſque Ariſtotelis nomen in ſcholis Philoſophorum audiri cœpit, vbi & ſententiarum grauitatem, & ratiocinandi concludendíque ſubtilitatem intellexerunt, vt ex hoc demum ſummam is conſecutus ſit laudem, quòd ceterorum omnium, qui ante illum philoſophati fuerant ſapientiam aut fugauit, aut correxit. Ipſius ſapientia à ſola veritate Chriſtiana non eiecta, ſed retenta atque emendata eſt. Hæc maiora ſemper incrementa cepit, atque ita omnium animos conuertit, vt præclariſſima quæque ingenia, acerrimáque iudicia, quæ ſingulis ætatibus floruerunt, in vno Ariſtotele interpretando, ſuíſque commentariis illuſtrando omnem operam ſtudiúmque collocarint, vt iam interpretum eius non facilè numerum inire queas, creſcátque in dies; adeò ferax eſt & fertilis Ariſtotelicus ager. Quod incredibilem quandam in vno illo homine ingenij vim oſtendit, certiſſimúmque ſummæ ſapientiæ argumentum eſt. Propterea ab eloquentiæ Romanæ parente ſingularis in Philoſophia fuiſſe dicebatur, quo nihil acutius, nihil politius eſſe poſſit. Ab aliis miraculum & monſtrum naturæ, qui peculiari fuerit diuino munitus

auxilio ad res philoſophicas, naturales præſertim inueſtigandas, ne Chriſtiani, quos diuinarum rerum contemplatio mouebat, nimium in illis perquirendis occuparentur, ab aliis omnia in eo, quæ ad rerum omnium cognitionem comparandam neceſſaria erant aut vtilia, diuina voluntate tam cumulatè concurriſſe, vt in alio perfectiùs conuenire non poſſe videantur: vel ipſum corporis temperamentum ad naturæ ſecreta perueſtiganda, & aperienda aptius eſſe non potuiſſe: ab aliis eum & moribus ornatiſſimum fuiſſe, & in Philoſophiæ cognitione humanum exceßiſſe ingenium, totámque Philoſophiam numeris omnibus abſoluiſſe, aliorúmque Philoſophorum obſcuritates & ſcripta illuſtraſſe, atque illius ſcripta eiuſmodi eſſe, vt facilè præſtantiam hominis demirari poßis. Ac ceteros quidem omnes ruditer & confusè, vt blæſi ſolent, voces quaſdam de Philoſophia pronuntiaſſe. Ariſtotelem verò accuratè omnia expoſuiſſe, illiúſque opinionem longè ceteris veriorem eſſe, & hoc quidem modeſtè magis. Auerroes autem mirè hominis ingenium extulit. Alicubi enim ſcientias eum omnes ita perfeciſſe affirmauit, vt nullus potuerit quidquam, quod alicuius eſſet momenti, aut addere aut reprehendere, quod diuinum magis ſit, quàm

humanum: & alibi, regulam eum fuiſſe & exemplar, quod inuenit natura ad oſtendendam vltimam & ſupremam perfectionem humanam, quam nullus alius homo poßit attingere: illiúſque doctrinam eſſe ſummam veritatem, quia eius intellectus finis fuit intellectus humani, propterea diuina conditus prouidentia, vt per eam quæcunque ſciri poſſunt, cognoſceremus. Mitto cetera: Nam hæc ipſa nimis multa & magna videbuntur. Certè vel ipſum Ἀριστοτέλους *nomen optimum quidpiam, perfectum & finem præ ſe fert. Sed omittendum non eſt luculentißimum Philippi Macedonum regis teſtimonium epiſtola ea contentum, qua natum ſibi Alexandrum Ariſtoteli ſignificans, gratiam ſe diis habere ſcribit, non tam quòd ſibi natus Alexander, quàm quòd Ariſtotelis tempore natus ſit, à quo doceri & inſtitui poſſet.* Et quibuſdam interpoſitis: *Ego verò, vt multos prætermittam illius libros periiſſe, & ſanctum Thomam in Opuſculo* XVI. *ſcribere vidiſſe ſe quatuordecim illius libros de ſeparatis mentibus, nondum Latinè redditos: Exiguam illam diuinorum cognitionem, quam ab illo accepimus, Platonicis omnibus voluminibus facilè antepono. Nec eum plura non ſcripſiſſe miror: Immo & in iis, quæ ſcripſit,*

interdum peccaſſe. Tum quia non quæuis temerè fingenda putauit, ſed pauca maluit ex naturalibus & ſenſatis rebus ratione certa colligere, tum quòd naturæ tantùm lumine ductus haud multo plura, nec ſatis certò cognoſcere licuit.

Hunc igitur nos optimum ducem ſequimur, illius ſcripta libenter interpretamur, ingenij acumen admiramur, peracre iudicium probamus, doctrinam, vt par eſt, veneramur. Sed illud etiam atque etiam videndum, ne veritati auctoritas hominis præponatur. Veritas inprimis quærenda eſt, rationum momenta ponderanda. Et ſi quando is aduerſus certiſſima fidei à Deo nobis propoſitæ dogmata ſenſit quidpiam, aut docuit, nec tueri hominem, nec excuſare æquum eſt. Quemadmodum enim veritates eæ, quæ à Deo veritate prima, quæ mentiri non poteſt, manifeſtatæ nobis fuerunt, certiſſimæ omnium ſunt, ita quibuſuis rationibus naturali virtute concluſis anteponantur. Vt ſi ſapienter & abſque errore philoſophari velis, iis tibi vtendum ſit veluti trutina, qua ceteras quaſcunque, quæ naturæ lumine colligantur, diligenter & attentè examines. Enimuerò rationes omnes, quæ certiſſimis religionis noſtræ decretis aduerſantur, aut aliquid falſum accipiunt, aut

imbecillitati certè nituntur luminis intelligentiæ noſtræ, quæ aſſequi non poteſt omnia, ſed confirmanda eſt maiori virtute, diuinioríque lumine colluſtranda: definiuit Ariſtoteles, (vt pauca ex pluribus afferam) ortum eſſe totius in totum mutationem, illiúſque principia, materiam eſſe, formam & priuationem. Veriſſima ſanè ac tanto Philoſopho digna ſententia, ſi rerum inferiorum & natura conſtantium procreationes ſpectemus. At nequaquam eam eſſe generationis vniuerſæ notionem, ſed hanc potiùs originem ſolam ſignificare vnius ab alio, abſtrahendo à materia & priuatione, docuit nos veriſſima illa & propriiſſima generatio diuina, qua pater ab omni æternitate eandem numero naturam filio communicauit cum ſola ſuppoſitorum diſtinctione. Ex nihilo nihil fieri, ſed ſi quid producendum ſit, ſubiici oportere aliquid actioni agentis: veteres illi omnes conſenſere, qui de natura ſcripſerunt. Nos diuinam poſtea creationem Deo ipſo docente didicimus. Relationem omnem eſſe accidens, quoddámque genus entis determinatum, Philoſophorum omnes ſcholæ docuerunt, quòd alias non agnoſcerent relationes, quàm eas, quæ inter creatas res verſarentur: At nos dum relationes in Deo ſubſiſtentes credimus, vniuerſam relationis

notionem intelligimus ab accidentis & ſubſtantiæ ratione ſeparari, ſolúmque ordinem ad aliud ſignificari. Mitto vim & naturam propriam accidentis, diſtinctionem vſiæ & hypoſtaſis, eſſentiæ & ſuppoſiti, eáque pæne omnia, quæ ad Deum ceteráſque mentes à materiæ concretione liberas pertinent, aliáque complura, quæ meliùs multò à Chriſtianis Philoſophis ex principiis à Deo reuelatis percipiuntur, quàm ab Ethnicis ſolo naturæ imbecilliori lumine adiutis intelligerentur. Neque enim ex ſolis naturæ principiis explicari ſatis poterant, niſi ſuperiori ac diuiniori virtute confirmarentur.

Non defuerunt, qui Ariſtotelem obſcuritatem affectaſſe criminarentur, quòd eſſet gloriæ percupidus, atque in dubiis arduíſque quæſtionibus ita loqui vellet, vt ambigua oratione vſus, quæ plures interpretationes admitteret, à poſteris non poſſet argui. At veriores aliæ fuerunt obſcuritatis cauſæ, quas numero nouem Dandinus perſequitur. Et poſt alia: *Rem igitur aggreſſurus Timæum de vniuerſo dicturum diuinam opem implorantem imitabor. Omnes, inquit ille apud Platonem, qui vel tantillum mentis habent, cùm aliquid ſiue magnum, ſiue paruum aggrediuntur, Deum ſemper inuocare ſolent: quanto magis nos de-*

cet, de maximis, obſcuriſſimíſque rebus verba facturos Deum inuocare, niſi omnino cæca dementia tranſuerſi abducimur? Neceſſe eſt illum inuocare & precari, vt ea primùm dicantur à nobis, quæ ipſi ſint grata, deinde vt huiuſmodi, quæ aptis rationibus conſentanea, nobis etiam probari poſſint, atque in illis certa quædam nobis conſtet ſententia.

Nonnullæ in elogium iſtud animaduerſiones.

Et primùm quidem inter Chriſtianos Philoſophos omnes, ſiue clerici, ſiue laïci fuerint, nemo vnquam ſcriptis, quæ ad nos peruenerint, Ariſtotelem eiúſque Philoſophiam, æquè vt Hieronymus Dandinus laudauit. In hoc elogio neruos omnes ingenij induſtriæque ſuæ contendit, ac videtur ſuum oblectare otium, & tanquam pro aris & focis pugnare. Conſilium eſt ſtudij & occupationis pleniſſimum, cui vtrum adſcribi poſſit bonum factum, iudicent alij.

Deinde vt ſuum conficiat elogium, Ariſtoteli tributas ab antiquis laudes diſquirit, colligit, & concinnè diſtribuit, & poſt inſumptum laborem tantum, non alios ad præfationis marginem auctores citat, præ-

Digitized by Google

ter Ammonium, Simplicium, Themiſtium, Alexandrum & Auerroem: citat quidem Antonium Bernardum, ſed eum videre & alloqui potuit. Simplicius, Themiſtius & Alexander gentiles fuerunt, Auerroes verò ſectâ Mahumetanus, quem impium Chriſtiani vocare ſolent. Hi quatuor Philoſophi ſuum commendant Ariſtotelem cùm ex aliis, tum ex eo quoque, quòd Ariſtotelis Philoſophiam Chriſtianis dogmatibus aduerſari crederent. Supereſt vnus Ammonius, qui Chriſtianam religionem profeſſus eſt, nec Ariſtotelem multùm ornauit.

Tum Ammonius, Simplicius, Themiſtius & Alexander in explicando Ariſtotele non conſentiunt, quod ſignum eſt perſpicuum, vel obſcurum eſſe Ariſtotelem, qui variarum interpretationum occaſionem præbeat, vel Ariſtotelem obſcurari ab Ammonio, Simplicio, Themiſtio & Alexandro, qui per varias interpretationes rebus claris tenebras inſperſerunt.

Quartò in his verbis, *Priſci Eccleſiæ noſtræ Doctores Ariſtotelem admirari maluerunt, quàm ſectari*, Dandinus hiſtoriæ leges negligit. Hoc enim, quod ad facti conditionem pertinet, nec ille probat, nec probare

poſſe confirmant, quæ cap. II. retulimus. Et certè quomodo admirarentur eum Philoſophum, quem vt iuratum religionis veræ hoſtem execrantur. Quapropter in hac aſſertione Dandini, non veritatem modò, ſed & prudentiam requiro. Si rerum naturalium cognitionem Dandinus conſideret, Theodoretum audiat ſermone v. de natura hominis: *Sapientiſſimus*, inquit, *Plato, qui complures ſermones de animæ immortalitate habuit, ne Ariſtoteli quidem auditori ſuo perſuaſit, vt hanc ſententiam adamaret: noſtri verò piſcatores ac publicani & ſutor, & Græcis perſuaſerunt, & Romanis & Ægyptiis, cunctiſque in vniuerſum nationibus immortalem eſſe animam & ratione præditam, quæ improbis affectionibus dominari cùm poſſit, poſitas ſibi leges, non vlla vi coacta, ſed contempta negligentiáque tranſcendit, rurſúſque ad meliora vergens, à priore malitia ſua liberatur, diuináſque iterum ſibi notas imprimit, paſſimque videas, hæc noſtra dogmata, non eos ſolùm tenere, qui Eccleſiæ ſunt magiſtri, ſed ipſos quoque ſutores, fabróſque ferrarios, & lanifices, alióſque artifices, quin & feminas, non eas modò, quæ literas didicerunt, ſed quæſtuarias ac ſartrices, atque adeò ancillas. Neque ÿ ſolùm, qui vrbes incolunt, ſed*

etiam agricolæ hanc notitiam ſunt adepti: foſſoréſque ac bubulcos inuenias, plantarúmque conſitores, qui de diuina Trinitate, rerúmque omnium creatione diſſerant, & humanæ naturæ peritiores ſunt, quàm Ariſtoteles & Plato.

Quintò, poſteaquam latiùs expoſuit cauſſam, quare præſtantiſſimi quique veteres Eccleſiarum magiſtri Platonem Ariſtoteli prætulerint, ipſe Platoni Ariſtotelem præfert. Examinata Platonis & Ariſtotelis Philoſophia, cenſuerunt Patres Chriſtianæ fidei Ariſtotelem multò magis quàm Platonem aduerſari, proindéque Platonis Philoſophiam Ariſtotelis Philoſophia pluris faciendam eſſe. Dandinus verò contrà cenſet. *Exiguam*, inquit, *illam diuinorum cognitionem, quam ab illo accepimus, Platonicis omnibus voluminibus facilè antepono.* Attamen de Ariſtotele non eſt dictum olim, quod de Platone dictum refert Theodoretus idem ſermone II. de principio: *Quid eſt aliud Plato, quàm Atticus quidam Moſes?*

Sextò, Dandinus ſecum ipſe pugnat tacitus, cùm ex vna parte dicit, *priſcos Eccleſiæ Doctores Ariſtotelem admirari maluiſſe, quàm ſectari;* ex altera verò cùm ſcribit,

Digitized by Google

præclariſſima quaque ingenia , acerrimáque iudicia , quæ ſingulis ætatibus floruerint , in vno Ariſtotele interpretando , ſuíſque commentariis illuſtrando omnem operam ſtudiúmque collocaſſe. Qui non ſectantur Ariſtotelem , nec eum interpretantur, nec eum ſuis illuſtrant commentariis: & tamen ſi credatur Dandino , ætatibus ſingulis floruerunt, qui in vno Ariſtotele interpretando , & ſuis commentariis illuſtrando ſtudium atque operam omnem collocarunt. Aio quidem ſi credatur Dandino. Nam ipſe nullum adducit Chriſtiani nominis Philoſophum , vel poteſt adducere, qui à Chriſti tempore vſque ad annum eius M. CC. in Ariſtotelis Phyſicam & Metaphyſicam commentarios ediderit. Qui verò ſimiles ediderunt commentarios, vixere, poſtquam hinc Senonenſe, ſeu meliùs Pariſienſe Concilium quod laudaui cap. I. decreuit, vt Ariſtotelis Metaphyſica flammis pernicioſæ doctrinæ vltricibus exureretur, inde Gregorius IX. Papa , cuius verba cap. VI. recenſuimus, conſtituit, vt Ariſtotelis Philoſophia naturalis non antè legeretur, quàm quicquid eſt in ea Chriſtianæ fidei aduerſum , penitus deletum eſſet. Narro hiſtoriam , quæ non minùs mira eſt , quàm veritati

conſentanea: & certè nunquam magis laudata eſt Ariſtotelis Philoſophia, quàm cùm minùs laudari debuit, ſi modò à quibus laudatur, attendamus.

Septimò, modum adhuc ſine dubio excedit ſcribens: *Ariſtotelem peculiari fuiſſe munitum auxilio, ad res philoſophicas, naturales præſertim inueſtigandas, in eo omnia, quæ ad rerum omnium cognitionem comparandam neceſſaria erant, aut vtilia, diuina voluntate tam cumulatè cucurriſſe, vt in alio perfectiùs conuenire non poſſe videantur.* Quibus verbis & Pariſienſi Concilio, & Gregorio Papæ IX. & antiquis Eccleſiæ tractatoribus apertè contradicit: neque contradicit tantùm, ſed & Ariſtotelem perinde, vt vnum in tradendis rerum naturalium dogmatibus canonicum ſcriptorem, ſi dicere fas eſt, prædicat. Quo tamen in cognitionis genere à Ioanne Ludouico Viue, Franciſco Patricio, Ioanne Bodino, Sebaſtiano Baſſone, Petro Gaſſendo, Renato Carterio, & aliis identidem validiſſimè impugnatur, & quà erroris & quà obſcuritatis conuincitur.

Octauò, Dandinus adhuc ſecum dimicat, cùm ait: *Exiguam illam diuinorum cognitionem, quam ab Ariſtotele accepimus,*

Platonicis omnibus voluminibus facilè antepono. At ſi ita res eſt, cur à Platone potiùs, quàm ab Ariſtotele diuinam opem implorandi exemplum repetit? Nónne Deum inuocare, precari, illius opem implorare ad cognitionem illam diuinorum pertinet? In hoc igitur vno, quod vir Chriſtianus maximi æſtimare debet, auctor noſter Ariſtoteli Platonem velit nolit, anteponat, neceſſe eſt. Nunquam enim perſuadebit, diuinorum cognitione opus non eſſe, vt Dei auxilium imploretur.

Poſtremò, Dandinus non ſatis validè occurrit iis, quæ Guillelmus Poſtellus, & Franciſcus Patricius de Ariſtotele, & de ardentiſſimis illius ſectatoribus obſeruant. An autem iniectam à Poſtello & Patricio ſuſpicionem grauem effugiat, Dandinus viderit, viderint & alij.

Ad Dandinum accedunt alij duo.

Ex his duobus, quorum nomini parco, vnus Latinè, alter Gallicè ſcripſit. Qui Latinè ſcripſit, in publica atque edita oratione dicit: *Deum peculiari prouidentia ad Ariſtotelis ſtudia fere ſemper aduigilaſſe, atque ipſi quodammodo collaboraſſe.* Illius verba ſunt,

è

è quibus ſi demas *fere ſemper*, Euangeliſtis quatuor probè conuenirent: quis in ſcribendo excedendi modus?

Deinde ſi non demas *ferè ſemper*, Chriſtianorum nemo fuit vnquam, qui talia de Ambroſio, de Hieronymo, de Auguſtino, de Leone, de Gregorio Papa, de Athanaſio, de Baſilio, de Gregorio Nazianzeno, de Chryſoſtomo, de Cyrillo, de ceteris Eccleſiæ vtriuſque Occidentalis & Orientalis tractatoribus pronuntiarit, & vtrum rectè pronuntiarentur, non immeritò quis ambigeret?

Qui verò Gallicè ſcripſit, diſertè ait: *Nous nous plaindrons du mépris que vous auez pour Ariſtote, à qui Dieu a donné vn iugement ſi éclairé, que dans les bornes de la raiſon naturelle, il a touſiours ſerui de guide aux plus grands Eſprits du monde, qui ſont venus aprés luy.* Quod Latinè dicitur: *Conqueremur de contemptu, in quem adducitis Ariſtotelem, cui Deus vſque adeò illuminatam mentem & ſapientiam conceſſit, vt intra naturalis rationis limites eum ducem, magiſtrum, & auctorem ſemper habuerint præſtantiſſimi quique homines, qui poſt illum extiterunt.* Si hæc non ſit ἀλαοσκοπία, ſeu cæca ſpeculatio, nulla vnquam fuit, aut erit.

Nonnullæ in præcedens elogium animaduerſiones.

Ergo conqueratur & conquerantur illi, quorum defenſionem ſuſcipit, de Pariſienſi Concilio, quod in cap. i. laudatum eſt.

Conqueratur & conquerantur illi, quorum defenſionem ſuſcipit, de Iuſtino martyre, de Clemente, de Irenæo, de Tertulliano, de Origene, de Lactantio, de Euſebio, de Athanaſio, de Hermia, de Baſilio, de Gregorio Nyſſeno, de Gregorio Nazianzeno, de Epiphanio, de Theodoro, de Fauſtino, de Gregorio Bætico, de Ambroſio, de Chryſoſtomo, de Hieronymo, de Simpliciano, de Auguſtino, de Cyrillo, de cœtu Epiſcoporum Ponti, de Socrate, de Theodoreto, de Chryſologo, de Sidonio, de Manſueto, de Beda, de Rabano, de Remigio, de Leone IX. de Ernulfo, de Bernardo, quorum teſtimonia contra Ariſtotelem retulimus in cap. ii.

Conqueratur & conquerantur illi, quorum defenſionem ſuſcipit, de Galtero monaſterij ſancti Victoris Priore, de Roberto Corceone, & de Trithemio, qui aduerſus Ariſtotelem producuntur in cap. iii.

Conqueratur & conquerantur illi, quo-

Digitized by Google

rum defenſionem ſuſcipit, de Sedis Apoſtolicæ Legato, qui anno M. CC. XV. vetuit, ne *libri Ariſtotelis de Metaphyſica & de naturali Philoſophia* Pariſiis legantur, vt in cap. IV. viſum eſt.

Conqueratur & conquerantur illi, quorum apologiam ſcribit, de Gregorio IX. qui prohibuit, ne Pariſienſes magiſtri & ſcholares, *libris illis naturalibus, qui in Concilio Prouinciali ex certa ſcientia prohibiti fuere Pariſius, vtantur, quouſque examinati fuerint & ab omni errorum ſuſpicione purgati.* Gregorij diploma in cap. VI. refertur.

Conqueratur & conquerantur illi, quorum patrocinium arripit, de iis, qui Simonem Tornacenſem Theologum Pariſienſem accuſarunt hæreſeos, quòd *Ariſtotelem nimiùm ſequeretur.* Id Henricus Pariſienſis alter Theologus in cap. VII. teſtatur.

Conqueratur & conquerantur illi, quibus tuendis manum & calamum commodat, de Pariſienſis Theologiæ Facultate, quæ beatum Thomam erroris inſimulat, quòd in quibuſdam Theologiæ placitis Ariſtotelem habeat vnicum adſtipulatorem. Facultatis verba ipſa retulimus in cap. X.

Conqueratur denique & conquerantur illi, pro quibus ſcribit apologiam, de Gre-

Digitized by Google

gorio XIV. qui ingratam non habuit libri nuncupationem, qua Patricius ſuadet, vt è ſcholis Chriſtianorum remoueatur Ariſtotelis Philoſophia, & iſtud iis contendit rationibus, quas queribundi homines nunquam appoſitè diluent. Res hæc in cap. XIV. tractatur latiùs.

Deinde in iis, quæ ad moralem ſpectant Theologiam, non quid Ariſtoteles, ſed quid Chriſtus, quid Apoſtoli, quid tractatores Eccleſiaſtici docuerint, quærendum eſt.

Tertullianus in Apologetici capite XLVI. *Philoſophi adfectant veritatem & affectando corrumpunt, vt qui gloriam captant: Chriſtiani & neceſſariò appetunt & integrè præſtant, vt qui ſaluti ſuæ curant.* Et quibuſdam interpoſitis: *Si de ſimplicitate conſiſtam, Ariſtoteles familiarem ſuum Hermiam turpiter loco excedere fecit. Chriſtianus nec inimicum ſuum lædit. Idem Ariſtoteles tam turpiter Alexandro regendo potiùs adulatur, quàm Plato Dionyſio ventris gratia venditatur.* Et paullo pòſt: *Adeò, quid ſimile Philoſophus & Chriſtianus? Græciæ diſcipulus & cæli? Famæ negotiator & ſalutis? Verborum & factorum operator? rerum ædificator & deſtructor? Interpolator erroris & integrator veritatis? furator eius & cuſtos?*

Digitized by Google

Hieronymus in libro 1. dialogi contra Pelagianos: *Atticus. hoc quod legiſſe te dicis, vbi ſcriptum ſit, neſcio. Critobulus. ignoras hanc eſſe Philoſophorum ſententiam. Atticus. ſed non Apoſtolorum. Neque enim mihi curæ eſt, quid Ariſtoteles, ſed quid Paulus doceat.*

Cyrillus Alexandrinus, qui Epheſinæ Synodo præfuit, in Theſauri aſſertione XI. *Cùm igitur hæc ſit eorum, quæ ad aliud ſunt, definitio, dicant nobis iſti, qui nihil aliud, quàm Ariſtotelem crepant, & illius potiùs diſciplina, quàm ſacrarum Scripturarum cognitione ſeſe iactitant, an ſimile idipſum, quod eſt alterius, ſit.* Hic autem nimius Ariſtotelis fautor & commendator in libro ſat grandi Scripturam ſacram fere nuſquam laudat, in quo tamen frequenter laudare deberet.

Remigius Lugdunenſis Epiſcopus in capite 11. epiſtolæ 1. ad Corinthios: *Deſtructus eſt Ariſtoteles per mortem* (Chriſti) *& eius Philoſophia in Eccleſia pro nihilo ducitur.* At ſi Philoſophia Ariſtotelis in Eccleſia pro nihilo ducitur, quare querulus homo, quare queruli ceteri tam prælicenter affirmant, *Deum Ariſtoteli vſque adeò illuminatam mentem & ſapientiam conceſſiſſe, vt intra naturalìs rationis limites eum ducem, magiſtrum & auctorem ſemper habuerint præſtan-*

Digitized by Google

tiſſimi quique homines, qui poſt illum extiterunt? An Deus & Eccleſia opponuntur? an non ad Eccleſiam pertinent præſtantiſſimi quique homines, qui poſt Ariſtotelem fuerint? ſi pertinent, eum ducem, magiſtrum & auctorem non habuerunt, quem Eccleſia pro nihilo habuit? ſi non pertinent, quid tuendis Eccleſiæ moribus proderunt? quid querulis hominibus inſeruient, niſi velint in Eccleſiam infidelium mores inducere?

Lateranenſe Concilium, cui præfuit Innocentius III. damnauit Almaricum, qui hæreſes & errores multos docuerat. Verba ſunt: *Reprobamus etiam & condemnamus peruerſiſſimum dogma impij Almarici, cuius mentem ſic pater mendacij excæcauit, vt eius doctrina non tam hæretica cenſenda ſit, quàm inſania.*

Prouinciale Concilium, quod habitum eſt Pariſiis teſtatur, Ariſtotelis Philoſophiam Almarico errandi cauſam dediſſe. Pudet me referre illius errores, quos inter numerantur vitia pudicitiæ contraria, quæ charitati deputabat, vt vetuſti ſcriptores tradunt. Hinc accidit, vt Lateranenſe Concilium dixerit Almarici doctrinam non tam cenſendam eſſe hæreti-

Digitized by Google

cam, quàm inſaniam. Cur non Concilij Patres Ariſtotelem vindicarunt aduerſus Almaricum, qui Ariſtotelem vt ducem, magiſtrum & auctorem habuerat, qui ad ſtabiliendum dogma ſuum impium Philoſophi tanti placitis vſus fuerat? Cur non Ariſtotelem vindicarunt aduerſus Pariſienſe Concilium, quod naturalem Ariſtotelis Philoſophiam, vt periculoſiſſimam igni addixerat, quod præſtantiſſimum quorumcunque hominum ducem, magiſtrum & auctorem exterminauerat? Nunc queribundi homines ſi poſſunt reſpondeant.

Supra modum laudare Ariſtotelem, vti ab his duobus Scriptoribus laudatur, exempli res eſt peſſimi. Nam in hoc laudandi genere primùm agitur de contemptu Sanctorum Patrum ferè omnium, qui Ariſtotelis Philoſophiam, vt Chriſtianæ religioni inimicam vehementer improbarunt.

Deinde agitur de contemptu ſextæ Synodi, quæ Macarij cuiuſdam hæretici ſermonem procul abiecit, quòd *ordinem oppoſitionum & Ariſtotelis ſyllogiſmos & diſſonantem à ſanctis quinque vniuerſalibus Conciliis & ſanctis probabilibus Patribus haberet.*

Tum demum agitur de contemptu Pariſienſis Concilij, & Gregorij Papæ IX.

Digitized by Google

qui Ariſtotelis Philoſophiam eo damnarunt modo, quem exhibuimus.

Quis enim ad iſtorum auctorum imitationem laudare ſupra modum non poſſet ſcriptoris alicuius Chriſtiani libros, quorum doctrinam ſeu propoſitiones nonnullas cœtus Epiſcoporum & Romani Pontifices damnaſſent? Eadem eſt vtrobique ratio, niſi quòd fortaſſis ex parte Pariſienſis Concilij & Gregorij IX. maior apparere poſſet. Æqua ſemper debet eſſe diſputandi conditio. Nónne oppidò ridiculus foret & theatris omnibus exploderetur, qui aliâ ſe lege, aliâ aduerſarium diſputare vellet? Si parem igitur diſputandi rationem admittant, capti ſunt, quia pro ſua ſingulari prudentia deſtruent, quod in ſuis ſcriptis ædificare conantur, ſi non admittant, nulli ſunt, quia nimis incenſa partium ſtudia & contentionem omnem veritatis inimicam deponere cogentur.

Denique iis, qui pro Ariſtotele magna & queribunda voce dicturos ſe eſſe minantur, accidit, vt dum æmulis ſuffragium denegant, illud denegent ſanctis Patribus, Eccleſiaſticis tractatoribus, Conciliis, Romanis Pontificibus, veritati.

Ad reliqua quod attinet, hic querulus

Digitized by Google

auctor fallitur, ſecutus Hugonem Monachi Autiſſiodorenſis continuatorem, qui vt cap. 1. notauimus, ſcribit, Pariſienſe Concilium magiſtris & ſcholaribus ad annos tantùm tres lectione librorum Ariſtotelis interdixiſſe. Concilium iuſſit, vt hi libri comburerentur. quis autem diceret eos pro annorum duntaxat trium ſpatio combuſtos eſſe? Hoc genus ſupplicij & libros & librorum lectionem exterminat in perpetuum.

Deinde cauſa, ſi iuſta eſt ac legitima, cur librorum Ariſtotelis lectio interdicitur, non in tres tantùm, ſed in omnes conſequentes annos extenditur. Nam annis duntaxat tribus elapſis non ceſſat errandi contra Chriſtianam religionem periculum, quod incorrectos Ariſtotelis libros legentibus impendet. Aliter ſe res habet de ſcelerato homine, qui in certum tempus ad triremes damnatur. Pœna hæc ſic definita iudicis arbitrio ſufficit, vt crimen eluatur.

Tum Gregorius IX. anno poſt Pariſienſe Concilium viceſimo ſecundo illius decreta hinc emolliendo, hinc etiam confirmando è ſua Cathedra vetuit, nequis damnatos à Concilio libros Ariſtotelis priùs legeret,

quàm ex illis errores tollerentur. Conſtitutionis huius cauſa vix vlla eſſet, ſi Hugo vera narraret.

CAPVT XX.

Libri concluſio ad eundem Habertum Mommorium.

ECce tibi, Haberte Mommori præſtantiſſime, quot & quantos in Academia Pariſienſi fortunæ caſus habuit, qui ſæculis abhinc multis Philoſophorum Princeps appellatus eſt. Ecce tibi caſuum eiuſmodi hiſtoriam confeci, niſi forſan id operis dicendum ſit plurium monimentorum inter ſe collectio & contextus, non hiſtoria, quam non meum eſt ſcribere, ſed oratoris eſſe in dicendo ſummi, ſummus orator affirmat. In eo tamen opere cognoſces à me poſitum eſſe nihil, quod hiſtoriæ legibus non conſenſerit; deprehendes quoque quid de Ariſtotele non priſca ſolùm ætas, ſed etiam recentior iudicarit, quid probandum vel improbandum ſit in illius Philoſophia, & quomodo inſtituenda Theologici ſtudij ratio. Quæ omnia quoniam

haud excellenter perfeci, ſi non ingentem fructum afferent, erunt certè argumentum eius rei, quam & diligentiùs & à viro doctiore perfectam eſſe velle pro tua æquitate, iudicio, eruditione potuiſſes. Scio quidem te & doctrinæ opinionem & egregiarum animi virtutum mentionem deprecari; ſed tribuendam quoque eſſe verecundiæ tuæ veniam non ignoro. Ceterùm ſi quid prætermiſi, quod dictu neceſſarium fuerit, id non diſſimulatione vlla, ſed ignoratione ſola prætermiſi: ſi quid verò inter narrandum deliqui, id non conſilio meo vllo, ſed infirmitate propria deliqui. Quare ſi quid addendum aut detrahendum videbitur, addam aut detraham tua vel alterius admonitione, qui me amabit plurimùm, hoc eſt, vtiliter caſtigabit.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. VITTORIO EMANUELE ROMA

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

gle